Geschut op de Wageningse Berg

De Duitse artillerie bij Wageningen mei 1940

Amersfoort, 2012
Dr C.J. Ruissen

Verantwoording

Het lijkt vrij overbodig om nu nog, ruim 70 jaar later, een nieuw werk te schrijven over de gevechten bij de Grebbeberg. Veel is immers al lang bekend. Er valt ook weinig te verbeteren of aan te vullen op de bekende boeken.
Toch is er een belangrijke leemte in de krijgshistorische publicaties. Er wordt maar heel weinig aandacht besteed aan het optreden van de artillerie. Vooral over organisatie, bewapening, en tactiek werd niet zoveel gezegd. Bovendien (b)lijkt de daarover in vroegere publicaties aangeboden informatie lang niet altijd juist te zijn.
In deze studie wordt daarom de uitdaging aangegaan om de nu bekende gegevens op een rij te zetten, nader te analyseren, en te zien wat er dan nog over blijft van het gangbare beeld.
Dit werk heeft één beperking: het is een (mijn) interpretatie. Het heeft ook een uniek plus: het is nog niet voltooid en staat daarmee open voor discussie en wijziging. Daaarom werd dit "werk in uitvoering" op www.grebbeberg.nl geplaatst. Vragen, commentaar, en nieuwe inzichten zijn welkom. Ze zullen zo goed mogelijk worden beantwoord en verwerkt.

Dr C.J. Ruissen
Amersfoort, 2012.

1 Gevechtskracht

1.1 Hoofdvraag

Gangbare opvatting is, dat de Nederlandse verdediging bij Wageningen in mei 1940 overlopen werd door een overmachtig leger, dat superieur bewapend was en doortastend optrad. Dat beeld lijkt flink vertekend.

De Nederlandse verdediging bij de Grebbeberg wordt door bekende auteurs afgeschilderd als uiterst zwak. De Grebbelinie (Valleistelling) was, toen het erop aan kwam, niet op volle oorlogssterkte en vertoonde nog andere gebreken [1]. Generaal Reynders koos die stelling, verlengd met de linie Ochten - De Spees en de Peel-Raamstelling, tot hoofdverdedigingslijn. De toegewezen troepen kregen de taak, om de aanval hier tot staan te brengen en minstens enkele dagen te binden. De generaal rekende erop, daarna terug te kunnen vallen op de Nieuwe Hollandse Waterlinie, om dan met buitenlandse hulp de vijand definitief af te slaan [2]. Door de bevelswisseling veranderde het plan. Generaal Winkelman wees de linie Grebbe-De Spees-Ochten aan als hoofdstelling, zonder nog te rekenen op de mogelijkheid van terugname. Zuidgrens vormde bij hem een nieuw in te richten Waal-Lingestelling [3].
Tussen Rhenen en Wageningen stond niet meer dan één regiment (8 RI), verdeeld over drie verdedigingszones. Bij de divisie (IV Div) was heel wat artillerie ingedeeld (72 stukken). De helft daarvan voor vuursteun aan 8 RI. Maar het waren grotendeels oudere typen met weinig vuurkracht [4]. Al op 10.5.40 werd de kleine Nederlandse luchtvloot grotendeels vernietigd [5]. Pantserwagens waren er een dag later ook weinig meer. De huzaren in het voorterrein hadden als opdracht verkenningen en vertragende acties uit te voeren. Zij hielden een peloton pantserwagens over [Landsverk 1938], na opgedragen verplaatsing naar Den Haag [6]. De hoofdverdediging was daarmee verder verzwakt. Het Veldleger had geen goede ogen meer en heel wat bijtkracht verloren.
Voor de aanval op de sector bij Wageningen stond een hele divisie (207. ID) gereed. Versterkt met een goed geoefend regiment (SS "Der Führer") en voldoende artillerie voor deze sector (69 stukken). Zeker, als nog rekening gehouden wordt met de mogelijke inzet van jagers, Stuka's en andere bommenwerpers [7].

Tegen deze achtergrond valt niet goed te verklaren, hoe de Nederlandse defensie hier nog zo lang stand heeft kunnen houden. Beeld en informatie lopen niet helemaal meer gelijk. Vandaar deze studie.

Kern is de superoriteitsvraag. Speciaal voor wat betreft de Duitse artillerie, gegeven de inrichting van de Grebbelinie bij Wageningen. De nu bekende gegevens wijzen erop, dat dit wapen minder krachtig was dan wel gedacht wordt, slechts geleidelijk tot ontplooiing kwam, en ook verder niet erg effectief werd benut. Was dat zo ?

Om een onderbouwd antwoord te kunnen geven op deze hoofdvraag, wordt eerst bezien:

- Hoe het Duitse leger na WO I werd ontmanteld en weer opgebouwd
- Welk deel van 207. ID in feite in actie kwam voor de aanval bij Wageningen
- Welke vuurkracht de artillerie aan Duitse zijde in deze gevechtssector had en wat daarvan werd benut
- Wat nog gezegd kan worden over de sterkte van de verdediging (gegeven terrein, inrichting en bezetting)

Hoofdstuk 2 beschrijft de aanval van dag tot dag, om een goed beeld te krijgen van de gevolgde tactiek. Ook dan gaat de voornaamste aandacht uit naar het optreden van de artillerie. Hierover is nog maar weinig gepubliceerd.
Hoofdstuk 3 geeft nadere informatie over waarnemingen op de Duitse artillerie en bijzondere acties met het doel die uit te schakelen. Ook daarover was nog niet veel in ruime kring bekend.
Hoofdstuk 4 gaat na, wat er na hernieuwde afweging overblijft van het gangbare beeld.

1.2 Na Versailles

Na WO I werd de Duitse defensie op last van de overwinnaars bijna compleet ontmanteld. Volgens het Verdrag van Versailles (1919) mocht een legertje overblijven van hooguit 100.000 militairen. Puur voor ordehandhaving en grensbewaking. Maximaal zeven infanterie- en drie cavaleriedivisies. Aan artillerie alleen voorzien van licht geschut. Totaal 204 kanonnen van 7,7 cm [7,7 cm FK 16] en 84 houwitsers van 10,5 cm [10,5 cm le FH 16] [8].
Het in Duitse ogen schandelijke dictaat werd al snel omzeild. Geschutvoorraden en kennis bracht men, waar dat kon, over naar neutrale landen. Er werd gebruik gemaakt van stromannen en ondoorzichtige eigendomsconstructies. In ons land stond de Hollandsche Industrie- en Handelmaatschappij onder verdenking. In Zweden Bofors [9].
Ondanks de opgelegde beperkingen werden tussen 1935 en 1939 enkele slagkruisers en slagschepen gebouwd. De Scharnhorst (1936), Gneisenau (1936), Bismarck (1939) en Tirpitz (1939) liepen van stapel. Ze hadden rond de 40.000 ton waterverplaatsing. Officieel moesten deze oorlogsschepen "verbeterde 10.000 tonners" genoemd worden, 10.000 ton was de door het Verdrag van Versailles opgelegde limiet. In "sportvliegclubs" kregen toekomstige piloten van de Luftwaffe hun opleiding. De Jong noemde deze verhullende acties al [10].

De ontwikkeling van modern geschut werd al tussen 1927 en 1930 opgestart. Het kreeg de type-aanduiding "18". Gewoonlijk gaf dat cijfer het modeljaar aan. Mogelijk werd zo een verhullende aanduiding gebruikt. Misschien ook werden toch bestaande ontwerpen uit dat jaar benut. Krupp en Rheinmetall waren weer de grootste producenten.
Als meest bekende typen werden aangemaakt [11]:

Tabel 1. Nieuwe geschuttypen na het Verdrag van Versailles

Geschut type	Standaardnotatie	Start ontwerp resp. invoering	Feldheer april 1940
10,5 cm schwere Feldkanone 18	10,5 cm s FK 18	1927, resp. 1933	456
15,0 cm schwere Feldhaubitze 18	15,0 cm s FH 18	1927, resp. 1933	1.148
10,5 cm leichte Feldhaubitze 18	10,5 cm le FH 18	1928/30, resp. 1935	3.340
7,5 cm leichte Feldkanone 18	7,5 cm le FK 18	1931/32, resp. 1938/1939	0
15,0 cm schwere Feldkanone 18	15,0 cm s FK 18	1933, resp. 1938/1939	52
21,0 cm Mörser 18	21,0 cm Mrs 18	1933, resp. 1938/1939	135

De cijfers in de laatste kolom geven het aantal stukken bij Divisie- en Leger(korps)artillerie, berekend uit de lijst van 1.4.40 [12]. De getallen van de 10,5 cm le FH 18 en de 15,0 cm s FH 18 liggen ver boven de andere. Oorzaak is, dat die typen standaardbewapening werden bij de infanteriedivisies. Een regiment divisieartillerie had doorgaans drie afdelingen (36 stukken) 10,5 le FH 16 of 18 en één afdeling (12 stukken) 15,0 cm s FH 13 of 18. Het geschut van model 13 en 16 was nog bespannen, dat van model 18 in de regel al gemotoriseerd. De motorisering begon hier tussen 1929 en 1933 [13].
Uit de tabel valt niet op te maken, dat behalve ouder geschut ook Tsjechische en Poolse oorlogsbuit moest worden ingedeeld [14]. De geschutproductie hield de sterke legeruitbreiding na 1936 niet bij.
Duitse bronnen geven veel hogere getallen voor de voornaamste geschuttypen [15]. Die betreffen het totale bestand. Inclusief andere legereenheden en de geschutreserves. Ook zijn ingedeeld oud geschut en buit daarin meegerekend.
Het is, gezien de vrij late start van aanmaak, niet verwonderlijk dat de 15,0 cm s FK 18 en de 21,0 cm Mrs 18 in mei 1940 nog maar mondjesmaat beschikbaar was. De behoefte zal veel groter zijn geweest. Na de Duitse mobilisatie in september 1939 vond tot aan het begin van de Westfeldzug nog een flinke legeruitbreiding plaats. De volgende getallen laten dat zien [16]. Het aantal divisies en artillerieregimenten liep steeds bijna gelijk op.

Tabel 2. Legeromvang na het Verdrag van Versailles

Jaar	Divisies en artillerie-regimenten
1919	10
1934	21
1935	36
1936	(50) *
1939	99
Mei 1940	135

* Geschat cijfer

In de opbouw vielen wel gaten. In mei 1940 ontbrak bij 30 divisies de vierde afdeling (IV) met zwaar geschut [17].
Stap voor stap werd Duitsland de oorlog ingetrokken. Uiteindelijk nog onvoldoende voorbereid en bewapend. Belangrijke politieke momenten (referentiepunten voor de laatste tabel) waren zoal [18]:

Januari 1933	Hitler tot Rijkskanselier benoemd, machtsovername
Maart 1935	Bepalingen van het Verdrag van Versailles opgezegd, herinvoering dienstplicht, verklaring van "Wehrhoheit" (recht op eigen verdediging, in sterkte gelijk aan die van andere grote landen in Europa, met name Frankrijk en Groot Brittannië)
Maart 1936	Bezetting van de gedemilitariseerde zone van het Rijnland
Maart 1938	"Anschluβ" (zogenaamd vrijwillige aansluiting) van Oostenrijk
September 1938	Zones met veel Duitssprekende bewoners van Tsjecho Slowakije opgeëist en ingelijfd
Maart 1939	De restgebieden van Tsjecho Slowakije ook ingelijfd
Augustus 1939	Begin van de Polenveldtocht, Polen wordt veroverd en bezet
September 1939	Oorlogsverklaring van Frankrijk en Groot Brittannië, Duitse mobilisatie
April 1940	Operatie "Weserübung", bezetting van Noorwegen en Denemarken
Mei 1940	Begin van de Westfeldzug, Duitsland nu ook in oorlog met België en Nederland

1.3 X. AK en 207. ID

Belangrijke bron voor gegevens over de uitvoering van de Duitse aanval in mei 1940 is de krijgshistorische studie onder redactie van Gen-maj tit. b.d. V.E. Nierstrasz. Algemeen bekend als de "Groene Serie". Het ging daarin vooral over de kwaliteit van de verdediging. Over de uitvoering van de Duitse aanval wordt in dit werk alleen informatie op hoofdlijnen verschaft. De series van LKol b.d. E.H. Brongers en Dr L. de Jong gaven de eerste aanvullingen hierop. Ook dat zijn nog altijd boeiende en veel gelezen werken [19].
Uit de krijgshistorische archieven van het NIMH Den Haag en het BA-MA Freiburg zijn ondertussen veel belangrijke details bekend. Authentieke documenten geven nieuw inzicht op punten als uitrusting, ontplooiing, bewapening, stellingen en tactiek. Andere bronnen geven nog (vaak sterk gekleurde) achtergrondinformatie. Vooral over geoefendheid, het verloop van de strijd, namen van commandanten met hun wapenfeiten [20]. Bekend was al, dat het Xe Armeekorps (X. AK) de aanval uitvoerde in het gebied N van de Waal. De operaties Z van de Waal waren opgedragen aan XXVI. AK. Beide korpsen vormden met de cavaleriedivisie 1. KD de grote eenheden van 18. Armee, ingedeeld bij Heeresgruppe B [21]. Van 18. Armee en X. AK zijn de officiële indelingen (Truppeneinteilung, Kriegsgliederung) bekend. Uit deze documenten blijkt de organisatie en de bijbehorende bewapening die er had moeten zijn (Soll) [22]. Voor X. AK de volgende uitsnede uit het schema [23].

Figuur 1. Truppeneinteilung der 18. Armee, X. AK

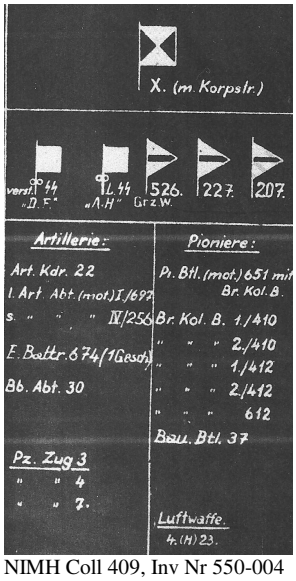

NIMH Coll 409, Inv Nr 550-004

Grote eenheden van X. AK waren de drie infanteriedivisies (526. ID, 227. ID, 207. ID), versterkt met twee SS-regimenten: SS-Standarte "Der Führer" (SS "DF") en Leibstandarte "Adolf Hitler" (L "AH"). Van de drie divisies was 526. ID een grensbewakingseenheid. De tweede zou, versterkt met L "AH", noord van de lijn Ede - Apeldoorn (beide plaatsen inbegrepen) ingezet worden. De derde, versterkt met SS "DF", zuid hiervan tot aan de Waal. In feite vormde SS "DF" de voorhoede, die in hoofdzaak de aanval tegen de Grebbeberg uitvoerde [24].
De artillerie van X. AK stond onder bevel van Artillerie Kommandeur 22 (Arko 22), GenMaj Walter Büchs [25]. Hij had een lichte en een zware artillerie-afdeling tot zijn beschikking, een spoorwegbatterij, een meetafdeling en drie pantsertreinen. Over de eenheden Korpsartillerie die in de sector van 207. ID zijn ingezet nog het volgende.

IV./256. AR was een afdeling 15,0 cm s FH 18 (mot). Twee van de drie batterijen werden ter beschikking gesteld aan 207. ID. De derde ingedeeld bij 227. ID. De batterijen 10. en 11./256. AR werden verdeeld over de spitsen. De eerste ging mee in de aanvalsgroep over Westervoort (Groep Keppler, kern I. en III./SS "DF"), de tweede in de aanvalsgroep over Doetinchem (Groep Von Scholz, kern II./SS "DF") [26].
De batterij spoorweggeschut (EB 674) was bij Dinslaken gereedgesteld. Deze bestond uit één stuk 24 cm SK L/40, type "Theodor". Als vuurstelling had men een emplacement 1 km ZO van station Elten ingericht. Vermoedelijke taak was de overtocht over de IJssel en het Pannerdens Kanaal te ondersteunen. Mogelijk aangewezen doelen waren daarbij Fort Westervoort en Fort Pannerden. Andere lonende doelen waren niet binnen bereik [27].
Bij Elten stond de groep "Zugspitze" gereed (Groep Köhler). Deze bestond uit Eisenbahn Panzerzug 7, die in de volgwagens de twee versterkte compagnieën 7./374. IR en 10./374. IR vervoerde met een Kleine Funk Trupp [28].
Beobachtungs Abteilung 30 (Bb. Abt. 30) was de meetafdeling. Hoofdtaken daarvan waren het inmeten van stellingen en tereinpunten, en het opsporen van vijandelijke artillerie door licht en geluid. De derde batterij (lichtmeting ?) bleef de eerste dagen in reserve bij Velp [29].

Van 207. ID is ook een (uiteraard wat gedetailleerder) indelingsoverzicht bekend [30]. Deze vraagt een nadere toelichting voor het gebruik van de taktische tekens (symbolen) en de inzet bij de Grebbeberg.

Figuur 2. Kriegsgliederung 207. ID

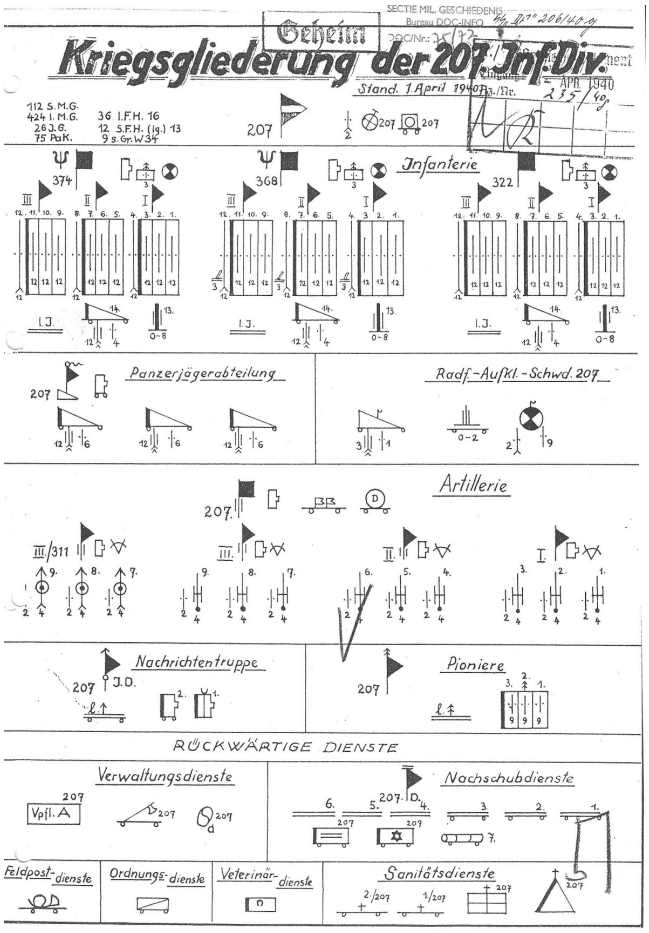

NIMH Coll 410, Inv Nr 75-072

Het schema laat zien, dat de divisie bestond uit de infanterieregimenten 374., 368. en 322. IR. Verder had die onder meer een Panzerjägerabteilung, Radfahr-Afklärungs Schwadron, Nachrichtentruppe en de Pioniere. Omdat 207. ID tot 13.5.40 nauwelijks infanteristisch werd ingezet, is de verdere samenstelling in dit kader niet zo interessant. Wel nog het 207. AR, onder bevel van Oberst Wilhelm Metger [31].
Volgens de gebruikte symbolen bestond dit AR uit drie afdelingen lichte houwitsers, type 10,5 cm le FH 16 (besp) en een vierde afdeling zware houwitsers, type 15,0 cm s FH (lg) 13 (besp). Opvallend is, dat de vierde afdeling met de s FH afwijkend genummerd is. Niet IV./207. AR, maar III./311. AR en met batterijnummers 7., 8. en 9. inplaats van 10., 11., en 12. Op het overzicht van 10.12.39 heeft de AR dezelfde opbouw wat betreft III. en IV., maar dragen de eerste twee afdelingen nog nummers uit de Heeresartillerie: leichte Artl. Abt. 754 en idem 755. Die waren toen nog anders bewapend, met 7,5 cm kanonnen (de 7,5 cm FK 16 n.A.) [32]. Volgens een Duits handboek werden bij de mobilisatie in 1939 de bespande zware artillerie-afdelingen uit de hogere echelons weggehaald en toegevoegd aan de divisies. Voorzover de divisies al een gemotoriseerde IV. afdeling hadden, gingen die naar Korps of Heer [33]. Bij 207. ID is het waarschijnlijk anders gegaan. De Landwehrdivisie deed bij de Polenveldtocht gevechtservaring op. Hierna werd zij volwaardige ID en volgens de eerder genoemde schema's voor een deel herbewapend [34].
De IR's van 207. ID zijn niet meteen bij Wageningen benut. Pas in de avond van 12.5.40 kreeg 322. IR bevel SS "DF" af te lossen. 207. AR werd maar voor een deel ingezet. Op 10.5.40 bleef I./207. AR buiten de gevechtszone (bij de Groep Von Oesterreich, kern 368. IR) met bestemming Doesburg. Ook III./207. AR bleef in het veilig gebied (bij de Groep Neidholdt) en ging niet verder dan Didam. De rest bleef in reserve (bij de Groep Metger, Kern IR 374 en de rest van 207. AR). Dit artillerieregiment werd in drie fasen ontplooid bij Wageningen [35]:

11 mei	Ingezet	III./207. AR
12 mei	Toegevoegd	III./311. AR
13 mei	Toegevoegd	4. en mogelijk ook 6./207. AR

I./207. AR ging 12.5.40 naar 227. ID, 5./207. AR die dag naar de Betuwe (Groep Brückner, kern Pz. Jäg. Abt. 207).

1.4 SS "DF"

Van het versterkte SS "DF" is de Kriegsgliederung ook uit authentieke documenten bekend. Daarnaast nog voor een groot deel de bezetting, inclusief die van het als artillerieregiment aan deze Standarte toegevoegde II./SS AR. Beide eenheden behoorden tot de Korpstruppen (toegevoegde eenheden) van X. AK. Hierin ondermeer ook de versterkte Leibstandarte "Adolf Hitler" met IV./SS AR [36].

Figuur 3. Kriegsgliederung SS "DF"

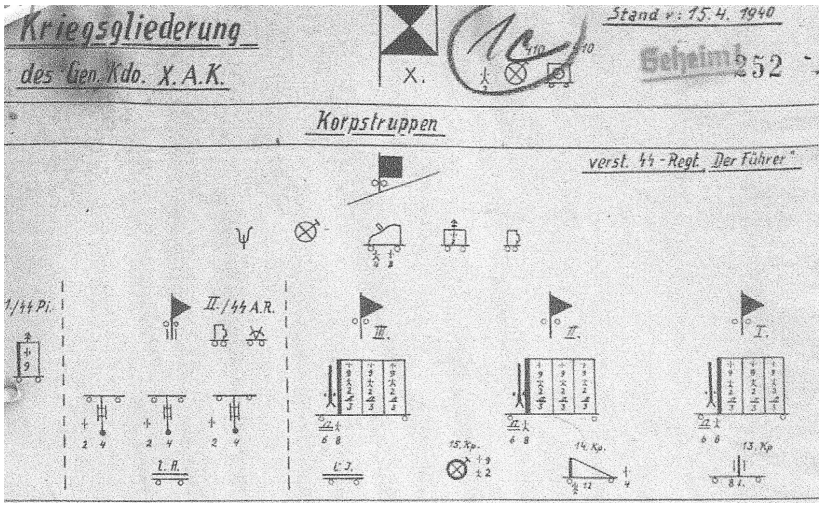

BA-MA, RH 24-10/44

Als de potloodstreep in het schema een doorhaling is, ontbrak de regimentsstaf. Wel had de Standarte een muziekkorps en een afdeling (peloton) wielrijders, pantserwagens, pioniers, en verbindingen.
Verder waren er de gebruikelijke drie bataljons, elk met een stafafdeling. Per bataljon drie Schützenkompanien en één sMGkompanie, doorgenummerd van 1. tm 12. De 13. Kp. (leichtes IG) had de standaardbewapening van acht stukken 7,5 cm le IG 18. De 14. Kp. (Panzerjäger) beschikte over 12 stukken 3,7 cm Pak 36. De 15. Kp. (Kradschützen) had behalve de geweren ook enkele stukken MG. Die Kompanie was mogelijk versterkt met een peloton pantserwagens [37]. Links in dit schema staat 1./SS Pi. (Pioniers), die officieel als 16. Kp. werd aangeduid [38]. SS "DF" had voor het vervoer van voorraden en personeel nog een leichte Infanteriekolonne. Verder was een afdeling artillerie ingedeeld (II./SS AR), met staf, verbindings-, en meetafdeling. Die had 12 stukken 10,5 cm le FH 18 (mot). Voor munitietransport een leichte Artilleriekolonne. Het personeel ging mee in geschuttrekkers (SdKfz).
Brongers geeft in de Appendix van "Grebbelinie 1940" op enkele punten wat andere informatie. Hij typeert de 16. Kp. als een Kompanie s IG met 15,0 cm geschut. Verder zouden de stukken le IG in zijn opvatting vuurmonden 7,62 cm (een later ingevoerd Russisch type IG ?) geweest zijn [39]. Tot het begin van de Westfeldzug kunnen zeker wel mutaties zijn doorgevoerd. Maar deze gegevens lijken bij een latere fase te horen.

SS "DF" vormde de gemotoriseerde voorhoede van 207. ID die als stoottroep werd gebruikt en zich ook graag zo profileerde [40]. Het regiment ging met twee spitsen op weg naar Wageningen. Twee bataljons (Groep Keppler, kern I. en III./SS "DF") over Westervoort - Arnhem - Renkum. Die groep werd gesteund door 10./265. AR. Het derde bataljon (Groep Von Scholz, kern II./SS "DF") over Doetinchem - Doesburg - Ellecom. Deze groep werd gesteund door 11./256. AR [41]. In de ochtend van 11.5.40 kwam dit bataljon in Renkum aan [42]. Onduidelijk is of, en dan waar en hoe, II./SS AR hiernaast ingezet werd tijdens de opmars. Het is zeer aannemelijk dat deze speciaal toegevoegde afdeling door SS "DF" gretig werd benut in beide spitsen. Dat kan niet worden vastgesteld. In de Duitse documenten wordt meestal alleen vaag gesproken over de inzet van "zware wapens" [43]. Het ligt voor de hand daarbij eerst aan mitrailleurs, mortieren, en/of infanteriegeschut te denken.

Er zijn uitgebreide slagordes bekend van de Feldheer-divisies, met naam en rang van bijna alle officieren [44]. Bij vergelijking zijn de opgaven soms niet helemaal gelijk. Bijvoorbeeld Wilhelm Metger als Kdr 207. AR wordt in de ene webpublicatie Oberstleutnant genoemd, in een andere Oberst [45]. Het laatste is het meest waarschijnlijk. Een regimentscommandant was in de regel toch Oberst. Vermoedelijk was hij dan in 1939 (bij de mobilisatie) nog Oberstleutnant. Als andere namen worden genoemd, zal ook een andere peildatum meestal de oorzaak zijn [46].

Van SS "DF" en II./SS AR zijn kaderlijsten bekend. Voor SS "DF" met hiaten, uit werk van Brongers en een opgave van verliezen. Bron voor II./SS AR is een lijst met de bevelvoerenden van deze afdeling [47].

Tabel 3. Kaderlijst SS "DF"

Eenheid	Funktie	Rang	Naam
SS "DF"	Standarteführer	Sttf	Georg Keppler
	Adjutant	HStuf	Ruoff
	Führer Panzerspähzug	OStuf	Schneider
I.	Sturmbannführer	Stubaf	Thomas Müller
	Adjutant	OStuf ?	Lingner
	Truppenarzt	OStuf ?	Dr Mittelberger
1.			
2.			
3.		HStuf	Ulrich Boysen-Schmidt
4.			
II.	Sturmbannführer	Stubaf	Fritz von Scholz
	Adjutant	OStuf	Ernst Daberkow
5.		OStuf	Josef Wohlschlägel
6.			
7.			
8.			
III.	Sturmbannführer	OStubaf	Hilmar Wäckerle
	Adjutant	OStuf	Geletnecky
	Ordonnanz Offizier	UStuf	Flor
9.		HStuf	Heinz Harmel
10.		HStuf	Klemens Stickdorn
11.		HStuf	Edmund Kuttelwasser/H. Ney
12.		HStuf	Otto Kumm
13.	Führer leichte IG Kp		
14.	Führer Panzerjäger Kp		
15.	Führer Kradschützen Kp	HStuf	Ziemsen
16.	Führer Pionier Kp	OStuf	Willy Henrichs
	Führer leichte Inf Kolonne	OStuf	Steinbeck

Tabel 4. Kaderlijst II./SS AR

Eenheid	Fnnktie	Rang	Naam
II.	Abteilungsführer	Stubaf	Robert Erspenmüller
	Adjutant	UStuf	Dieter Richter
	Führer Artl Verbindungs Kdo	HStuf	August Wolferseder
	Abteilungsarzt	HStuf	Dr Kurt Tiedjen
	Zahlmeister	OStuf	Ernst Vogel
	Waffenmeister	OSchrf	Hans Schätzlein
	Werkmeister	HSchrf	Rudolf Grimm
	Führer Nachrichtenzug	UStuf	Erich Sinn
	Führer Artl Vermessungs Trupp	OSchrf	Sebastian Wieshuber
4.	Batterieführer	HStuf	Karl Kreutz
	Beobachtungs-Offizier	OStuf	Karlheinz Bühler
	Batterie-Offizier	OSchrf	Adolf Leineweber
	Munitions-Staffelführer	OSchrf	Fritz Gerster
5.	Batterieführer	UStuf	Oskar Drexler
	Beobachtungs-Offizier	UStuf	Herbert Nix
	Batterie-Offizier	UStuf	Ernst Röntsch
	Munitions-Staffelführer	OSchrf	Willi Salvador
6.	Batterieführer	UStuf	Harald Saucken
	Beobachtungs-Offizier	UStuf	Hermann Lange
	Batterie-Offizier	UStuf	Robert Langer
	Munitions-Staffelführer	Rttf	Ferdinand Krummacker

Tabel 5. Verklaring van de afkortingen

Afkorting	Rang SS	Rang Wehrmacht	Ned. equivalent
Sttf	Standarteführer	Oberst	Kolonel
OStubaf	Obersturmbannführer	Oberstleutnant	Lt Kolonel
Stubaf	Sturmbannführer	Major	Majoor
HStuf	Hauptsturmführer	Hauptmann	Kapitein
OStuf	Obersturmführer	Oberleutnant	1e Luitenant
UStuf	Untersturmführer	Leutnant	2e Luitenant
HSchrf	Hauptscharführer	Oberfeldwebel	Sergeant 1e kl/Opperwachtmeester
OSchrf	Oberscharführer	Feldwebel	Sergeant/Wachtmeester
Rttf	Rottenführer	Obergefreiter	Korporaal 1e kl

1.5 Motorisatie

Bij de capitulatie gaf Generaal Winkelman aan, dat naar zijn mening verder verzet nutteloos was. De tegenstander was te sterk gebleken en dreigde met verdere bombardementen van grote steden [48]:

"Duitsland heeft hedenmiddag Rotterdam gebombardeerd, terwijl Utrecht eveneens met vernietiging wordt bedreigd. Ter sparing van de burgerbevolking en ter voorkoming van verder bloedvergieten, meen ik gerechtigd te zijn om aan de daarvoor in aanmerking komende troepen [behalve die in Zeeland] het bevel te geven de strijd te staken. [..] Door *grote overmacht van de meest moderne middelen* is hij [zijn de Duitse troepen] er in geslaagd onze weerstand te breken."

Dit eerste beeld, van een overmachtige en modern uitgeruste vijand (het door mij gecursiveerde deel van het citaat), valt moeilijk meer bij te stellen. Maar het is niet volledig juist. Belangrijk bewijs vormt de "Kriegsgliederung des Feldheeres", zoals jarenlang zorgvuldig vastgelegd bij het Oberkommando des Heeres (OKH). Hieruit blijken organisatie, sterkte, bewapening, en motorisatie. Het zijn Soll-schema's met de stand van een bepaalde datum. Dus er kunnen lichte vertekeningen zijn, omdat de organieke bezetting niet werd gehaald op de peildatum, of kort daarna nog versterkingen waren aangekomen. Interessant zijn de series gemicrofilmde originelen, bewaard in de V.S. Deze staan bekend als NARA-documenten [49]. Ze zijn vooral van belang omdat op deze exemplaren wijzigingen in de legerorganisatie en gegevens uit navraag in potlood zijn bijgeschreven. Ook ingezet buitgeschut werd hierin met de letter van het land van herkomst aangegeven. Meestal waren dat Tsjecho-Slowakije (t), Polen (p) of Rusland (r) [50].
In het Kriegstagebuch (KTB) van SS "DF" wordt gesproken over de verlate aankomst van gedeeltelijk bespannen afdelingen, waardoor de toegezegde vuursteun niet op tijd gegeven kon worden [51]. Deelmotorisatie is een vreemd begrip. Dat vraagt nadere toelichting.

De 207. ID was een divisie uit de derde mobilisatiegolf (dritte Welle). Opgekomen in september 1939 als Landwehrdivision. Zo'n divisie had misschien nog wel voor enkele stafofficieren een personenauto, maar was voor transport verder vooral op paarden aangewezen. Het organisatieschema (pag. 7) laat zien dat 207. ID in april 1940 enkele gemotoriseerde grotere eenheden had: Panzerjägerabteilung, Aufklärungsschwadron, Nachrichtentruppe en Nachschubdienste, maar Artillerie en Pioniere waren geheel of grotendeels bespannen eenheden. Zelfs de staven van 207. AR zouden nog te paard gezeten hebben. Volgens dit schema waren alleen de Wetterzug en Druckereitrupp gemotoriseerd. Dat geven ook de NARA-overzichten van 15.4. en 15.5.40 aan [52].
SS "DF" was volgens de Kriegsgliederung (pag. 8) volledig gemotoriseerd. Tijdens de opmars moesten de troepen toch van de legerauto's af. Die vormden met hun hoge opbouw van ver zichtbare doelen voor de vijand. De mannen, in rijen op banken gezeten, waren dan "sitting ducks". Maar te voet kwam men niet snel genoeg vooruit. Wäckerle gaf daarom al kort na het overschrijden van de grens bevel fietsen te vorderen [53].
De gemengde vervoerssituatie wordt prachtig geïllustreerd met de volgende foto. Die werd genomen tijdens de bijna gevaarloze opmars naar Utrecht, na de doorbraak bij Rhenen [54].

Collectie: J.F.D. Bruinsma, WO II archief

In Duitsland werd (zoals in par. 1.2 al werd opgemerkt) tussen 1929 en 1933 begonnen met motorisatie [55]. De artillerie kreeg voor het moderne geschut, dat te zwaar was om door paarden te laten trekken, speciaal ontwikkelde terreinvoertuigen met voldoende trekkracht. Al kon in zwaar terrein (drassig, of heuvelachtig) niet met de opgegeven maximum snelheid worden gereden. Het zwaarste geschut moest voor het transport over twee lasten verdeeld worden: de vuurbuis op de Rohrwagen, de affuit op de Lafettenwagen [56]. De volgende tabel geeft aan welke tractie het bij 207. ID ingedeeld geschut had. De transporteenheid (Nachschubkolonne) had waarschijnlijk enkele vrachtwagens met 30 ton laadvermogen, voor de rest moesten bespannen huifkarren worden gebruikt [57].

Tabel 6. Motorisatie van de artillerie bij 207. ID

Eenheid	Geschuttype	Gewicht opgelegd	Tractie	Trekkracht	Max snelheid
I., II., III./207. AR	10,5 cm le FH 16	2.900 kg	Zesspan	3.000 kg	10 km/u
III./311. AR	15,0 cm s FH (lg) 13	3.000 kg	Zesspan	3.000 kg	10 km/u
II./SS AR	10,5 cm le FH 18	3.500 kg	Sd.Kfz. 6/1	5.000 kg	50 km/u
IV./256. AR (min 12.)	15,0 cm s FH 18	6.300 kg	Sd.Kfz. 7	8.000 kg	50 km/u
s Art. Abt. 735	21,0 cm Mörser 18	22.700 kg*	Sd.Kfz. 8	12.000 kg	50 km/u

* In twee lasten vervoerd

Genoemde typen Sd.Kfz. waren halfrupsvoertuigen. Ze deden niet alleen dienst als trekkers, maar vervoerden ook de kanonniers met een basisvoorraad munitie en alle bepakking die nog meekon. Een stuk had 6 (le FH) tot 12 (Mörser) bedieningsmanschappen. Een bespannen vuurmond met voorwagen werd meestal door driemaal twee paarden getrokken. Op steile hellingen en ander zeer zwaar terrein waren er meer nodig. Elk paard in de linkerrij was gezadeld. Hierop drie rijders die hun span stuurden, op de voorwagen zaten ook drie man. De s FH (lg) 13 vervoerde nog twee kanonniers op een zitje links en rechts. Voor elke stukscommandant was er een eigen paard.
Plaatjes van bespannen Duitse artillerie zijn schaars en door het copyright hier niet te publiceren. De volgende twee foto's zijn van gemotoriseerd geschut in het opmarsgebied van 207. ID. De eerste waarschijnlijk bij Wageningen, de tweede in de omgeving van Zeist. De Sd.Kfz. trekken (zo te zien) een 10,5 cm le FH 18, resp. een Rohrwagen met daarop de vuurbuis van een 21,0 cm Mörser 18. Van welke typen de trekkers precies zijn, is slecht te bepalen [58].

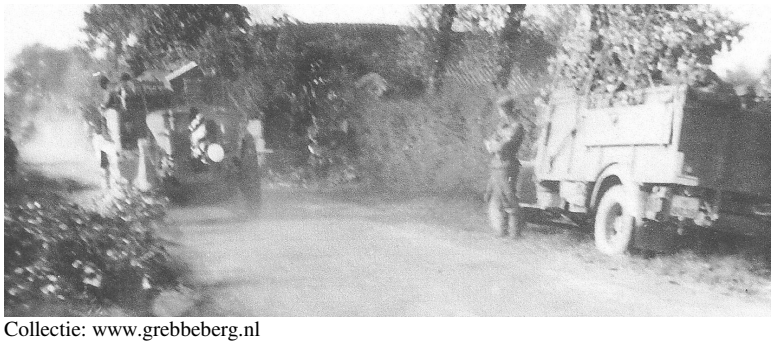

Collectie: www.grebbeberg.nl

Collectie: www.grebbeberg.nl

In totaal beschikte een divisie als 207. ID volgens een Duitse webpublicatie organiek over circa 6.000 paarden, 2.200 voertuigen, en 400 motorrijwielen [59]. Dat zijn blijkbaar ruim genomen Soll-cijfers (planning), die in de praktijk niet altijd aanwezig waren. Het bij 207. ID aantal voorhanden paarden is uit twee opgaven bekend. Volgens de Stafofficier logistiek (Ib) 4.385, alleen van de drie IR's en 207. AR. Daarbij moest een door hem niet genoemd aantal paarden opgeteld worden voor de andere bespannen eenheden. Dat waren er mogelijk een kleine duizend. De Korpsveearts (Ic) gaf tenminste op 1.5.40 een Ist-cijfer (realisatie) van 5.266 voor de hele divisie. Iets boven de Soll volgens zijn rapportage, nog ongerekend de circa 130 reserve- en zieke paarden van 207. ID in zijn stallen [60].

1.6 Duitse vuurkracht

Nierstrasz gaf in zijn standaardwerk heel weinig bijzonderheden over het optreden van de Duitse artillerie bij Wageningen [61]. Dat is wel te begrijpen, want zijn invalshoek was anders en betrouwbare gegevens over bewapening en inzet waren toen nog schaars [62].
De Duitse vuurkracht werd in dit werk (en in latere daarvan afgeleide publicaties) als gevolg van verkeerde aannames zwaar overschat. Duidelijk werd al, dat het Duitse leger evengoed geschut uit WO I gebruikte (de 10,5 cm le FH 16 en de 15,0 cm s FH (lg) 13) [63]. Ook, dat 207. ID nog maar gedeeltelijk was gemotoriseerd [64].
Uit het werk van Nierstrasz wordt nog veel zonder kritiek of nuance overgenomen. Bijvoorbeeld, dat de bestorming van het Hoornwerk op 12.5.40 ingeleid werd door urenlange zware beschietingen met alle vuurmonden [65]. Toch zou eigenlijk uit nieuwe gegevens nu wel duidelijk moeten zijn, dat dit beeld niet juist kan zijn. Want:

- De artillerie werd door 207. ID maar geleidelijk ontplooid en niet eens in deze sector volledig benut
- Er waren beperkende voorschriften en regels voor de af te geven vuren, wat betreft tempo, lading, en munitie
- Onze kazematten waren alleen van nabij kwetsbaar, en dan nog vooral met zwaar geschut en speciale munitie
- De beschietingen veroorzaakten niet veel materiële schade, al zal het psychologisch effect groot zijn geweest

Bij 207. ID waren 75 vuurmonden ingedeeld. Het ene stuk spoorweggeschut (EB 674) heeft vermoedelijk niet gevuurd en werd in de avond van 10.5.40 teruggehaald. De divisieartillerie (I., II., en III./207. AR en III./311. AR), vrijwel geheel nog aangewezen op paardentractie, bleef de eerste dag in tweede lijn of in reserve. Dit geschut werd voor een deel later nog in andere sectoren bij de divisie ingezet. Tijdens de opmars werd alleen het gemotoriseerd geschut (II./SS AR, 10. en 11./256. AR) benut. Dat bleef ook daarna in actie. In de avond van 12.5.40 kwamen als versterking nog de twee Mörser batterijen aan (van s Art.Abt.735), die de volgende dag werden ingezet [66].

Tabel 7. Beschikbare artillerie bij 207. ID en inzet over de gevechtsdagen (aantal stukken)

Eenheid	Type	Bij de divisie	Inzet 10.5	Inzet 11.5	Inzet 12.5	Inzet 13.5	Inzet 14.5
EB 674	24 cm SK L/40	1					
I./207. AR	10,5 cm le FH 16	12					
II./207. AR	10,5 cm le FH 16	12				8	
III./207. AR	10,5 cm le FH 16	12		12	12	12	
III./311. AR	15,0 cm s FH (lg) 13	12			12	12	
II./SS AR	10,5 cm le FH 16	12	12	12	12	12	12
10. en 11./256. AR	15,0 cm s FH 18	8	8	8	8	8	8
s Art.Abt. 735	21,0 cm Mrs 18	(6) *	*	*	*	6	
Totaal		**75**	**20**	**32**	**44**	**58**	**20**
W.v. model 18		26	20	20	20	26	20

* Bij XXVI. AK en nog niet aan 207. ID toegewezen. In de avond van 12.5.40 aangekomen

Mogelijke materiaalverliezen en langdurige uitval zijn in deze tabel verwaarloosd. Het verlies aan vuurmonden door opgelopen schade (ook door vijandelijk vuur) zal niet zo groot geweest zijn. Bij de Westfeldzug bedroeg dit (waarschijnlijk vooral door de betrekkelijk snelle afloop van de campagne) tm 20.06.40 maar enkele procenten [67].
Voor tempo, lading en munitie golden strikte beperkingen. Om slijtage van het geschut binnen de grenzen te houden, mocht niet lang in hoogste tempo worden gevuurd. Het Duitse schietvoorschrift stelde als maxima vast [68]:

Tabel 8. Hoogst toegestaan vuurtempo (schoten per minuut of per uur)

Type	Per minuut	Per uur
10,5 cm le FH 16 en 18	6	180 - 220
15,0 cm s FH 13 en 18	5	100 - 120
21,0 cm Mörser 18	1	40

Snelvuur werd zoveel mogelijk beperkt tot vuurstoten van 1 - 5 minuten. Een vuurconcentratie (afgegeven met alle stukken in hoogste tempo) duurde misschien maar 10 - 20 minuten. Enkele bekende vuurschema's van 207. ID geven dat tenminste aan [69]. Bij de 15,0 cm s FH 18 mochten de zwaarste ladingen alleen worden gebruikt na ontvangen machtiging door een hogere officier. En voor niet meer dan 10 [!] schoten achter elkaar [70].
Er waren nog andere belangrijke beperkende factoren. Geschut moest op beurt uitvallen om af te koelen, verder nog voor regelmatig onderhoud en reparatie. Personeel moest rusten, om te herstellen na zware inspanningen. Er was veel tijd nodig voor verplaatsingen en voor inschieten daarna en op elk nieuw doel. Een verplaatsing kon uren duren, het inschieten verliep meestal vlot en kostte dan 5 - 10 minuten. Tenslotte zullen ook matige vuren op vermoede vijandelijke posities en op aan- en afvoerlijnen zijn afgegeven. Dat waren z.g. "storende" vuren [71].
Speciale munitie (nevel-, pantser-, en betongranaten) was niet zo ruim voorhanden. Overwegend werd bij X. AK de SpG (Sprenggranate, Ned.: brisantgranaat) zijn gebruikt. Dat blijkt in elk geval uit enkele opgaven die werden opgespoord. Mogelijk gebruikten de Mörser wel een groter aantal betongranaten [72].

Vuurkracht kan niet objectief worden gemeten. Bepalend is, of het vuur kan worden waargenomen en door de waarnemer op doel gebracht, en of de juiste munitie en instellingen worden gebruikt. Op geen enkel technisch punt (projectielgewicht, vuurtempo, eindsnelheid, spreiding, indringingsvermogen, scherfwerking) lijkt het Duitse geschut beter te zijn geweest dan onze artillerie. Maar het blijft koeien met paarden vergelijken. De volgende tabel geeft daarom alleen een eerste indruk. Beide partijen hadden eenzelfde houwitser in de bewapening [73].

Tabel 9a. Gegevens van geschut en munitie bij 207. ID

Type geschut	Max elevatie (graden)	Max dracht (m)	Mondings-snelheid (m/sec)	Gewicht BG (kg)	Max tempo (s/ min)	Soort munitie
10,5 cm le FH 16	40	9.200	395	15	6 - 8	Kardoes
10,5 cm le FH 18	42	10.600	470	15	6 - 8	Kardoes
15,0 cm s FH (lg) 13	45	8.600	380	50	4	Kardoes
15,0 cm s FH 18	45	13.300	520	50	4	Kardoes
21,0 cm Mrs 18	70	16.700	525	110	0,5	Kardoes

Tabel 9b. Gegevens van Nederlands geschut en munitie bij IVe Div

Type geschut	Max elevatie (graden)	Max dracht (m)	Mondings-snelheid (m/sec)	Gewicht BG (kg)	Max tempo (s/ min)	Soort munitie
7 Veld	42	10.600	540	6	6 - 8	Patroon
10 Veld	45	16.500	750	16	5 - 6	Kardoes
12 L St	37	7.600	450	16	1	Kardoes
Hw 15 L/15	45	8.600	310	45	2	Kardoes
Hw 15 L/17	45	8.600	380	40	2 - 3	Kardoes

De maximum dracht geeft geen zuiver beeld, omdat niet altijd op die afstand kon of mocht worden geschoten [74].
De mondingssnelheden zeggen ook niet zoveel. Voor de trefkracht zijn de eindsnelheden (snelheden bij het treffen) en het projectielgewicht (massa) bepalend. Tenslotte is het van belang de trefkans in de vergelijking mee te nemen. In het algemeen vielen schoten na elkaar niet op precies dezelfde plek. De spreiding neemt toe bij grotere afstand tot doel, bij schieten met een elevatie groter dan 45 graden, en voor lichtere projectielen [75].
De tactische mogelijkheden van geschutvuur werden in Duits jargon aangegeven als "Blenden", "Niederhalten", of "Zerstören" [76]. Voor het eerste (vijandelijke waarneming bemoeilijken) kunnen het beste rookgranaten worden gebruikt, voor het tweede (in dekking dwingen) brisantgranaten met scherfwerking, voor het laatste (vernielen) pantser- of betongranaten met schok- en mijnwerking.
Uit Duitse rapporten blijkt, dat alleen het zwaardere geschut (vanaf 15,0 cm) met een relatief gering aantal schoten kans had om betonnen dekkingen (kazematten) te vernielen. Daarvoor waren wel speciale pantser- of betongranaten nodig, en het moest van dichtbij gebeuren. Waarschijnlijk kwam Gen.Oberst Fedor von Bock (als infanterieofficier) zo tot de vreemde aanbeveling om de artillerie overal ver van voren te zetten: "Bunkerbekämpfung mit gezieltem Einzelschuβ, da von weitem gut sichtbare Ziele" [77]. Voor het begin van de Westfeldzug circuleerde bij SS AR ook een aanwijzingenblad over de beschieting van kazematten. Hierin werd opgemerkt dat in de Polenveldtocht nog niet de goede technieken werden gebruikt. Licht geschut, tm de le FH 18, was voor vernieling van kazematten van gewapend beton volledig ongeschikt. Daarom had dit type ook geen betongranaten. Bij de divisieartillerie was de s FH het meest werkzame wapen. Dan moest wel de betongranaat (15 cm Gr. 19 Be) worden gebruikt. Hiermee zou een kazemat met wanddikte van 2,50 m volledig doorboord worden en de bezetting door de schok- en scherfwerking buiten gevecht gesteld. Die gegevens golden tot 4.300 m. Het vuur van de s IG 33 had alleen sterke psychologische uitwerking. Bij voltreffers maakte vooral het trillen van de wanden en het schudden van de hele kazemat diepe indruk op de bezetting. De resultaten met de 30,5 cm Mörser waren slecht [de 21,0 cm Mörser was nog maar net in productie], door de grote spreiding bij schieten in de hoogste elevaties (boven 45 graden). Met de 8,8 cm Flak waren daarentegen uitstekende resultaten geboekt, zolang pantsergranaten werden gebruikt en als het lukte met dat wapen binnen 800 m van het doel te komen. Dan was het mogelijk om met ca. 8 schoten die ongeveer op hetzelfde punt insloegen een 2 m dikke wand van gewapend beton door te slaan [78]. Een iets later document suggereerde nog om wapens als de s MG, de 2,0 cm Flak en de 3,7 cm Flak te gebruiken. Door aanhoudend vuur op ongeveer hetzelfde punt was een wand van gewapend beton als het ware laag na laag af te breken. Voor wanden tot 1,75 m waren bij een afstand tot doel van 200 m dan nog altijd 11.000, 515, resp. 100 schoten nodig [79].
Erg praktisch waren deze aanbevelingen niet. Ze zijn bij Wageningen (voorzover nu nog na te gaan) niet gebruikt. De Duitse artilleriebeschietingen hebben in het terrein kraters veroorzaakt (tot een diepte van 2 - 3 m). Op de kazematten zijn blijkbaar geen voltreffers geplaatst. Door scherfwerking zijn een aantal mitrailleurs buiten werking gesteld. Scherven van 15 cm geschut kunnen tot 400 m nog dodelijk zijn [80].
Vermoedelijk hebben de zware (?) beschietingen op het Hoornwerk en op de rest van de hoofdweerstandslijn (HWL, kazematten en koepels langs de Grift) vooral psychologisch effect gehad op de daar aanwezige bezetting. Dat is ook te verwachten bij soldaten die niet eerder onder artillerievuur kwamen en daarop niet goed werden voorbereid.

1.7 De kracht van de Grebbelinie

De Grebbelinie of Valleistelling ligt tussen de Utrechtse heuvelrug en de Wageningse Berg die ombuigt naar Ede. In theorie kon dit gebied gemakkelijk onder water worden gezet, als het water in de Neder Rijn tenminste hoog genoeg stond. Het terrein liep af van zuid naar noord. Om de aanvoer van water voor de inundaties bij de Grebbesluis te verzekeren, zou een bomvrij gemaal worden gebouwd. Dat project was in mei 1940 nog niet gereed. Wel was de lijn langs de Grift versterkt met kazematten. De volgende uitsnede (van Kruiponder tot Bastions) geeft de posities van de eenheden in dat gebied, met de vuurrichtingen van de zware wapens [81].

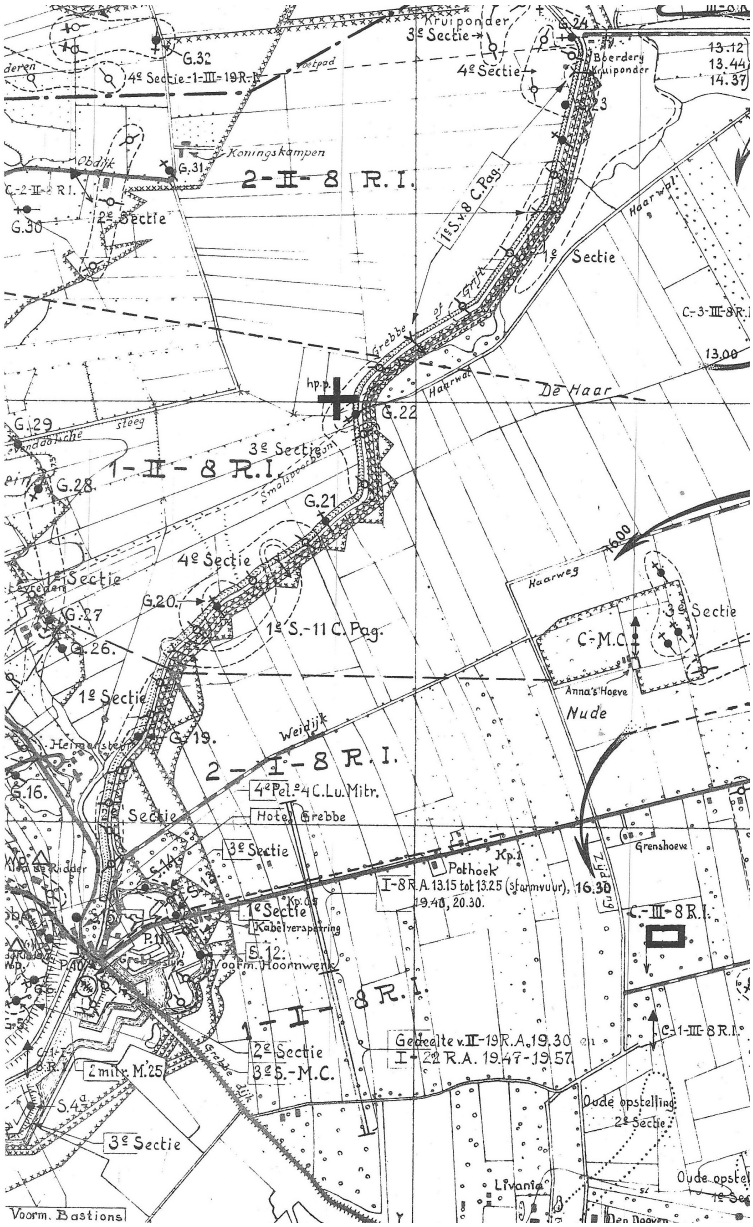

De Grebbelinie had enkele door de geografie bepaalde zwakke punten. Er waren stroken hoog terrein die niet onder water gezet konden worden (accessen). Die werden afgeschermd met voorwerken. In de sector tussen Wageningen en Rhenen was er zelfs een verdediging in drie lagen. Eerst de stellingen van de Voorposten, tussen Wageningen en de Grebbeberg. Dan de Hoofdweerstandslijn (HWL) langs de Grift. Sleutelpunt in de HWL vormde het Hoornwerk, een complex dat het belangrijkste acces bij de Grebbesluis afschermde. Achter de HWL was nog een dubbel gelaagde verdediging ingericht. Met stoplijn, ruglijn, en stellingen in het tussengebied. Hierin ook de commando- en waarnemingsposten, veldhospitalen en munitiebergplaatsen. Die waren meestal ondergronds (ingegraven). Verder had men hier loopgraven aangelegd met gedekte onderkomens, en losstaande veldversterkingen voor de geweer- en mitrailleurgroepen. In de loopgraven waren slaap- en schuilnissen ingebouwd. Die boden voldoende dekking tegen granaatscherven, waren alleen niet tegen voltreffers bestand. Zelfs in de loopgraven was er daarmee nog een goede bescherming tegen artillerievuur [82].

Deze sector werd op 10.5.40 verdedigd door een volledig regiment infanterie (8 RI), verdeeld over drie stroken [83]:

- In het gebied van de voorposten twee compagnieën infanterie en een compagnie zware mitrailleurs, plus een batterij 6 Veld
- In de HWL met de strook tot aan de stoplijn vier compagnieën infanterie en een compagnie zware mitrailleurs, plus een compagnie (6 stukken) Pag
- In de strook van de stoplijn tot aan de ruglijn de rest van 8 RI (drie compagnieën infanterie met een compagnie zware mitrailleurs en een compagnie mortieren), plus een compagnie Pag en een batterij 6 Veld

Van de artillerie stonden op 10.5.40 achter de HWL 72 stukken gereed in vooraf ingerichte veldstellingen [84]:

- I-8 RA, een afdeling met 12 stukken 7 Veld
- III-8 RA, een afdeling met 12 stukken Hw 15 lang 17
- I-12 RA, een afdeling van vier batterijen, met 16 stukken 10 Veld
- I-15 RA, een afdeling van twee batterijen, met 8 stukken Hw 15 lang 15
- II-19 RA, een afdeling met 12 stukken 12 lang Staal
- I-22 RA, een afdeling met 12 stukken 7 Veld (in de Betuwe)

De twee afdelingen van 8 RA waren ingedeeld als directe steun aan de eigen infanterie. De andere afdelingen konden zo nodig daarbij helpen. Ze waren vooral bedoeld voor het afgeven van storende vuren en voor bestrijding van vijandelijke artillerie [85].
Op 11.5.40 werd één batterij van I-12 RA naar de Vesting Holland gezonden, terwijl de Duitse aanval op de Voorposten al geopend was. Het leek dringend gewenst de defensie in het westen te versterken na de luchtlandingen in dit gebied. De batterij werd naar Rotterdam gestuurd, maar kreeg daar geen vuuropdrachten. In de vroege ochtend van 13.5.40 was deze eenheid terug. Ze kwam toen in stelling bij Plantage Willem III in de omgeving van Elst.
Op 12.5.40 werd nog aangetrokken (gedeeltelijk als vervanging de batterijen die op de Grebbeberg in vooruitgeschoven stellingen hadden gestaan, waarvan er vier bij de verplaatsing naar achteren moesten worden achtergelaten) [86]:

- I-16 RA, een afdeling met 12 stukken 7 Veld

Het volgend kaartje geeft de ontwikkelingen op 11.5.40 weer [87].

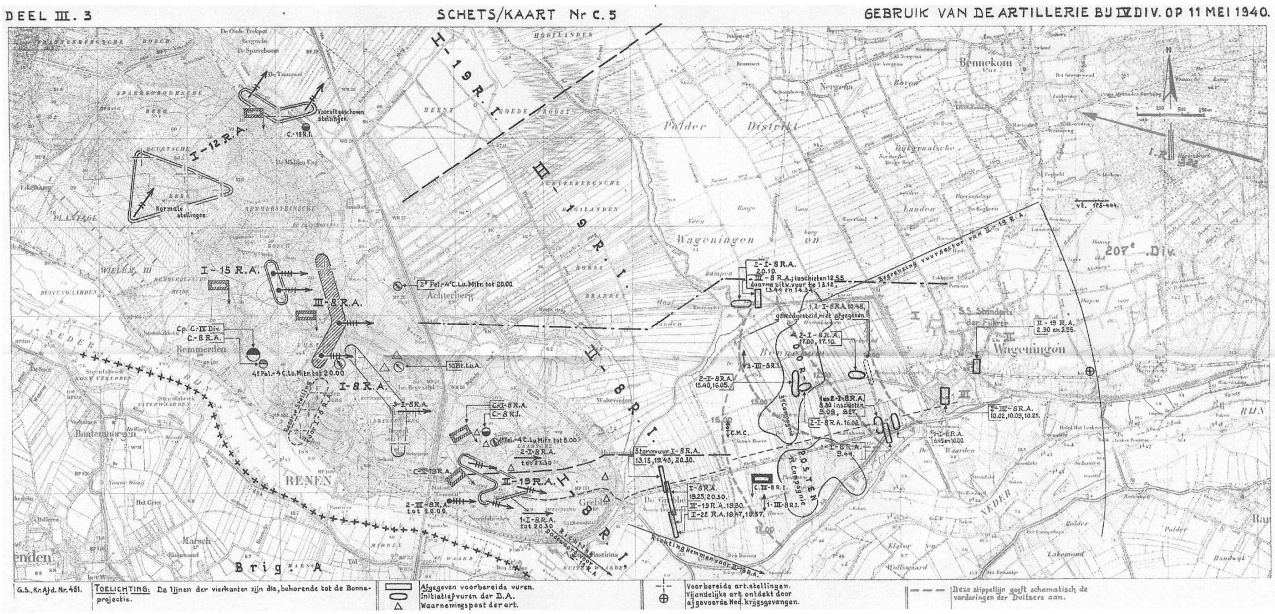

De Nederlandse artillerie had, tenminste op papier, in deze sector een duidelijk numeriek overwicht. Maar dat kwam vooral door gebrekkige verkenning, lange bevelslijnen, en falende verbindingen niet tot uitdrukking. De bij II LK ingedeelde artilleriemeetcompagnie (2 AMC) kreeg hiervoor niet terecht een Zwarte Piet [88].
De ingedeelde infanterie was, ook tenminste op papier, minstens zo sterk als de in de spits van de aanval gezette eenheden uit de bataljons van SS "DF". Die konden in dit gebied moeilijk worden ontplooid. Vanuit de stellingen aan de Grift, van de Grebbeberg, en in de Betuwe kwam intensief mitrailleurvuur dat dat verhinderde [89].
Totaalbeeld is, dat de Grebbelinie bij Wageningen beslist niet zwak ingericht en verdedigd was.

1.8 Superieur (1) ?

Volgens de bestaande krijgshistorische inzichten gingen op 11.5. en 12.5.40 drie bataljons SS "DF" in de aanval bij Wageningen. Dat geven de Duitse Lagekarten en de (daarop gebaseerde ?) schetsen van deel III/3 uit de Groene Serie en "Mei 1940" ook aan [90]. In mijn opvatting zal op de situatiekaarten alleen globaal zijn aangegeven welke grote eenheden die dag werden ingezet. De preciese ontplooiing en de mate van gevechtscontact zijn daaruit niet af te lezen. Het gaat erom, nauwkeuriger te bepalen welke Duitse eenheid op een bepaald tijdstip in een bepaald gebied opereerde. Daarvoor leveren het terrein, de gevechtsverslagen van beide partijen, en nog wat andere bronnen aanknopingspunten op. De volgende luchtfoto geeft een goede indruk van het terrein in die tijd [91].

WUR, Speciale Collecties. Luchtfoto nr. 1717

In dit vierkant met zijden van ongeveer 3 km kunnen met gemak twee bataljons naast elkaar (één N van de Rijksstraatweg, één Z daarvan, één in reserve daarachter) worden ontplooid [92]. Maar het is niet waarschijnlijk dat SS "DF" meteen oprukte in een 2 + 1 formatie. Dat kon pas in een latere gevechtsfase (vanaf de avond van 12.5.40), toen het frontaal en flankerend vuur vanaf de Grebbeberg, vanuit de HWL, en vanuit de linie Ochten - De Spees voldoende uitgeschakeld was. De stellingen in de Nude werden opgerold door groepen van 20 - 50 man en vaak eerst omtrokken, daarna in de rug aangevallen [93].
Het terrein geeft in de stroken met boomgaarden genoeg dekking, maar daartussen moeten toch vaak sprongen van 50 m of meer over open veld worden gemaakt. De noordhelft van de Nude en in het zuiden de uiterwaarden, waren bijna geheel open terrein. Bij een massale opmars zouden de troepen bij het Hoornwerk in een fuik zijn gekomen. Daar was maar een nauwe doorgang. De brug was opgeblazen, hoewel nog beperkt begaanbaar. Voorzover bekend, gingen de Duitse stormtroepen kort na de middag van 12.5.40 dan ook niet in breed front de Grift over [94].

Vast stond al wel, dat de aanval niet meteen massaal werd ingezet. Er vond om tactische en logistieke redenen een geleidelijke ontplooiing plaats. De eerste gevechtsdag gingen nog maar groepen en pelotons in de aanval, een dag later compagnieën, dan bataljons, tenslotte bijna twee regimenten. De artillerie werd ook maar geleidelijk aangetrokken en in stelling gebracht [95].
Er is genoeg ondersteunend materiaal voor dit beeld. De Nederlandse gevechtsverslagen geven bijvoorbeeld aan, op de eerste dag maar kleine groepjes aanvallende troepen te hebben gezien. Dat zegt nog niet alles. De SS-ers wisten de dekkingsmogelijkheden van het terrein uitstekend te benutten en waren door hun camouflagekleding toch al slecht waar te nemen [96].
In Duitse oorlogsverslagen wordt vooral de rol van Wäckerles IIIe bataljon benadrukt [97]. De infanterie in eerste lijn werd ondersteund door de hoger genummerde compagnieën: s MG (12.), le IG (13.), Panzerjäger (14.), Kradschützen (15.) Pioniere (16.). De verliezen bij III./SS "DF" waren opvallend hoog vergeleken met de andere eenheden van de eigen Standarte. Dat wijst erop, dat dit bataljon inderdaad herhaald de spits afbeet [98].

Tegenover de gangbare opvattingen (zie par. 1.1) zijn als voorlopige conclusies te zetten:

Overmachtig ?
Infanteristisch was er op papier wel grote Duitse overmacht (een versterkte divisie, tegenover een verspreid opgesteld en weinig mobiel regiment). Die sterkte werd maar voor een klein deel en zeker niet meteen ontplooid. Tactische en logistieke redenen (daarbij gevoegd de terreinomstandigheden en de inrichting van de Grebbelinie) verhinderden dat ook.
De Nederlandse artillerie beschikte over veel meer geschut. Maar dat werd zeer onvolledig benut en versnipperd ingezet. De Duitse artillerie werd daardoor als krachtiger ervaren. Ze bleek echter niet in staat onze kazematten te vernielen. Dat kon alleen van zeer dichtbij. Onder tegenvuur was het niet raadzaam om de artillerie ver vooraan te brengen. Men bleef lang diep in de veilige zone, oost van Wageningen. Er werden ook geen urenlange zware beschietingen uitgevoerd. Dat was artilleristisch-technisch al niet mogelijk.

Superieur bewapend ?
De Duitse troepen waren voor een deel zeker superieur bewapend. Ze beschikten over goede lichte pistoolmitrailleurs en bijvoorbeeld over meer handgranaten, mortieren, vlammenwerpers, en verkenningsvoertuigen. Hun bewapening was niet in elk opzicht beter. Bijvoorbeeld de 3,7 cm Pak had minder bereik en doorslagvermogen dan onze 4.7 cm Pag. De 7,5 cm le IG 18 overtrof de 6 Veld dan wel op punten, maar gaf de bediening ook niet veel dekking en bleef een proppenschieter. De Duitse artillerie was evengoed maar voor een deel gemotoriseerd. En er werd hier ook nog (omdat modern materiaal niet ruim genoeg voorhanden was) bespannen geschut uit WO I ingezet.

Doortastend ?
Over het algemeen opereerde 207. ID, zeker in het begin, zeer omzichtig. Het werd geen bliksemsnelle doorstoot in de diepte. De voorhoede was en voelde zich daarvoor te kwetsbaar. De flanken waren bij de opmars niet genoeg beschermd, omdat de bespannen delen achterbleven. Er werd telkens weer op onverwachte tegenstand en op hindernissen gestuit. Terrein en kracht van de vijand moesten dan eerst verder worden verkend. De gemotoriseerde eenheden gingen voorop. Dat waren SS "DF", II./AR SS, en IV./256. AR. Bijna steeds was het bataljon Wäckerle in de spits te vinden. Dat werd bewust als stoottroep ingezet en profileerde zich zo ook graag. Door die eenheid werden wel flinke risico's genomen. Het leed binnen de Standarte waarschijnlijk daarom de meeste verliezen.

Noten bij Hoofdstuk 1.

[1] Die werden in de eerste publicaties breed uitgemeten om de ongedacht snelle val van de Grebbelinie te verklaren. Het "Beknopt overzicht" noemde: zwak moreel, onvoldoende materiële uitrusting en oorlogservaring, de voor de schootsvelden benodigde opruimingen waren bijna niet verricht, de inundatie liep niet door tot aan de Rijn.
Min. van Oorlog, Sie "Krijgsgeschiedenis" GS, "Beknopt Overzicht van de Krijgsverrichtingen der Koninklijke Landmacht" (1947). Pag. 87, 88.
V.E. Nierstrasz, "De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II", Deel III/1 (Inleiding en algemeen overzicht, 1957). Pag. 53, 54.
De laatste bron (pag. 53, 54) noemt de Valleistelling "een sterke veldstelling [..], voorzien van een ijle linie van betonkazematten en gedekt door inundatieën". Door het gebrek aan opruimingen "konden talloze vuurorganen niet tot hun recht komen en konden verdedigingswerken worden omtrokken (vooral bij de vooorposten), of ongezien worden benaderd. Het stellingterrein bood, ook achter de hoofdweerstandsstrook, voldoende dekking tegen luchtwaarneming en voor troepenverplaatsingen. De te verdedigen fronten waren aanmerkelijk breder dan waarop volgens de geldende normen hardnekkige verdediging door de beschikbare troepen mogelijk zou zijn. De divisie- en legerkorpsreserves waren dientengevolge zwak [..]".
Hieraan kunnen als minpunten worden toegevoegd: gebrekkige waarneming, slechte verbindingen, lange bevelslijnen. Daarover in Hoofdstuk 3. later meer. Volgens de CV waren positieve punten: betere camouflagemogelijkheden, door bodemgesteldheid en het grondwaterpeil meer geschikt voor de aanleg van versterkingen, daardoor beter bestand tegen luchtaanvallen en artillerievuur, de linie beschermde een groter deel van het land, [er was ook al veel de aanleg van versterkingen gedaan].
H. Amersfoort, P. Kamphuis (red.), "Mei 1940 De strijd op Nederlands grondgebied" (2005). Pag. 87 - 89.

[2] De Grebbelinie verlengd met de Peel-Raamstelling was de tweede voorverdedigingslijn na de Maas-Waal-IJsselstelling. De hardnekkige verdediging zou in dit concept nog in de Nieuwe Hollandse Waterlinie worden gevoerd.
I.H. Reynders, "De wisseling in het opperbevel van Land- en Zeemacht" (1945). Pag. 18, 19, 32 - 36, Bijlage (losse schets van de Concentratieopstelling).
Nierstrasz, "De strijd", Deel III/1, als [1]. Pag. 5 - 11.

[3] Nierstrasz, "De strijd", Deel III/1, als [1]. Pag. 11 - 16.
Amersfoort c.s., "Mei 1940", als [1]. Pag. 94 - 96, 100 - 102, Kaartje pag. 85.

[4] In een bijlage van de Enquete Regeringsbeleid 1940 - 1945 werd het oudere geschut daarom omgerekend naar "moderne batterijen".
Enquetecommissie Regeringsbeleid 1940 - 1945, "Verslag", Deel Ib (1949). Pag. 114. Bijlage 59 - III.
Met toepassing van die regels (7 Veld en 10 Veld voor 100,0 %, Hw 15 lang 15 voor 66,7 %, 12 L St en Hw 15 lang 17 voor 33,3 % meegerekend) zou de ingedeelde sterkte van IV Div tot 74%. (53,3 stukken) zijn gereduceerd Deze benadering gaat voorbij aan het feit dat gebruikswaarde (vuurkracht ?) niet simpel in een percentage valt uit te drukken. Bovendien waren ook de Duitse eenheden artillerie niet allemaal even modern. Zie par. 1.6 Blad - 4 -.

[5] Er werden op de eerste oorlogsdag 43 van de 70 gevechtsklare jagers en luchtkruisers blijvend buiten gevecht gesteld.
Min. van Oorlog, "Beknopt overzicht", als [1]. Pag. 210.

[6] Bij 4 RH dat op het zuidelijk deel van de Veluwe opereerde was een half eskadron (3,4-2 EskPaw, twee pelotons van elk drie moderne pantserwagens, type Landsverk M 38) en een sectie (2 SiePaw, twee verouderde rupsvoertuigen type Carden-Lloyd) ingedeeld. In de middag kreeg de eerste groep bevel zich naar Den Haag te begeven. Die verplaatsing werd op 11.5.40 uitgevoerd.
Nierstrasz, "De strijd", Deel III/3, als [1]. Pag. 51, 52.
E.H. Brongers, "De Nederlandse Cavalerie in de Meidagen van 1940" (z.j.). Pag. 14, 17, 66.
J.A. Blom, "Eskadrons Pantserwagens"(1986). Pag. 8, 97 - 100

[7] Zie voor de oorlogssterkte van 207. ID par. 1.3 blad - 6 -. Stuka's (en jagers) van de Gruppe Putzier werden voor de aanval op de Grebbelinie voorzover bekend alleen op 13.5.40 ingezet. Jagers niet voor het eerst.
KTB 207. ID 13.5.40, 15.00 Uhr. NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher), Inv Nr 1814.

[8] J. Engelmann, H. Scheibert, "Deutsche Artillerie 1934 - 1945" (1974). Pag. 9, 17, 18.

[9] Volgens een document aangetroffen in het Nationaal Archief. DVO Kab Litt B3, Den Haag 8 Januari 1915. Onderwerp: "Verhouding HIH/Bofors/Krupp 1926: Voorposten van Duitsland ?". NA, 2.13.86 (Mindef, AI), Inv Nr 2821. Ook Solothurn, een Oostenrijkse wapenfabriek, was verdacht.

[10] L. de Jong, "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog 1939 - 1945", Deel 1 (1969). Pag. 418, 421.

[11] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 14, 15.
OKH, Generalstab des Heeres, Org. Abt, "Kriegsgliederung de Feldheeres" (Stand 15.1.40, met wijzigingen 15.4.40). National Archives U.S.A. (NARA). Record Group 242 - Publication T78 - Roll 402. Idem (Stand 15.4.40). Nr 242 - T78 - 403. Deze overzichten zijn gepubliceerd in de Docment section, http://downloads.sturmpanzer.net/NARA_RG242/T78R402_H1_84.1_Part1.pdf en http://downloads.sturmpanzer.net/NARA_RG242/T78R403_H1_85.2.pdf

[12] NARA, als [11]. Nr 242 - T 78 - 403.

[13] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 18.

[14] NARA, als [11]. Nr 242 - T 78 - 402, 403.
Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 69, 70.
A. Lüdeke, Deutsche Artillerie Geschütze 1933 - 1945 (2010). Pag. 26, 34, 46, 51, 54, 66, 77, 78, 85, 90, 98, 104, 106, 120, 124.

[15] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 215.
J. Engelmann, "Das Buch der Artillerie" (z.j.). Pag. 109, 110.

[16] Eigen telling op basis van de NARA-documenten. Als [11]. Nr 242 - T 78 - 402, 403.

[17] Als [16]. D.w.z. dat bij 22% van de divisies (135) een IVe afdeling ontbrak.

[18] De Jong, "Het Koninkrijk". Als [10]. Pag. 144, 151, 423, 424, 426, 430. Idem, Deel 2 (1969). Pag. 243, 454, 455.
K.-H. Frieser, "Blitzkrieg-Legende" (2005). Pag. 18, 19. De operatie "Weserübung" wordt hierin niet genoemd.

[19] E.H. Brongers, "Grebbelinie 1940" (1971), "Slag om de Residentie" (1968), "Opmars naar Rotterdam" (<1982).
L. de Jong, "De Bezetting" (1961 - 1965), "Het Koninkrijk" (1969 - 1991).

[20] Onder meer in tijdschriften als "Der Freiwillige" en "Der Soldatenfreund". Verder:
G. Müller, F.W. Guttmann, "Die Geschichte der 207. und 281. Infanterie Division [..] 1939 - 1945" (1958).
O. Weidinger, "Kameraden bis zum Ende" (1978).

[21] Nierstrasz, "De strijd", Deel III/1C, als [1]. Pag. 176, 199, 209-211.
Amersfoort c.s., "Mei 1940", als [1]. Pag. 139, 140, Schema Pag. 280.

[22] NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 004.
BA-MA, RH 24-10/44 (KTB X. AK Ia, Anl. KTB Mappe B. S. 252.

[23] NIMH Coll. 409 (Gevechtsverslagen). Inv Nr 550-004.

[24] In de avond van 12.5.40 werd ook 322. IR ingezet. De bedoeling was om SS "DF" hierbij af te lossen. De Standarte negeerde de order.

[25] Lexikon der Wehrmacht, in sectie Heer/Truppenteile / Einheiten / Gliederungen /Artillerie / Artillerie - Kommandeure / Arko, http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Arko/Arko22.htm

[26] Volgens het overzicht van de indeling van de opmarsgroepen bij 207. ID.
NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1562 (Truppeneinteilung für den Angriff).

[27] BA-MA, RH 24-10/44 (KTB X. AK Ia, Anl. KTB Mappe B. S. 164-170.
Als "lonende doelen" (doelen die de moeite waard waren om onder vuur te nemen) werden aangemerkt: grote kazematcomplexen, gereedstellingsgebieden, verkeersknooppunten (w.o. spoorwegstations). Met name voor het psychologisch effect van dit zware vuur.
OKH, "Auswertung der Erfahrungen der Artillerie im Westen", 27.1.41. NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-004.
EB 674 werd volgens François bij de Westfeldzug later nog bij Ettenheim gebruikt om de Rijnovergang daar te forceren.
G. François, "Eisenbahnartillerie" (z.j.). Pag. 53.

[28] Als [26].

[29] Namelijk 3./Bb. 30, volgens een op een Duits internetforum gezet document. http://forum.axishistory.com/viewtopic.php?t=121237

[30] NIMH Coll 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-072.

[31] Volgens Brongers (gesteund door een Duitse webpublicatie). http://www.grebbeberg.nl/bibliotheek/data/rapport.php?rap_id=2199, http://gliederungundstellenbesetzung.blogspot.com/search?q=AR.207
Op feldgrau.net een post met daarbij opgegeven bron het boekje van Müller c.s., als [20]. Dit geeft Metger de rang van Oberstleutnant. http://www.feldgrau.net/forum/viewtopic.php?f=45&t=28526&p=199874&hilit=Metger#p199874

[32] Volgens Lüdeke werden de stukken 7,7 cm FK 16 van het Reichsheer in 1919 overgenomen door Rheinmetall. Daar in 1934 grotendeels (?) door het aanbrengen van een nieuwe vuurbuis omgebouwd tot kanonnen kaliber 7,5 cm, type 7,5 cm FK 16 nA.
Lüdeke, "Deutsche Artillerie-Geschütze", als [14]. Pag. 74.
Volgens Engelmann c.s. zouden 63 afdelingen hiermee in 1934 zijn bewapend, terwijl bij het Feldheer oorspronkelijk 35 batterijen hiermee uitgerust waren. Mogelijk werden dus ook naar het buitenland overgebrachte wapens benut (Onder meer van HIH ?, zie [9]).
Engelmann c.s. "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 16, 17.

[33] H. Meier-Welcker?. "Handbuch der deutschen Militärgeschichte. Band IV, Abschnitt VII. Schottelius u. Caspar, "Die Organisation des Heeres 1933 - 1939" 1. Die Heeresvergrößerung [..]. http://www.wehrmachtdivisionen.de/einfuehrung/49-55_Band_2.pdf Pag. 53.
Specifiek: http://www.kurland-kessel.de/divisionen/281infdiv.html ("Die 207., später 281. Infanterie-Division").

[34] NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-124 (Stand 10.12.39).
NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-072 (Stand 01.04.40).

[35] Gegevens uit KTB 207. ID met bijlagen. Nadere onderbouwing volgt in Hoofdstuk 2.

[36] BA-MA, RH 24-10/44. S. 252.

[37] Dat is niet helemaal zeker. Een Duitse publicatie geeft dit wel uitdrukkelijk aan. Ook bij Brongers, mogelijk op basis hiervan.
Anoniem (O. Kumm ?), "Durchbruch durch die Grebbe-Linie", in: "Der Freiwillige" (28e jrg, nr 5 en 6, mei en juni 1958).
E.H. Brongers, "Grebbelinie 1940" (2002). Pag. 266 (Appendix).

[38] NIMH Coll 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-026 (SS-V.Division, Ia Tgb.Nr.800/40 geh.).

[39] Brongers, "Grebbelinie", als [37]. Pag. 265 (Appendix).
Lüdeke, "Deutsche Artillerie-Geschütze", als [14]. Pag. 26.

[40] Weidinger gebruikt voor delen van SS "DF" nogal eens het woord "Stoßtrupps" en noemt III. SS/"DF" zelfs "Stoßbataillon".
Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag. 24, 26, 27, 30, 31, 34 ("Stoßtrupps"). Pag. 24 ("Stoßbataillon").

[41] Als [26].

[42] NIMH Coll. 409 (Gevechtsverslagen). NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 0018a (KTB SS "DF". Pag. 3).

[43] Weidinger specificeert hierbij II./SS AR wel op 10.5. en 11.5.40. De KTB's van SS "DF" en 207. ID noemen de afdelingen artillerie ook specifiek. De van dag tot dag ingezette eenheden blijken nog in Hoofdstuk 2.
Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag. 24, 28.

[44] Als [31]

[45] Idem.

[46] Er vonden vanzelfsprekend over een langere periode genomen veel wijzigingen plaats in de organisatie.
De Duitse overzichten zijn vaak van eerder of later dan mei 1940 (mobilisatie, resp. Ostfeldzug. Het standaardwerk van Mueller-Hillebrand gebruikt blijkbaar peildatum 15.5.40. Dit blijkt uit vergelijking met de Kriegsgliederungen des Feldheeres van het OKH (NARA-documenten) van die datum. Download op http://downloads.sturmpanzer.net/NARA_RG242/T78R403_H1_85.2.pdf
Die set bevat niet alleen de standen per 15.4, ook die voor 15.5.
B. Mueller-Hillebrand, "Das Heer 1933 - 1945". Band II, "Die Blitzfeldzüge 1939 - 1941". Pag. 124 e.v.

[47] Brongers, webpublicatie, als [31] (Kaderlijst SS "DF").
NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-048 (Kaderlijst II./SS AR).

[48] Min. van Oorlog, "Beknopt Overzicht", als [1]. Pag. 227 (Bijlage V. Proclamatie).

[49] Als [11].

[50] Verg. Engelmann en Lüdeke. Als [14].

[51] KTB SS "DF" als [42]. Pag. 6.

[52] Als [11] en [46].

[53] Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag. 24.

[54] Volgens bijschrift op http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=photo&pid=3705.

[55] Als [13].

[56] Engelmann, "Deutsche Artillerie", als [8]. Pag. 61, 119, 126, 127, 138, 139, 142.

[57] Volgens de indeling van een Infanterie-Division 3. Welle op http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Zusatz/Heer/Gliederung.htm

[58] Foto's en technische gegevens van deze Sd.Kfz. op http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Waffen/zugkraftwagen.htm

[59] Als [57].

[60] NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 2835 (KTB 207. ID, Abt. Ib. Vorhandenen Pferde)
NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 0035 (KTB X. AK, IVc. Pferdebestand am 1.5.1940)

[61] In deel III/IC worden in hoofdzaak de nummers van de ingezette eenheden genoemd. De enkele gegevens over de bewapening zijn blijkbaar ontleend aan het boekje van Mueller-Hillebrand. Als [46]. Ze sporen niet helemaal met de Kriegsgliederungen en NARA-documenten. Als [11], [23], [30], en [36].
Nierstrasz, "De strijd", Deel III/IC, als [1].

[62] De bij het NIMH aanwezige bronnen zijn daarbij zeer onvolledig benut.

[63] Par. 1.3 en 1.4 met het daarbij vermelde bronnenmateriaal onder [11] (NARA-docmenten) en [30] (Kriegsgliederung 207. ID).

[64] Par. 1.5. Niet precies is vast te stellen welke typen voertuigen voorhanden waren in welke aantallen.

[65] Nierstrasz, "De strijd", Deel III/3 (1955). Pag. 231 (11.5.40), 259, 260 (12.5.40). Andere passages geven aan, dat het vuur niet altijd zo hevig was. Vuur werd verlegd (blijkbaar storend vuur, dat "nu hier, dan daar [..] viel"), resp. het vuur werd heviger. Idem. Pag. 237, 261. De vraag is, of de kracht van het vuur door de rapporteurs goed kon worden ingeschat.

[66] Op basis van eigen onderzoek. Nadere gegevens volgen in Hoofdstuk 2.

Noten bij Hoofdstuk 1. (Vervolg)

[67] Volgens Engelmann gingen in de Westfeldzug tussen 10.05 en 20.06.40 137 st le FH, 88 st s FH, en 6 st Mörser verloren.
Engelmann, "Das Buch", als [15]. Pag. 111.

[68] H. Dv. 200/5, "Entwurf Ausbildungsvorschrift f'ür die Artillerie", Heft 5, "Die Führung der Artillerie" (1937). Pag. 16.

[69] Er zijn twee vuurschema's bekend als inleiding op de aanval, voor 12.5 en voor 13.5.40.

[70] R. Böhm, F. Kosar c.s., "Die deutschen Geschütze 1939 - 1945" (1973). Pag. 100.
V.I. Hogg, "German Artillery of World War Two" (1997). Pag. 64.

[71] "Storend vuur" staat in het "Ausbildungsvorschrift" (Als [68].) omschreven als "Een naar ligging, tijd en munitieverbruik onregelmatig afgegeven vuur, met het doel de vijand te storen en te verontrusten". Pag. 14.
Andere vuursoorten zijn (op dezelfde plaats): vernielingsvuur en afsluitingsvuur. Het eerste beoogt versterkingen, geschut, of andere vijandelijke doelen uit te schakelen. Het tweede een verdedigingssector af te schermen tegen een lopende vijandelijke aanval. Pag. 14.

[72] Dat staat tenminste in het verslag van een Gefreite van 3./Bb. Abt. 30. Als [29].

[73] In Duits jargon de 15,0 cm s FH (lg) 13, Nederlandse type-aanduiding Hw 15 L/17. Deze houwitser kaliber 15 cm was ingedeeld bij de divisieartillerie in de derde afdelingen van 3 RA, 5 RA, 6 RA en 8 RA. Alleen 8 RA had in mei 1940 drie batterijen van dit type.
De regels met gegevens van dit geschut zijn in tabel 8a. en 8b. gemarkeerd. Opvalt, dat aan Nederlandse zijde blijkbaar een minder zwaar projectiel gebruikt werd, terwijl daar ook in langzamer tempo gevuurd zou worden. Dit kan betekenen, dat een grotere veiligheidsmarge werd gehanteerd om overmatige slijtage te voorkomen.

[74] Voor grotere drachten (boven 8,2 km) moest bij de 7 Veld een slanke brisantgranaat gebruikt worden. Deze was niet ruim beschikbaar en maakte ongeveer 1/8 van het munitierantsoen uit. Gegevens volgens de Schootstafel 7 Veld en een artikel in de Militaire Spectator.
KMA, "Schootstafel voor het kanon van 7 Veld" (1939). Nr 395.
F.G. Dürst Britt, "De munitiën van ons 7 Veld-geschut". In Militaire Spectator (1936). Pag. 73.

[75] Af te lezen uit de schootstafels. Enkele voorbeelden zijn:

Kanon	**7 Veld**			**10,5 cm le FH 18/36**			**10 Veld**		
Gegevens	**Proj gew = 6,5 kg Vo = 540 m/sec**			**Proj gew = 14,8 kg Vo = 470 m/sec**			**Proj gew = 16,0 kg Vo = 750 m/sec**		
Afstand	**LS50**	**BS50**	**HS50**	**LS50**	**BS50**	**HS50**	**LS50**	**BS50**	**HS50**
6.000	50	2	?	16	3	6	41	3	13
8.000	80	5	?	25	5	13	55	4	23
10.000	130	10	?	43	7	39	80	8	39

Vo = aanvangssnelheid. LS50 = lengtespreiding voor 50% van de schoten. D.w.z.: 50% valt minder dan .. m van het doel, de andere 50% boven die grens, BS = breedtespreiding idem, HS = hoogtespreiding idem. ? = Geen opgaaf van dit gegeven in de schootstafel.

[76] H. Dv 200/5, "Ausbildngsvorschrift", als [68]. Pag. 15.

[77] KTB 207. ID, Bijlage. "Besprechung Gen.Oberst Von Bock (20.3.40). BA-MA. Nr niet bekend. In: Algemeen, Duitse documenten http://www.grebbeberg.nl/uploads/downloads/duits_doc1.pdf. Tweede blad.

[78] NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-096 ("Waffenwirkung gegen Befestigungen" 7.12.39, Abschrift).
NIMH Coll. 410 (Praagse Collectie). Inv Nr 75-093 ("Anleitung für den Beschuß von Eisenbeton" 15.3.40).

[79] Volgens het tweede document bij [78].

[80] Departement van Defensie, "Schietvoorschrift Veldartillerie" Deel 1 (1960). Nr VS 6-40/1. Pag. 70 (Tabel 2).

[81] Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Schets/Kaart C.3. De aanval op de voorpostenstrook van de IVe Divisie.

[82] Een zandlaag van 2 - 3 m gaf voldoende dekking tegen scherven van 10,5 cm en 15,0 cm geschut.

[83] Gegevens uit Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Schets/Kaart C.4. Toestand in de avond van 11 Mei [..].

[84] Idem. Schets/Kaart C.5. Gebruik van de artillerie bij IV Div. op 11 Mei 1940.

[85] Op de kaarten van Nierstrasz voor de stellingen en vuren in het vak van IV Div komt I-22 RA (in de Betuwe) niet voor. Volgens het Geheim artilleriebevel behoorden I-12 RA, I-15 RA, II-19 RA tot de Legerkorpsartillerie met taken: artilleriebestrijding, het afgeven van storende en verontrustende vuren, het vuren op ogenbliksdoelen (plotseling opkomende doelen), steun aan de Divisieartillerie. Alleen I-8 RA en III-8 RA waren in het vak van IV Div vanaf het begin beschikbaar. Op 12 resp. 13 mei kwamen daar nog I-16 RA en II-4 RA bij. De laatste afdeling uitsluitend voor de begeleiding van de tegenaanval met vier bataljons.
NIMH Coll. 409 (Gevechtsberichten, oud archief IIe Divisie CAD). Inv Nr 423-1À (Geheim artilleriebevel, 8 mei 1940).
Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Pag. 205 - 207, 341 - 347, 438 - 452, 496 - 500 (Het gebruik van de artillerie op 11 mei 1940, idem 12 mei 1940, idem 13 mei 1940, Beschouwing over de verdediging van het IIe Legerkorps).

[86] Er werd één batterij van II-19 RA in veiligheid gebracht op 12.5.40. Daarvan kwam een sectie (twee stukken) langs de Rijksstraatweg bij Remmerden, kmp 106, voorlopig in stelling (een afwachtingsstelling).
Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Pag. 342.
NIMH Coll. 409 (Gevechtsberichten). Inv Nr 502-027 (Verslag Maj H. de Groot, Cdt II-19 RA). Ook in:
S.J. de Groot, "Vestingartillerie in het Veldleger" (2002). Pag. 108 - 111.

[87] Nierstrasz, "De strijd" Deel III/3, als [65]. Schets/Kaart C.5. Gebruik van de artillerie bij IV Div. op 11 Mei 1940, als [85].

[88] De top van het legerkorps klaagde over de gebrekkige peilresultaten, Nierstrasz sloot zich daarbij aan. Hierover meer in Hoofdstuk 3.

[89] KTB 207. ID. 12.5.40, 17.35 Uhr. NIMH Coll. 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1811?

[91] Bron: WUR, Speciale Collecties. Luchtfoto nr. 1717. Ook: http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=photo&pid=2442 (

[92] De KTB's geven aan dat al op 11.5.40 drie bataljons SS "DF" werden ontplooid. Dat is hoogst twijfelachtig. Andere bronnen spreken over eenheden van compagniessterkte in voorste lijn.
KTB SS "DF", als [42]. Pag. 4. Vergelijk onder meer "Durchbruch", als [37].

[93] De bronnen zijn hier niet duidelijk over. Als [92].

[94] Het KTB SS "DF" noemt in dit verband "die Stoßtrupps der 9. und 12. Kp [SS "DF"]".
KTB SS "DF", als [42]. Pag. 7.

[95] Vergelijk Tabel 7. opgenomen in par. 1.6. Blad - 11 -.

[96] Camouflagekleding was nieuw voor die tijd.

[97] Zie ook het KTB SS "DF", Weidinger, en Terwisscha van Scheltinga hierover.
KTB SS "DF", als [42]. Pag. 7.
Weidinger, "Kameraden", als [20]. Pag.
G. Terwisscha van Scheltinga, "Trouw zonder eer" (2008). Pag. 261 - 289.

[98] De verliescijfers per eenheid bij Brongers en bij Terwisscha van Scheltinga maken dat op zijn minst zeer aannemelijk.
E.H. Brongers, Register Duitse gevallenen, Grebbeberg. http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=duitse-gevallenen-de-grebbeberg
Terwisscha, "Trouw", als [97]. Pag. 399 (Bijlage 7). Verliezen SS "DF": I./ met 18+, II./ met 15+, III./ met 49+ gesneuvelden.
Bij eigen telling op de cijfers van Brongers springt III./SS "DF" er opnieuw ver uit: I./ 18 (17?), II./ 14 (17?), III./ 41 (51?). De cijfers tussen haakjes komen uit een handmatig afgevinkte oude lijst, die nog niet met de bijgewerkte lijst is vergeleken.

2 Gevechtstactiek

2.1 Totaalbeeld

Over de gevechtstactiek van 207. ID is eigenlijk maar weinig met zekerheid bekend. Dat geldt alleen niet op hoofdlijnen van slagorde en opmars. Wel voor details van bewapening, sterkte, ontplooiing. Vast staat, dat SS "DF" als volledig gemotoriseerde grote eenheid in de spits werd gezet. Daarbij gesteund door vijf batterijen moderne artillerie en het eigen infanteriegeschut. In de avond van 12.5.40 had SS "DF" door grote verliezen aanvulling nodig. De divisie besloot toen tot aflossing door 322. IR op de Grebbeberg. Maar dat liet Keppler toch niet gebeuren [1].
De Duitse dagboeken en gevechtsverslagen wekken de indruk dat SS "DF" vanaf de eerste dag bij Wageningen een aanval op volle regimentssterkte inzette [2]. Dat is tot nu toe het meest gangbare beeld [3]. Terwisscha van Scheltinga neemt voor de gevechten bij en op de Grebbeberg ook een driebataljonsaanval aan. Hij slaat daarbij trouwens de verliezen van 322. IR veel zwaarder aan dan van SS "DF" [4]. Terecht ? En als dat zo was, wat kan dan de verklaring zijn ? Opereerden de als stoottroepen ingezette delen van SS "DF" bijvoorbeeld veel kundiger dan het eigen regiment van de divisie, waren ze zwaarder bewapend, of werden ze door hun goede camouflage en het werken in kleinere gevechtsgroepen gewoon niet snel genoeg opgemerkt ?
Mijn totaalbeeld is, zoals in het voorgaand hoofdstuk al werd aangegeven, anders. De aanval kwam in de loop van de volgende dagen tot ontplooiing. Tot 13.5.40 stonden dan vooral eenheden tot compagniessterkte in de spits. Het gevecht ontwikkelde zich ongeveer als volgt.

Het plan om met een pantsertrein snel in de rug van de Grebbelinie te komen, mislukte. De bruggen over de IJssel werden tijdig opgeblazen, Panzerzug 7 bij Westervoort door goed liggend Nederlands vuur uitgeschakeld. De trein moest worden uitgeladen en voor reparatie worden weggesleept. Het bij Elten in stelling gebracht spoorweggeschut (EB 674) kwam waarschijnlijk niet eens tot vuren.
SS "DF" had op de kortste route naar Wageningen maar één bataljon in de spits (III./ SS "DF"). Waarschijnlijk zelfs maar delen daarvan. De Standarte had ook later nog moeite de volle sterkte te ontplooien om een doorbraak te forceren. De divisie zoveel te meer.
De bespannen eenheden waren op 10 mei niet beschikbaar. Ze werden toen (behalve voor de route over Doesburg) bewust in tweede en derde lijn gehouden. De versterkingen bleven ook daarna nog diep in veilig gebied, O van Wageningen. Pas toen vaste voet op de Grebbeberg verkregen was en de stellingen aan de Grift opgerold waren, konden twee verse bataljons in de strijd worden geworpen (I. en III./322. IR). Taak bleef ongewijzigd: bij Rhenen een doorbraak te forceren en door te stoten naar Utrecht.
De ingedeelde artillerie werd eerst ook maar voor een klein deel benut. Twee afdelingen stonden tussen Heelsum en Oosterbeek ter beschikking. Een derde werd naar Ede gezonden. Toch werd de vuurkracht na het gevecht om de Voorposten al onvoldoende gevonden. De acht op 11 mei ingezette batterijen hadden het vijandelijk vuur alleen tijdelijk kunnen onderdrukken. Het bleef moeilijk versterkingen aan te voeren richting Grebbeberg. Daarom werden nog één of twee afdelingen (zware ?) Heeresartillerie aangevraagd. Die kwamen door onduidelijke oorzaken niet of laat beschikbaar. Wel werd nog de eigen zware afdeling (III./311. AR) benut. De Mörser (twee batterijen van s Art. Abt. 735) konden in elk geval niet eerder dan 13 mei worden ingezet.

2.2 Bewijsvoering

Een hard bewijs voor één van de twee opvattingen (ging SS "DF" meteen op 11.5.40 al met drie bataljons in de aanval, of niet ?) valt niet te geven. Er zijn wel verschillende argumenten die het laatste beeld ondersteunen.

Tabel 1. Argumenten die een geleidelijke ontplooiing van SS "DF" en 207. ID aannemelijk maken

Nr	Trefwoorden	Toelichting
1.	Terrein	Het terrein leende zich niet voor snelle ontplooiing. Voor een massale gereedstelling en aanval was niet genoeg dekking. Bij het Hoornwerk kwam men ook in een flessenhals.
2.	Kracht HWL	Aanvoer van versterkingen tot regimentssterkte was niet zonder grote verliezen mogelijk, zolang de mitrailleuropstellingen in front en flanken niet definitief uitgeschakeld waren.
3.	Logistiek	De bespannen eenheden werden eerst achtergehouden, om opmars en bevoorrading van de vooraan ingezette troepen niet te belemmeren. Ook met het oog op het volgend punt.
4.	Onzekerheid	Niet duidelijk was, of gerekend zou moeten worden met een krachtige verdediging in de Grebbelinie. De vrije eenheden bleven zoveel mogelijk met opties open in veilig gebied.
5.	Verliescijfers	De verliescijfers indiceren, dat tm 12.5.40 vooral III./SS "DF" werd ingezet. Vanaf die datum werden voor de aanval richting Rhenen nog I. en III./322. IR toegevoegd.
6.	Gevechtsverloop	Het hele gevechtsverloop wijst niet op een snelle ontplooiing. De artillerie werd ook niet meteen volledig benut. Eerst moesten obstakels geruimd en bruggen geslagen worden.

De eerste twee punten zijn al aan het eind van het voorgaand hoofdstuk toegelicht. Punt 6. blijft staan voor latere behandeling. Bij de andere nog wat aanvullende informatie.

In de opmarsgroepen van 10.5.40 waren de gemotoriseerde eenheden ("Schnell bewegliche Teile") vooraan gezet. De opdracht van de divisie was als volgt geformuleerd [5]:

"207. Division [..] stößt - mot. Kräfte und Eisenbahngruppe Zugspitze voraus - über Doesburg und Arnhem (hier Schwerpunkt) in Richtung Ede und Wageningen vor, durchbricht die Grebbe-Linie westl. Wageningen und gewinnt das Höhengelände bei Doorn."

Het versterkt verkenningseskadron (A.S. 207) had als bestemming Elst in de Betuwe. Opdracht was de zuidflank van de divisie van vijand te zuiveren en verband op te nemen met XXVI. AK [6].
Panzerzug 7 had Ede als beoogd eindpunt. Om vandaar achter de Grebbelinie te komen, maar ook om een belangrijk geachte commandant (de Territoriaal Bevelhebber Overijssel ?) gevangen te nemen [7].
Een stuk onzekerheid over de opmarsweg kan worden afgelezen uit het eerste doel van de Groep 322. IR (Didam). Dat was blijkbaar een afwachtingsbestemming. Het regiment (322. IR) zou hierna bevel krijgen om, [afhankelijk van de brugsituatie] over Doesburg of over Arnhem verder op te rukken [8].

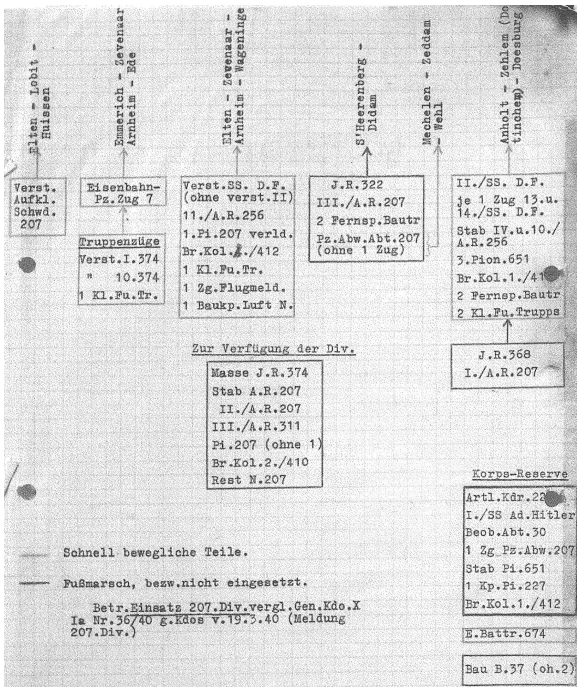

BA-MA, Signatur RH 24-10/44? Kopie in NIMH Coll 400 (Washington Papers), Inv Nr 2.0406

Een uitsplitsing van verliescijfers maakt aannemelijk, dat III./SS "DF" [als "Stoßbataillon"] met de pioniers (16. Kp.) vier dagen lang vooraan vocht. In het gebied van de Grebbeberg namen I. en III./322. IR over. SS "DF" werd op de noordflank gezet, bij Achterberg. De Standarte leed toen (met II. en III. in de spits ?) nog zware verliezen [9].

Tabel 2a. Verliescijfers voor SS "DF"

Bataill	**I**				**II**				**III**					**IV**				**Totaal**
Kp	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**St III**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**Totaal**
10.5						1	1		1		3	8		1		1	6	22
11.5	5	4	2							8		2	2					23
12.5		2		2	2		1		1	2	3	3			2		1	19
13.5		1	2		4	1	2	2		4	8	3	2		1			30
14.5					1								1					2
Totaal	**5**	**7**	**4**	**2**	**7**	**2**	**4**	**2**	**2**	**14**	**14**	**16**	**5**	**1**	**3**	**1**	**7**	**96**
Bataill				**18**				**15**					**51**				**12**	**96**

Tabel 2b. Verliescijfers voor 322. IR

Bataill	**I**					**II**				**III**					**IV**				**Totaal**
Kp	**St I**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**St III**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**Totaal**
10.5																			
11.5																			
12.5					3														3
13.5	2	7	5	9	3	2	2			2	9	14	5	5	1			1	67
14.5			1									1							2
?	3																		3
Totaal	**5**	**7**	**6**	**9**	**6**	**2**	**2**			**2**	**9**	**15**	**5**	**5**	**1**			**1**	**75**
Bataill					**33**				**4**					**36**				**2**	**75**

Over de uitvoering van de Duitse aanval door 207. ID werd door beide partijen een ruime hoeveelheid informatie opgetekend. Voornaamste bronnen voor krijgshistorisch onderzoek vormen de KTB's met bijlagen, en de Groene Serie met gevechtsverslagen. Geïnteresseerden kunnen daarnaast nog een lange rij latere publicaties raadplegen [10]. Hier worden de vaak al bekende hoofdlijnen toch maar opnieuw geschetst om het het overzicht te behouden. Wel met een belangrijke aanvulling voor de artilleristische aspecten. Achteraf gezien, werden ook op andere gebieden nog verrassend veel nieuwe gegevens opgespoord. Mede aan de hand daarvan wordt nu eerst het gevechtsverloop van dag tot dag nader in beeld gebracht.

2.3 10 mei - Opmars

Met betrekking tot de eerste oorlogsdag op Nederlandse bodem kan uit de genoemde bronnen de volgende informatie worden gegeven.

Bij de eerste ochtendschemering op 10 mei 1940, 5.35 uur (Nederlandse tijd 3.55 uur), rinkelden bij veel Duitse commandanten de telefoons. Alarm ! Het was A-Tag X-Zeit, begin van de Westfeldzug. In het Kriegstagebuch (KTB) van X. AK staat over het voorafgaand bevel om alle eenheden gereed te stellen opgetekend [11]:

"9.5.40 13.30 Uhr Chef A.O.K.18 (General Marcks) gibt fernmündlich an Chef X.A.K. das Stichwort für den Fall "Gelb" durch: "Pferdebestand 100535" [...]
15.30 " Schriftlicher Befehl A.O.K. 18:
"Gelb" A Tag 10.Mai 1940
X Zeit 5.35 Uhr."

Maanden van plannen maken en voorbereidingen waren hieraan voorafgegaan. Er was onder meer een Kriegsspiel gespeeld en geoefend in het nemen van waterhindernissen. Het aanvalsplan was door alle commandanten en staven tot in detail uitgewerkt. De troepen waren paraat. Vooraden en materieel, onder meer voor brugslag, lagen gereed. De leiding van X. AK en 207. ID had de voorkeur bepaald op een aanval over Wageningen [12].
Aan X. AK was een groot aanvalsvak toegewezen, van Emden tot Wesel. Op waarschuwing "Zugspitze" zouden de Vorausabteilungen (aanvalstroepen) hun uitgangsstellingen betrekken. Voor 207. ID lagen die in een smalle strook tussen Winterwijk, Münster, Kleve en Emmerich. In de vroege ochtend van deze dag zou het definitieve bevel volgen. "Danzig" voor doorgaan, "Augsburg" voor uit- of afstel [13].
Speciaal voor de eenheden zware Heeresartillerie van dit Armeekorps was nog heel wat geregeld.
Spoorwegbatterij EB 674 (een stuk 24 cm SK L/40, type "Theodor") stond te Dinslaken. Als vuurstelling was een emplacement 1 km ZO van station Elten ingericht. Bevelen waren gegeven om het kanon op A-1 Tag (de dag vóór A-Tag) in Emmerich gereed te stellen. Daar moest worden gewacht op toestemming van Art. Abt. Stab (z.b.V.) 681 voor het vertrek. Voor doelopsporing en vuurleiding was bij X. AK het Staffel 4. (H)/23 ingedeeld. Dat vloog met eendekkers van het merk Henschel, type Hs-126B. Het inschieten van EB 674 zou met een vliegtuigje van XXVI. AK moeten plaatsvinden [14]. De volgende marsgroepen waren gevormd en werden nu in gang gezet [15]:

Tabel 3. Marsgroepen 207. ID

Marsgroep	Eenheid	Artillerie	Commandant	Vertrekpunt	Dagdoel	Taak	Resultaat op10.5
Spoorweg-batterij	EB 674, inschieten met Aufkl. St. 4. (H)/21	EB 674, 1 stuk 24 cm SK L/40 "Theodor"	Niet bekend, + Art. Abt. Stab (z.b.V.) 681	Emmerich	Elten	Fort Pannerden en Fort Westervoort evt. uitschakelen ?	W.s. niet ingezet, weer afgegeven voor inzet elders
Pantsertrein	Pz. Züge 7, 7a, 7b I., 10./374. IR		Oberltnt Köhler, Major Neumann	Emmerich	Westervoort	Doorstoten naar Grebbelinie	Uitgeschakeld en weggesleept
SS-groep	I., III./SS "DF"	II./SS AR en 11./ 256. AR	Standartenführer Keppler	Elten	Renkum	IJsselovergang bij Arnhem (spits)	Over om 11.05 uur, Renkum bereikt
Von Scholz	II./SS "DF"	Stab IV. met 10./256. AR	Sturmbannführer Von Scholz	Anholt	Doesburg	IJsselovergang bij Doesburg (spits)	Over om 11.20 uur, Ellecom bereikt
Brückner	Pz.Jäg.Abt. 207 min een sectie		Major Brückner	Anholt	Didam, naar Arnhem	Beveiliging tegen pantsers	Ingezet als infanteriegeschut
Klemm	Rest 374. IR (bij Gr. Divisiereserve)		Oberst Klemm	Haldern	Elten	Divisiereserve	Op 11.5 naar Arnhem
Von Oesterreich	368. IR	I./207. AR	Generalmajor Von Oesterreich	Anholt	Doesburg	IJsselovergang bij Doesburg (in tweede lijn)	Overgang nog niet voltooid om 17.20 uur
Neidholdt	322. IR	III./207. AR	Oberst Neidholdt	N van Emmerich	Didam	Vervolg over Arnhem of Doesburg	Op 11.5 naar Arnhem
Verkenners	A.S. 207		Rittmeister Von Diest	Elten	Doornenburg	Fort Pannerden uitschakelen ?	Fort omtrokken, op weg naar Elst
Divisie-reserve	Rest 374. IR, Pi. 207, Brüko 2./410, rest N.A. 207	Stab/207. AR II./207. AR III./311. AR	Oberst Metger	Wertherbruch Haldern	Zevenaar Loerbeek Beek		Rust in opgegeven bestemmingsgebied
Korps-reserve	Arko 22, Bb. Abt. 30, I./SS "AH" etc.		Generalmajor Büchs	Bocholt	Zevenaar		Rust in opgegeven bestemmingsgebied

Uit de stukken kan worden opgemaakt, dat het gemotoriseerd geschut vlak achter de spitsen meeging en vanaf het begin werd ingezet. Op het traject over Doesburg ging toch ook een afdeling bespannen artillerie mee. Onduidelijk blijft, of die (I./207. AR) tijdens de opmars in actie kwam. Dat valt zeker niet uit te sluiten, want waarschijnlijk al op 10.5.40 werd een Kanonier van deze eenheid zwaar gewond. Over de toedracht zijn geen gegevens bekend [16]. Een tweede aanwijzing is, dat II./SS AR mogelijk in zijn geheel (ook dat is niet zeker) met de grootste groep meeging over Arnhem. De bespannen afdeling was dan hard nodig op de route over Doesburg [17].
Het Verslag van IV./256. AR geeft veel interessante details. Er zijn overwegend feitelijke gegevens vastgelegd. Dat geeft inzicht in de dagelijkse gang van zaken bij deze afdeling. Verder ook in stellingen, waarnemingsposten, bevelsverhoudingen, opgedragen taken en uitvoering in groter verband. Naam en rang van enkele commandanten worden genoemd. Het vult gaten in de kennis over het verloop van de laatste gevechtsdag. Helderder wordt tenslotte ook, hoe Duitse artilleristen deze veldtocht beleefden. Eigen toevoegingen aan de oorspronkelijke tekst zijn tussen haken gezet [18].

Kdr IV./256. AR was, zoals andere bronnen aangeven, Major Wolf Andreae. Zijn batterijcommandanten waren de Hauptleute Von Dosky (10.) en Süssman (11.). Stab, 10.[Bttr] en de Kolonne (delen bij 10. en 11./256. AR) waren ingedeeld in de marsgroep van 368. IR, Generalmajor Von Oesterreich [Dat wijkt af van de eerder gegeven indeling]. De 11e batterij bij III./SS "DF", de 12e batterij bij III./SS "Adolf Hitler" (toegevoegd aan 227. ID).
De afdeling had volgens het dagboek maandenlang geoefend en vertrok via spoorwegstation Empel-Rees naar het gereedstellingsgebied, zuid van Anholt.
Om 5.50 uur overschreed 10./ 256. AR de rijksgrens bij Regniet op een secundaire weg. Kdr IV./256. AR ontbrak nog. Hij was op een gasbeschermingscursus toen het alarm kwam. Als zijn plaatsvervanger trad Kdr Kolonne IV./256. AR op, Hauptmann Schmiedel. 10./ 256. AR ging naar Doesburg. De batterij ging 2,5 km oost van deze stad in stelling. B-Stelle (waarnemingspost) eerst op de watertoren, later in het huis daarnaast. De batterij beveiligde de IJsselovergang die met Floßsäcken plaatsvond. Het eerste schot werd om 9.24 uur afgegeven. Er kwam blijkbaar zwaar tegenvuur. De batterijcommandant, Hauptmann Von Dosky stelde aan de Kdr II./SS "DF" Ostuf [Stubaf ?] Von Scholz voor, het vuur te onderdrukken met de zware wapens van de infanterie. Dat gebeurde. De batterij gaf enkele lagen af, met het doel de geweer- en mitrailleurnesten 400 m west van de IJssel uit te schakelen. Om 11.50 uur konden de eerste aanvalgroepen over. Op de eerste rubberboten bevond zich ook de Funktrupp met de Vorgeschobene Beobachter (VB), Wachtmeister Kube. Hij ging verder te voet op weg naar Dieren. Om 14.20 uur werd van stelling gewisseld naar het noorddeel van Dieren. De B-Stelle werd verplaatst naar een positie ZO van Dieren. Op verzoek van 6. Kp werden verschillende lagen afgegeven op de zuidelijke uitgang van de stad. Deze werd om 14.20 uur door de SS genomen. Een uur daarvoor had de batterij plotseling vuur ontvangen uit een kazemat aan de IJssel. Leutnant Hanneck (Zugführer ?) bestreed dat met rechtstreeks vuur (zichtvuur). Het zesde schot was een voltreffer, waarna een witte vlag getoond werd. Na drie tot vier uur zou een brug voor de IJsselovergang van de artillerie gereed zijn. Dat was pas om 18.50 zo. Hptm Von Philipsborn had even daarvoor een alternatieve route verkend naar kasteel Middachten, die berijdbaar was en vrij van vijand. Aan de zuidelijke ingang van Dieren werd bij II./SS "DF" de afdelings-c.p. ingericht. Om 20.50 ontving Ostuf Von Scholz mondeling bevel over de straatweg Dieren-Arnhem op weg te gaan naar Renkum en Wageningen. Stab en 10. Bttr werden aangetrokken en om 0.20 uur (11.5.40) in Dieren gevechtsklaar gemaakt. De Kolonne bereikte pas om 4.20 het kasteel, opgehouden door de opmars van delen van II./SS "DF" die voorrang moesten hebben.
Bij 11. Bttr gebeurde het volgende. Deze batterij rukte uit van Hüthum naar het gereedstellingsgebied noord van Elten. Ze verplaatste zich over Babberich naar Zevenaar en ondervond geen vijandelijke tegenstand. De opmars werd vertraagd door talrijke grensversperringen.
De batterij bewaakte tussen 7.20 en 12.20 uur de nadering van de gemotoriseerde marsgroep naar het [Fort] Westervoort. B-Stelle, tegelijk VB, zuid van de spoorweg, 300 m van het Fort. De SS wachtte [met de aanval] totdat het vuur van het fort bedwongen en de MG-nesten uitgeschakeld waren. De brug was gesprongen, de IJsselovergang moest [ook hier] geforceerd worden.
De batterij beschoot vervolgens het hele terrein van [Fort] Westervoort in vuurovervallen, waarbij meteen al de petroleum- en de munitieopslag getroffen werden. Een reusachtige steekvlam en een 100 m hoge kolom rook toonden de goede uitwerking aan. Vervolgens werd het vuur uit de kazematten bestreden. Dat eindigde met het hijsen van de witte vlag op het fort. Op een toren op de hoogte noord van Arnhem werd een batterijkijker herkend. Met eigen afgegeven vuur werd het zicht van de vijand belemmerd. Een storende veldversterking waarin levendige activiteit te zien was, werd ook bestreden. Om IJsselovergang door de SS mogelijk te maken werd een afsluitingsvuur rond de overzetplaats gelegd. De Batterietrupp ging als tweede golf op rubberboten over, zonder de eigen voertuigen. Met een gevorderde autobus en hulp van een Duits sprekende schooljongen werd vlug de westingang van Arnhem bereikt. Tegelijkertijd kwam ook Kdr III./SS "DF" met de spitsen aan. De VB werd opgehouden door sterk MG-vuur uit de bossen bij Oosterbeek, rechts en links van de spoorwegovergang.
Om 13.20 uur trok de batterij zich voor langere tijd terug op Westervoort, daar de IJsselbrug [nog] niet berijdbaar was. Twee uur later gingen de stukken met mankracht de 8-tons brug over [Dat moest met mankracht, omdat de combinatie met trekker veel te zwaar was voor deze brug]. Vandaar werd de batterij aangetrokken naar de straat oost van Arnhem - Renkum [?]. Daar werd de nacht doorgebracht.

Het werk van Nierstrasz geeft in het algemeen weinig houvast voor een reconstructie van de inzet van Duitse artillerie. Gedetailleerde schetsen van eigen stellingen en gevechtsterrein leveren wel goede aanknopingspunten. Uit deze bron komt het volgend kaartje voor de omgeving van Doesburg [19].

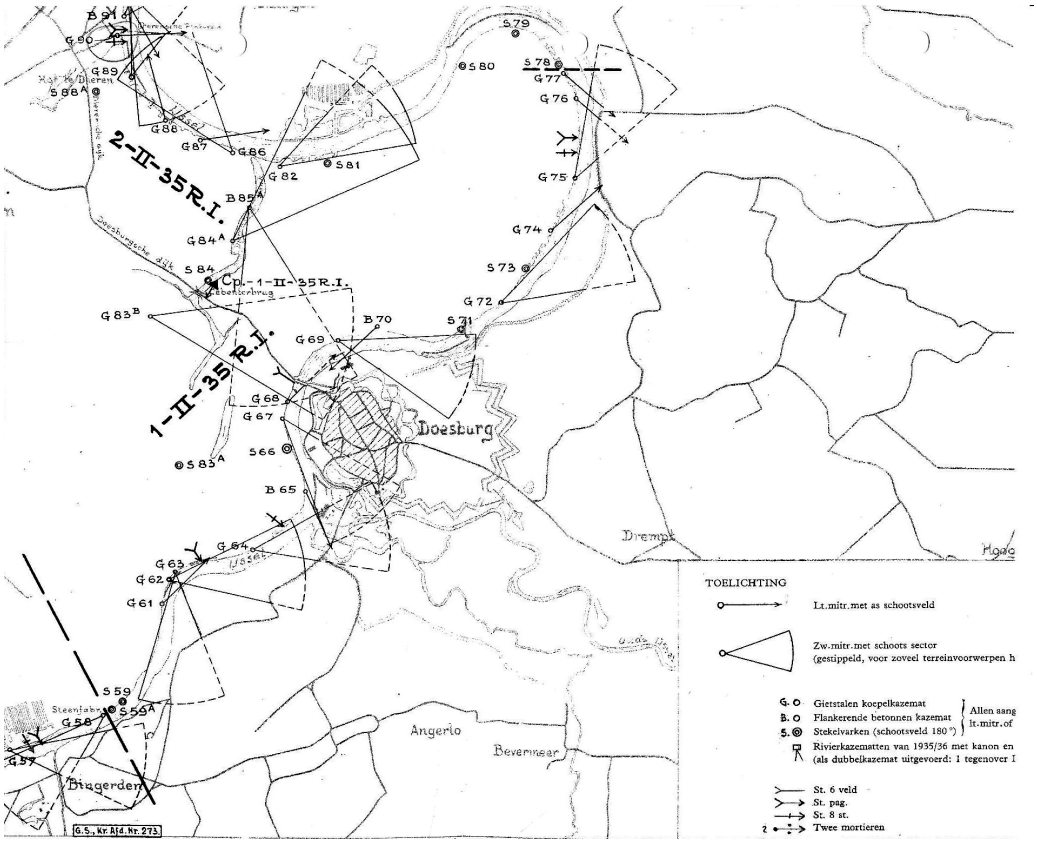

Bij Doesburg maakt de IJssel een ruime bocht naar Dieren. De verdediging was opgesteld in een ijle linie, soms met wat diepte. Steunpunten waren (naast versterkingen in grond en hout) kazematten en koepels, bewapend met mitrailleurs. In de met B- en S-nummers aangegeven posities meestal lichte. Enkele bouwtypen waren uitgevoerd met een zware mitrailleur. In de met G-nummers aangegeven gietstalen koepelkazematten was dat altijd het geval. Twee geplande Rivierkazematten met 5,5 cm kanon en zware mitrailleur bij de schipbrug waren uit de begroting gehaald. Er was wel ander licht geschut ingedeeld. 4,7 cm pantserafweergeschut (Pag), kanonnen 6 cm (Zes Veld) en kanonnen 8 cm (Acht Staal). De laatste twee typen waren sterk verouderd geschut, bij gebrek aan beter benut. Verder waren 8 cm Mortieren ingedeeld. De taktische tekens zijn op het kaartje (kader Toelichting) verklaard.
Als de rapporten vergeleken worden, blijkt dat 10./ 256. AR ver nakwam op de Duitse hoofdgroep II./SS "DF" [20].

Tabel 4. Gevechtsverloop bij Doesburg

Tijdstip	Gebeurtenissen (Nederlandse versie)	Tijdstip	Gebeurtenissen (Duitse versie)
6.30	De eerste Duitsers wagen zich op de brug Kazematten 66, 67, 68 zijn uitgeschakeld Vijand. eenheden gaan over in rubberbootjes	5.50	10./ 256. AR overschrjdt de grens bij Regniet [Anholt] in de richting van Doetinchem
Na 6.30	Schipbrug hersteld met pontons en brugdelen	7.15	Aankomst van de batterij in Doetinchem, rust
7.00 - 7.30	Vijandelijke afdelingen dringen over de Doesburgsche dijk naar Dieren op	7.50	Spitsen van 10./ 256. AR komen aan bij Doesburg, de batterij komt onder vuur, gaat in stelling ca. 2,5 km oost van Doesburg
		9.24	De batterij opent het vuur op de vijandelijke posities
11.10	Duits artillerievuur valt op de oostrand van Dieren en Ellecom	12.20	De batterij geeft enkele lagen af op mitrailleurnesten 400 m W van de IJssel [G 83b en S84 bij Cebenterbrug ?]
		14.20	De batterij wisselt van stelling naar Doesburg N
		16.00/17.00	Plotseling vuur vanuit een bunker, de batterij beantwoordt het vuur, na 5 schoten een voltreffer, de bezetting geeft zich over
		17.00	10./ 256. AR bereikt Dieren, verder naar Kasteel Middachten, voorbij Ellecom, daar legering

Het algemene beeld is geloofwaardig. De opmarsweg Doesburg - Cebenterbrug (aan een oude zijarm van de IJssel, de Dierense Hank) - Dieren lag voor de hand, als kortste en waarschijnlijk ook snelste route.

De Nederlandse posities en bewapening bij Arnhem zijn hieronder aangegeven [21].

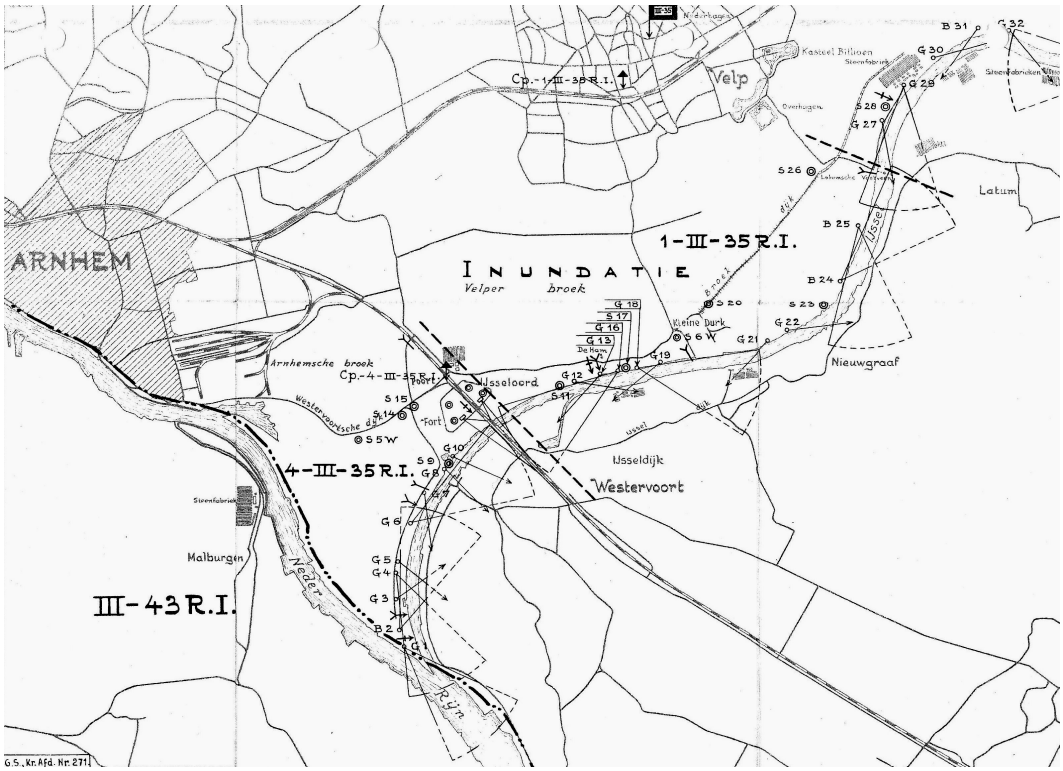

Zuid van Arnhem splitsen Nederrijn en IJssel zich. Kortste weg loopt over Westervoort (op de zuidoever). Over de IJssel liggen een gecombineerde spoor- en verkeersbrug. Het tracé daarvan ging dwars door Fort (bij) Westervoort, dat op de noordelijke oever lag en de taak had dit acces af te sluiten. Bij het fort twee Rivierkazematten, die spoor- en verkeersweg bestreken. Elk bewapend met een 5,5 cm kanon en een zware mitrailleur. Het fort was versterkt met enkele kazematten (van het S-type). Voor de rest waren de bewapening en uitvoering gelijk aan die bij Doesburg.
De meldingen van beide partijen verschillen niet veel. Tussen de Duitse rapporten onderling zijn er nog wel grote discrepanties. Mogelijk heeft SS "DF" de weerstand bij Westervoort willen aandikken door de strijd tot aan de overtocht langer te laten duren, en de toen onmiddelijk hervatte opmars korter. In het KTB van SS "DF" komt Keppler een uur later in Westervoort aan, begint de aanval na artilleristische voorbereiding anderhalf uur later dan in andere meldingen, maar de pontonbrug zou een uur en een kwartier eerder gereed zijn geweest.
In de beginfase heeft 11./ 256. AR een vrij passieve rol. Van 7.20 tot 10.20 uur werd slechts de nadering van gemotoriseerde voorhoede gadegeslagen, gereed om vuursteun te geven ("überwacht"). Ingrijpen bleek niet nodig, want SS "DF" werd vooral door versperringen opgehouden. Daarna nam 11./ 256. AR het Fort onder vuur. Een grote brand ontstond die tot snelle overgave leidde (er zijn ook andere eenheden die dit succes opeisen). Rond 11.20 uur werd nog een afsluitingsvuur rond de overzetplaats gelegd. Het stellinggebied wordt in de Nederlandse rapporten vrij nauwkeurig aangegeven. Bij Plaksche straat, 2,5 km O van Duiven (niet op het kaartje) [22].

Tabel 5. Gevechtsverloop bij Westervoort

Tijdstip	Gebeurtenissen (Nederlandse versie)	Tijdstip	Gebeurtenissen (Duitse versie)
4.15	Een Pantsertrein uit richting Westervoort komt voor gesloten draaihekken	3.55	Begin van de opmars
4.45	De brug is opgeblazen	4.40	De Groep "Zugspitze" staat voor de brug
6.30	Het Fort komt zwaar onder vuur	6.50	Vuurconcentratie als begin van de aanval
7.30	Beide Rivierkazematten zijn uitgeschakeld Artillerie in stelling aan de Plaksche Straat neemt deel aan het vuur op het Fort	7.20	(Lezing SS) De eerste delen van SS "DF" komen aan De zware wapens worden ingezet, ook II./SS AR en 11./ 256. AR. Floßsäcke (grote rubbervlotten) worden aangevoerd
8.00	De aanval begint, oversteek met rubberboten Door eigen stormvuur mislukt de eerste golf		
9.05	Het Fort geeft zich over	9.20	(Lezing SS) Begin van de aanval
10.00	Het artillerievuur wordt verlegd naar de rand van Arnhem en Velp	10.05	Een voorhoede bereikt Arnhem
16.00	Brugslag gereed, een eerste colonne auto's gaat over	14.50 16.05	Brugslag gereed [pontonbrug met 8-t draagvermogen] (Lezing SS) Brugslag gereed

Ook hier is het algemene beeld (opmarsrichting en hoofdlijnen van het gevecht) zeer geloofwaardig. De genoemde tijdstippen verschillen soms meer dan een uur. Niet vastgesteld kan worden, welke versie dan de meest juiste is.

Hiermee kan nu worden vastgesteld, hoe de eerste dag in de Westfeldzug bij 207. ID in grote trekken verliep.
De niet gemotoriseerde onderdelen bleven over het algemeen ver achter bij de spitsen. Dat blijkt voldoende uit het Divisionsbefehl Nr 3 en het KTB van 207. ID. De groep Brückner mocht in afwachting van verdere bevelen in het gebied van Angerlo (even voor Doesburg) blijven, 374. IR hoefde niet verder dan Emmerich. De groep Metger legde (naar eigen zeggen) in dagmars 50 km af, voor een bespannen eenheid een hele afstand. Maar de vooruitgezonden spitsen van de groep Keppler hadden Renkum al bereikt [23].
De indelingsoverzichten van X. AK en 207. ID zijn al besproken (zie par. 1.3). Zonder de artillerie die X. AK en XXVI. AK nog in eigen handen hield (hieronder op de eerste twee regels) en de batterij van IV./256. AR die bij 227. ID was, waren op 10.5.40 68 stukken beschikbaar. Ze werden als volgt toegewezen en die dag bij de divisie benut.

Tabel 6. Toewijzing artillerie op 10.5.40

Eenheid	Aantal en type	Onder bevel van	Marsgroep 207. ID	Hoofd eenheid	Inzet t.b.v. 207. ID op 10.5.40
EB 674	1 st 24,0 cm SK L/40 "Theodor"	X. AK	N.v.t.	N.v.t.	W.s. niet ingezet
s.Art.Abt.735	6 st 21,0 cm Mörser 18 (mot)	XXVI. AK	N.v.t.	N.v.t.	Niet ingezet
10./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	207. ID	Von Oesterreich	IR 368	Ingezet
11./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	207. ID	Keppler	I. en III./SS "DF"	Ingezet
12./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	227. ID	N.v.t.	N.v.t.	Niet ingezet
II./SS AR	12 st 10,5 cm le FH 18 (mot)	207. ID	Keppler	I. en III./SS "DF"	Ingezet
I./ 207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	207. ID	Von Oesterreich	IR 368	Mogelijk ingezet
II./ 207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	207. ID	Metger	Kdr/207. AR	W.s. niet ingezet
III./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	207. ID	Neidholt	Kdr/322. IR	W.s. niet ingezet
III./311. AR	12 st 15,0 cm s FH (lg) 13	207. ID	Metger	Kdr/207. AR	W.s. niet ingezet

Over de geschutposities van deze eerste gevechtsdag werd, alles bij elkaar genomen, het volgende gezegd [24]:

- 10./256. AR kwam in stelling bij Doesburg en werd in de avond bij kasteel Middachten geparkeerd
- 11./256. AR kwam in stelling bij Westervoort, moest op brugslag wachten en overnachtte nog bij Arnhem
- Van II./SS AR is alleen bekend, dat dit geschut zeer waarschijnlijk ook bij Westervoort werd ingezet
- Onzeker is, of I./207. AR nog in actie kwam. Dat is goed mogelijk, want er werd een Kanonier van 2./207. AR wellicht die dag bij Doesburg ernstig gewond (Hans-Georg Nissen, hij overleed daar op 13.5.40).

Stelling 10./256. AR (10.5.40) - Ongeveer 2,5 km O van Doesburg (niet nauwkeurig bekend)

Stelling 11./256. AR (10.5.40) - Plaksche Straat, O van Duiven (niet nauwkeurig bekend)

2.4 11 mei - Voorposten

Over het verloop van de tweede gevechtsdag zijn uit de meest betrouwbare Duitse bronnen weinig details bekend. In KTB's met bijlagen werd opgetekend, dat I. en III./ SS "DF" de aanval in het voorpostengebied openden. Het eerste bataljon noord van de Rijksstraatweg, het derde zuid daarvan. Ze kregen elk steun van een afdeling lichte houwitsers, II./SS AR resp. III./207. AR. De laatste eenheid zou later op de dag nog van stelling veranderen. De twee bij de divisie ingedeelde batterijen zware houwitsers van IV./256. AR kregen als taak vijandelijke artillerie te bestrijden. De daarbij aangegeven doelen lagen west van de Grebbeberg [25].
Blijkbaar werd de toegewezen artillerie (twee afdelingen le FH voor directe steun) eerst als voldoende beschouwd. Alleen III./311. AR zou later ook bij Wageningen in actie komen. Vanuit Oosterbeek verkende die afdeling s FH alvast stellingen voor de volgende dag. Twee flankoperaties kregen samen vier batterijen le FH toegewezen. I./207. AR werd naar Ede, 5./207. AR naar de Betuwe gedirigeerd [26]. Dat liet nog maar twee batterijen van II./207. AR ter beschikking van de divisie.
In het bedekte terrein waren de Nederlandse stellingen moeilijk te ontdekken. Het SS-regiment vroeg daarom rond 14.00 uur om hulp van vliegtuigjes voor luchtwaarneming [27].
De commandopost (c.p.) van de divisie werd rond 16.00 uur verplaatst van Hotel Sonsbeek in Arnhem, naar Hotel de Wageningse Berg. Dat geeft aan, dat het gebied oost van de stad Wageningen als veilig werd beschouwd, ook buiten bereik van vijandelijke artillerie. Die inschatting was niet helemaal correct [28].

Uit het verslag van IV./256. AR blijkt nog het volgende [29].
De Kdr (Major Wolf Andreae) voegt zich, op weg naar het front, in Arnhem bij de marsgroep van II./SS "DF" (Stubaf Von Scholz). Staf, 10./256. AR, en de Kolonne waren toen aangekomen uit Middachten over Velp. Op de straatweg naar Renkum (N 225) treffen zij 11./ 256. AR. Die batterij was over Westervoort gekomen met de hoofdmacht van SS "DF" (Stdtf Keppler). De dan weer bijna complete afdeling (12./256. AR bleef bij 227. ID) komt, naast II./SS AR, ter beschikking van SS "DF". Major Andreae krijgt het bevel over deze artilleriegroep.
De gemotoriseerde batterijen waren om ongeveer 7.00 uur (een uur nadat de infanterie voor de aanval was opgesteld), in stelling gebracht, gereed om te vuren. Aan de noordwestelijke uitvalsweg van Renkum 10. en 11./256. AR. Zuid van de straatweg II./SS AR. Afdelings-c.p. en waarnemingsposten (w.p.'s) werden ingericht in de bosrand oost van Wageningen. Major Andreae reed voor een terreinverkenning naar de oostelijke uitvalsweg van Wageningen. Hij liet de Afdelings-c.p. verplaatsen naar de [RK] kerk van Wageningen. De verdediging blijkt krachtiger dan verwacht [30]:

"Es stellt sich heraus, dass die Befestigungen am Grebbeberg stark besetzt, mit Maschinengewehren und Kanonen bestückt sind und hartnäckig verteidigt werden."

Rond 12.00 uur krijgt de Major daarom het verzoek [!] om de aanval van III./SS "DF" te ondersteunen met vuur op de Grebbeberg en de versterkingen noord van de straatweg. De Grebbeberg, de kazematten aan de sluis en de versterkingen aan de straatweg worden onder vuur genomen.
De KTB's van SS "DF" en 207. ID geven op hoofdlijnen dezelfde informatie. Het eerste dagboek klopt de ondervonden tegenstand onwaarschijnlijk sterk op. Er was blijkbaar een uitgebreide verklaring nodig voor de laat in gang gezette en traag veld winnende aanval [31].

"Nach beendeter Bereitstellung trat das Rgt. in der befohlenen Gliederung [I.Btl. rechts, III.Btl. links der Strasse Wageningen - Grebbe, das II.Btl. zur Verfügung des Rgts. ostw.[ärts] Wageningen] [..] gegen die Grebbe-Linie an. Das gesamte Gefechtsgelände war soweit es vom Gegner besetzt war, durchzogen von Bäumen, Hecken, Zäunen usw. - bot keine Übersicht und wurde vom Gegner geschickt durch Aufstellung zahlreicher Baum- und Heckenschützen ausgenützt, die schwer zu bekämpfen waren und auch bis zum Letzten hielten. Gut beobachtedes fdl. [feindliches] Artl.-Feuer lag auf den vorgehenden Btl. Die befestigten Stellungen in der Grebbe-Linie erwiesen [sich] als wesentlich stärker, als nach den vorliegenden Meldungen angenommen werden musste. Die Stellungen selbst, ein dichtes Netz von Bunkeranlagen und Feldbefestigungen erstreckte sich in grosser Tiefe. Sie waren besetzt mit den besten holländisch[en] Kolonialtruppen und mit techn. erstklassigen Waffen bestück[t]. Ein Gürtel gut angelegter Artl.-Stellungen zog sich hinter der Verteidigungslinie entlang. Von langer Hand vorbereitet an besten Übersichtspunkten gut getarnte B.[eobachtungs]-Stellen, ermöglichten eine einwandfreie Feuerleitung. Die Grebbe-Linie erwies sich als eine - allen modernen Anforderungen entsprech[en]de Verteidigungsanlage."

Het beeld aan Nederlandse zijde was bijna compleet het tegengestelde. De Duitse aanval werd al vroeg in de ochtend ingezet, ondersteund door hevig artillerievuur. De stellingen van de voorposten werden stuk voor stuk opgerold, door kleine groepjes fanatiek opererende SS-ers. In de Groene Serie valt bijvoorbeeld te lezen [32]:

"In de ochtend van 11 Mei te ongeveer 2.00 à 2.30 begon een artilleriebeschieting van de vps [voorpostenstrook], ten gevolge waarvan spoedig enige verbindingen onbruikbaar werden geschoten. [...] Spoedig verscheen de vijand voor het gehele voorpostenvak en opende hij het vuur; daarbij bleek, dat de tegenstander, (behorende tot de SS-Standarte "Der Führer"), goed gesteund door artillerie en infanteriegeschut, zeer driest optrad en uitstekend van het terrein gebruik maakte. Vijandelijke artillerie werd gemeld bij de samenkomst van Grebbedijk en kunstweg Grebbe-Wageningen [dit zal, zo ver vooraan op deze dag, infanteriegeschut zijn geweest]."

Het duurde nog wel tot laat in de middag, voordat de laatste voorpostenstelling viel [33].

Het is misschien niet nodig te kiezen tussen de beide lezingen. Mogelijk had het gevecht in dit terrein twee gezichten. Uiteraard is het beeld subjectief. Uitgesloten kan worden, dat al in de vroege ochtend door (zware ?) Duitse artillerie vuur werd afgegeven in deze sector. Aannemelijker is de inschatting, dat aan Duitse zijde eerst het infanteriegeschut in actie kwam. Dat stond in de beginfase van de strijd in de westrand van Wageningen. In de verslagen werden als opstelplaatsen het Slachthuis, de Gasfabriek, de Boerencoöperatie, en de drukkerij van Zomer en Keuning genoemd. Dit vuur werd afgegeven vanaf [voor ?] ongeveer 3.00 uur in de ochtend en beantwoord door Nederlands geschut. Vermoedelijk met het storend vuur van II-19 RA [34].
Een w.p. signaleerde het eerste vuur van Duitse veldhouwitsers rond 8.00 uur (vuurverschijnselen van vijandelijke artillerie bij Lexkesveer) [35]. Volgens Kapt. Cornelissen was het beeld laat in de middag [36]:

"Alles [het terrein west van Wageningen, rond de Haarweg] vol Duitse troepen, infanteriegeschut en bommenwerpers (mortieren, granaatwerpers), 7 cm [infanteriegeschut] bij Woonwagenpark. Zware artillerie op Wageningse Berg [bij Lexkesveer] en tussen Heelsum en Renkum."

Het lijkt er dan op, dat de Duitse troepen de aanval in het Voorpostengebied met [delen van] twee bataljons SS "DF" in de ochtend inzetten. Waarschijnlijk pas na aankomst en gereedmeldingen van II./SS AR, 10. en 11./256. AR en III./207. AR. Twee batterijen geschut met motortrekkers werden (volgens een Renkumse getuige) al in de vroege ochtend aan de Don Boscoweg geplaatst. Misschien nog met een inschietstuk buiten de batterijen [37]. Het verslag van IV./256. AR bevestigt die locatie. Het eerste schot werd daar om 7.30 uur afgegeven. Rond de middag werd aan 10. en 11./256. AR om vuursteun gevraagd door SS "DF". Daarna kan er zwaar vuur (granaten kaliber 15 cm) in het Voorpostengebied zijn gevallen.
Het geschut van II./SS AR en IV./256. AR (in Renkum) vuurde op afstanden van 7 - 8 km. De afdeling III./207. AR (op de Wageningse Berg) stond bij de kruising Diedenweg - Rijksstraatweg, ongeveer 2,5 km verder west [38].
Deze gevechtsdag werd het geschut als volgt benut [39]:

Tabel 7. Toewijzing artillerie op 11.5.40

Eenheid	Aantal en type		Dracht (km)	Gewicht geschut (kg)	Gewicht munitie (kg)	Vuur-snelheid (s/min)	Taak bij 207. ID	Locatie	Inzet
I./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	)	9,225	2.300	(SprGr) 14,81	6 - 8	Geen	Ede	Reserve
II./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	)					Geen	Oosterbeek	Gereedgesteld
III./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	)					Directe steun aan III/SS "DF"	Wageningen	Ingezet
III./311. AR	12 st 15,0 cm s FH (lg) 13		8,986	3.000	(SprGr) 39,17	3	Geen	Oosterbeek	Gereedgesteld
II./SS AR	12 st 10,5 cm le FH 18 (mot)		10,675	3.500	(SprGr) 14,81	6 - 8	Directe steun aan I/SS "DF"	Renkum	Ingezet
10./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	)					Art bestrijding, storende vuren	Renkum	Ingezet
11./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	)	13,325	6.300	(SprGr) 43,50	4	Als boven	Als boven	Ingezet

Het volgend kaartje geeft de plaatsen van de vuurstellingen bij benadering aan.

Stellingen van het bij Wageningen op 11.5.40 ingezet geschut

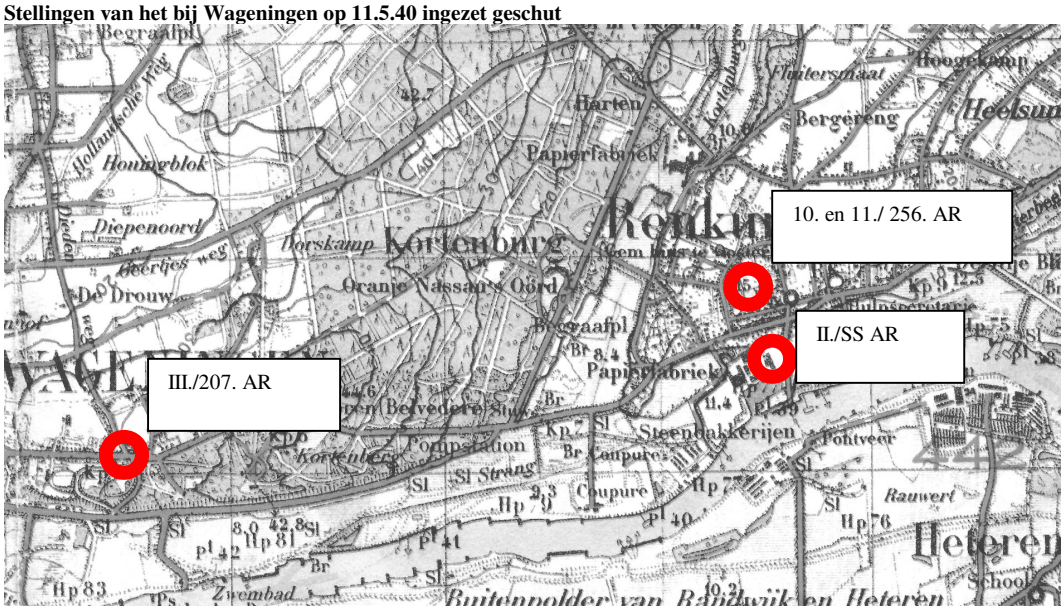

Ondergrond: Originele kaart van Elt T.L. Houdret, waarnemer 1-I-15 RA

2.5 12 mei - Inbraak

De Duitse voornemens na het zuiveren van het gebied van de Voorposten zijn duidelijk. De bedoeling was, na de nodige hergroepering, nog in de nacht van 11 op 12 mei door te stoten naar Rhenen. Maar, zoals de top van SS "DF" achteraf verklaarde, dat plan kon niet worden uitgevoerd. De troepen kwamen meteen al onder zwaar vijandelijk vuur. De dekking van het donker viel bovendien weg, doordat de vijand boven het voorterrein voortdurend lichtkogels afschoot. Dat maakte het onmogelijk, zonder al te grote verliezen een plaatselijk overwicht op te bouwen en overgangsmateriaal aan te voeren. Standarteführer Georg Keppler gaf daarom zijn regiment bevel, dat sterke eenheden moesten worden achtergelaten als beveiliging tegen een mogelijke tegenaanval. De massa van de twee in dit gebied ingezette bataljons (II. en III./SS "DF"), moest zich terug trekken van de Grift en zou dan gelegenheid krijgen te rusten [40].
Duidelijk is ook, dat het regiment en de divisie beseften, dat de HWL alleen met een andere tactiek kon worden geforceerd. Er was sterker artillerievuur met ondersteuning van nieuwe afdelingen nodig op het beoogd inbraakpunt. Vooral de verdedigingswerken bij de Grebbesluis en de flankerende posities noord en zuid daarvan dienden eerst te worden uitgeschakeld. Voorwaarden waren verder, dat er goed was ingeschoten en zichtbare uitwerking op de versterkingen verkregen [41]. Sterk tegenvuur werd niet verwacht, al was het scenario van een snelle Nederlandse terugtocht naar de Waterlinie onjuist gebleken [42]:

"Bisher im allgemeinen kein [een opschaling, dat was eerder wel gemeld] nachhaltiger Widerstand. Gebiet ostwärts der Grebbe vor 227. und 207. Div. anscheinend vom Feind völlig geräumt. Heranführung von Verstärkung vom Westen in die Grebbe-Linie wurde nicht festgestellt. Im Gegend westlich Grebbe-Berg erstmalig Auftreten schwächerer feindlicher Artl."

Duidelijk is tenslotte ook het vuurplan voor de artillerie. Volgens een verslag van Hauptmann Rechlin, de stafofficier Inlichtingen (Ic) van 207. ID, zouden circa 60 vuurmonden worden ingezet op de volgende doelen [43]:

Posities 47 a - c	(Griftdijk, N van de Grebbesluis):	1 afdeling
Posities 36 a en b	(Kazematten bij de Grebbesluis):	2 afdelingen
Hoogte 53	(Hoogte 8.2 bij Zuivelfabriek De Eendracht):	1 afdeling
Positie 33 a - c	(noorddeel van de Linie Ochten - De Spees):	1 afdeling

De in het vuurplan met nummers aangegeven doelen (hieronder in rood gemarkeerd) waren:

BA-MA, Signatur RH 24-10/48K (uitsnede, markeringen toegevoegd)

Toelichting

De opgegeven doelen zijn niet goed naar bekende Nederlandse posities te herleiden. Niet alle opstellingen werden blijkbaar verkend en op de juiste plaatsen in kaart gebracht [44].
In het centrum van de aanval werden maar twee doelen genoemd. Vermoedelijk de opstellingen van mitrailleurs in S-kazemat die de Rijksstraatweg bestreken (S.12 en S.13).
Noord hiervan drie doelen, daaronder één koepelkazemat (G.19).
Noord bij Zuivelfabriek De Eendracht een hoogte als doel (met mitrailleurs in veldversterkingen ?).
In het noorddeel van de linie Ochten - de Spees bevonden zich vier mitrailleuropstellingen in kazemat, waarvan drie in koepel, één in stekelvarken, (G.1, G.2, S.3, G.4) en een stuk Pag in kazemat (P.39). Daarvan zijn in het vuurplan waarschijnlijk de eerste drie posities als doelen opgegeven.

Ondergrond van het kaartje hiernaast is de Lagekarte van X. AK voor de avond van 13.5. Hiervan is een uitsnede gemaakt van de in het vuurplan opgenomen doelen. De toegevoegde markeringen maken direct duidelijk waar de doelgebieden lagen.

De KTB's met bijlagen geven een iets ander beeld van het gebruik van de artillerie dan het verslag van Rechlin. In het ochtendrapport van Kdr 207. AR, Oberst Wilhelm Metger, (melding tot 6.15 Uhr) staat [45]:

"0.30 Uhr - 5.30 Uhr Störungsfeuer auf Rhenen und nördlich von 2 Abteilungen.
4.30 Uhr Feuerüberfall auf Grebbeberg.
Ab 5.00 Uhr Feuerbereitschaft III/311. AR.
II/207. AR in Helsum bereitgestellt einschl. Kol.
Ab 5.30 Uhr Feuer frei zum Zerstören der Grebbe-Linie
III/207 und III/311 Befestigungen nördl. Straße Wageningen - Rhenen (mit I/SS).
IV/256 und II/SS AR Befestigungen südl. Straße Wageningen - Rhenen."

Duidelijk wordt zo, dat II./SS AR, III./207. AR, III./311. AR en de twee batterijen van IV./256. AR in actie kwamen. Dat waren maar vier afdelingen, niet de geplande vijf. Kwam er eigenlijk wel een vijfde afdeling in actie deze dag en welke dan ? Over II./207. AR wordt verder alleen gezegd, dat die in Heelsum gereed stond en dat de vijfde batterij werd afgegeven aan de afdeling Brückner in de Betuwe [46]. Een verplaatsingsbevel voor de twee andere batterijen na Heelsum is niet bekend. Het is niet uitgesloten dat een nader bevel voor inzet wel werd gegeven, alleen niet werd opgetekend in dit dagboek. Uit te sluiten is, dat s Art.Abt.735 deze dag al in actie kwam. De Mörser moesten van XXVI. AK, uit Noord Brabant, komen en eerst de Rijn en daarna de IJssel over. Rivierovergangen gaven voor dit zware geschut in deze fase grote logistieke problemen. Vooral als dit tegen de stroom van de naar het front gedirigeerde troepen in moest worden verplaatst [47].
Op zijn hoogst werden dus vijf afdelingen benut, zoals verondersteld in het vuurplan. Deze waren dan zeker niet volledig beschikbaar voor de aanval bij Wageningen.
Volgens KTB van SS "DF" werden op grond van de gevechtservaringen van de vorige dag drie lichte en twee zware afdelingen aangevraagd. De divisie zei toe die vrij te maken [48]. Op het situatiekaartje van 207. ID voor deze dag werden maar drie afdelingen ingetekend [49]. Vermoedelijk alleen de Divisieartillerie. Volgens de taktische tekens twee afdelingen 10,5 cm le FH 16 en een afdeling 15,0 cm s FH 13. Dat zullen dan II. en III./207. AR, met III./311. AR zijn geweest, want I./ 207. AR was in Ede. Aangenomen mag worden dat (zoals op 11.5 en 13.5) ook deze dag II./SS AR (een afdeling 10,5 cm le FH 18) en 10. en 11./256. AR (twee batterijen 15,0 cm s FH 18) werden ingezet. Samen geschut uit drie lichte en twee zware afdelingen. Totaal 52 van de 72 stukken die de divisie beschikbaar had.
De Nederlandse waarnemingen geven geen duidelijk beeld. Ze leveren ongeveer vijf verschillende clusters op [50]. Bij de meest westelijke locaties ging het bijna zeker nog om infanteriegeschut. Er kan wel overlap zijn geweest, als verschillende afdelingen in dezelfde richting maar op andere afstand stonden. Vooral de afstanden waren blijkbaar slecht in te schatten. Zo zal het geschut uit de meldingen 1 en 2 toch in Renkum gestaan hebben, rond 3,5 km verder oost. Voor storend vuur op Rhenen zullen (het ochtendrapport van Kdr 207. AR sprak over twee afdelingen) 10. en 11./256. AR met II./SS AR zijn ingezet. De batterijen met grootste dracht. De gemelde afstand levert een stelling bij de Diedenweg op. In deze omgeving stond rond 0.00 uur nog alleen III./207. AR. Die zal voor directe ondersteuning zijn gebruikt, niet voor storend vuur.

Tabel 8. Meldingen over vijandelijke artillerie vanaf ongeveer middernacht, 11. op 12.5.40

Nr	W.p.	Nr	Tijd	Melding	Cluster
1	O.113	53	23.35	Batterij 120 o/oo NO van Wageningen, afstand nog gelijk geschat op 8 km	1, 2
2	O.112	55	[23.40]	ZW van W.p. slaan projectielen in, geschoten vanaf midden Wageningen-Bennekom	1, 2
3	N.a.	1	0.30	Ingekomen berichten van W.p.'s wijzen op art stellingen in vt 173 - 443	Infanteriegeschut ?
4	Groene Bank	9	0.48	Mondingsvlam 60 o/oo li brand Wageningen, verder dan Wageningen	3
5	Groene Bank	10	1.05	Mondingsvuur 40 o/oo li brand Wageningen, ongeveer ri Nieuwe Kerk	3
6	O.113	22	2.35	Verplaatsing van art. langs de weg Wageningen-Bennekom (Diedenweg)	4
7	Levendaal	27	3.14	Vurende batterij 80 o/oo li Kath Kerk, achter laan Nwe Haven	4
8	Levendaal	27	3.14	Vurende batterij achter Wageningsche Berg	1 of 2
9	Levendaal	33	[3.40]	Vermoed tussen Nwe Kerk en schoorsteen 90 o/oo re daarvan, mogelijk 1 stuk	Inschietstuk ?
10	Up 8 RI	-	10.53	Vijandelijke art in vt 176,40 - 443,10 (bij Dorskamp)	1 (uit Renkum)
11	O.113	47	11.03	Mondingsrook 12 o/oo li Nwe Toren, voor Wageningse Berg, verder dan de kerk	2 (uit Renkum)
12	O.113	51	11.57	3 mondingsvlammen 15 o/oo li Nwe kerktoren	2 (uit Renkum)
13	O.113	57	12.35	Herhaald duidelijk mondingsvuren op 15, 20, en 25 o/oo li toren Nwe kerk	2 (uit Renkum), of 3
14	O.113	58	12.21	Mondingsvuren 30 o/oo li toren Nwe kerk	2 (uit Renkum), of 3
15	Lt Smit	19	13.19	Schietende vijandelijke Bt (2 stukken) onder o van Synagoge, in vt 173 - 441	Infanteriegeschut ?
16	O.113	-	19.10	Mondingsvlammen O helft Nwe Kanaal, of Binnenhaven.	Infanteriegeschut ?

Hierbij is rekening gehouden met een serie van verplaatsingen tot aan het begin van de stormloop bij het Hoornwerk. In ingeschatte tijdsvolgorde gezet [51]:

- III./311. AR - rond 2.30 uur, van Oosterbeek (Heelsum ?) naar de Eng, noord van de Dolderstraat
- IV./256. AR (min 12.) - 8.00 tot uiterlijk 10.50 uur, van Renkum naar de Bosrand (Dorskamp)
- II./SS AR - idem, van Renkum naar de Wageningse Berg (Sahara)
- III./207. AR - hierna, van rand Eng-Diedenweg naar de vork Grindweg-Rijksstraatweg-Diedenweg
- II./207. AR (min 5.) - idem, van Heelsum naar eerste stellingen in de noordpunt van dezelfde vork

Dit tijdschema verklaart een anders onbegrijpelijke passage uit het KTB van SS "DF" [52]:

"Infolge verspäteten Eintreffens der zum Teil pferdebespannten Abteilungen der Artl und infolge schwieriger Einschieß-verhältnisse verzögerte sich die Feuervorbereitung der zunächst unter dem Artl-Kommandeur der 207. ID, später unter dem Artl-Führer des X. AK zusammengefassten Artl so stark, dass mit dem eigentlichen Wirkungsschiessen erst gegen 14.00 Uhr begonnen werden konnte."

De woorden "zum Teil pferdebespannten Abteilungen" (meervoud) zullen zo gelezen moeten worden, dat er bij de eenheden die te laat aankwamen ook gemotoriseerde afdelingen waren. In dit verband valt op, dat in het artilleriebevel van 13.5.40 alleen III./207. AR instructie kreeg om met snelle stellingwissel rekening te houden [53]. Dit suggereert, dat vooral een trage verplaatsing van deze afdeling uitstel van de aanval noodzakelijk maakte. Dat is goed mogelijk. Aannemelijk is, dat III./207. AR van stelling heeft moeten veranderen na aankomst van II./AR SS in het gebied waar III./207. AR eerder stond (bij de kruising van de Diedenweg en de Rijksstraatweg). Verder zullen de twee batterijen van II./207. AR (uit Heelsum) ongetwijfeld in de wachtrij zijn gezet tijdens de stellingwissel van het geschut uit Renkum. Die eenheid is daarom helemaal achteraan in het veronderstelde tijdschema geplaatst.
Het verslag van IV./256. AR geeft over het dagverloop nog de volgende bijzonderheden [54].

Beide batterijen bleven gedurende de nacht in stelling [in Renkum]. 11/256. AR verplaatst de B-stelle [w.p.] naar de bosrand bij de Belvedère [op de Wageningse Berg], zuid van de Straatweg.
De batterijen veranderen vanaf 8.20 uur staffelsgewijs [met kleine eenheden] van stelling naar het NO-deel van Wageningen. De B-stelle van 11/256. AR wordt om 15.20 uur als "Rufbatterie" [direct aanstuurbare eenheid] verplaatst naar de kerktoren van de Wageningse [RK] Kerk.

Over commandovoering, vuurplan en uitvoering werd verder specifiek gemeld:

C.p. van de afdeling [de batterijen 10. en 11./256. AR] [RK] Kerk Wageningen. Batterijen in vuurstelling. De afdeling (min 12e batterij) komt onder bevel van Kdr 207. AR (Oberst Metger). De batterijen moeten de aanval op de Grebbeberg ondersteunen. Om 6.05 uur wordt het vuur geopend met het controleren van de hoofdrichting [richtlijn schieten om de juiste uitlijning van de stukken te controleren] en het afgeven van vuurconcentraties [gebundeld vuur op een bepaald doelgebied]. Hptm v. Dosky en Hptm Süssmann leiden het vuur vanuit de voorste infanterielijn, gedeeltelijk zonder bescherming van de infanterie, op kazematten 36a en 36b [S.12 en S.13 bij de Grebbesluis], waarbij Hptm Süssmann met een gepantserd verkenningsvoertuig naar voren rijdt, om nauwkeuriger waarnemingen te doen. Opdracht voor de afdeling is: "Vernielen van de versterkte gevechtsposities". Bij de afdelings c.p. wordt een grondstation voor radioverbinding [met het waarnemingsvliegtuig] van 207. ID opgesteld. Er komt echter geen vlieger. Stdtf Keppler verzoekt om 7.45 uur een vuurconcentratie om de aanval op de Grebbeberg te ondersteunen. Het tijdstip voor de aanval wordt steeds weer naar voren geschoven. Om 10.20 uur wordt in een afdelingsbevel het vuurplan voor de aanval vastgelegd. Volgens [dit] bevel schiet 10. batterij met Lichtmeting in op Rhenen en haar vuur op kazematten 36a en 36b [S.12 en S.13] gecontroleerd. 11. batterij krijgt opdracht om meteen met inschieten de fout in de afstand [lengtespreiding] te bepalen voor kazemat 36 [P.11] en die gegevens door te geven. De kazematten 36b [S.13] en 47 [niet duidelijk welke precies wordt bedoeld, G.19 ?] worden brandend waargenomen [vermoedelijk werd camouflagemateriaal of binnenwerk door gloeiende scherven van brisantgranaten in brand geschoten, daar zijn voor meer kazematten meldingen van]. Rond 12.00 uur komt bevel binnen, dat X-Zeit [het aanvalstijdstip] 12.40 is. De aanval brengt terreinwinst, maar niet het bezit van de Grebbeberg. Kazematten 36a en b worden veroverd. De Artillerie-Kommandeur 22 (Generalmajor Büchs) neemt om 15.20 uur het commando op zich over de artillerie van 207. Div waarbij nog I/735 [de Mörser] wordt aangetrokken. De [eigen] afdeling bracht vuur uit op vijandelijke aanvoerbewegingen en vastgestelde vijandelijke vurende MG in de Grebbelinie.

Bij dit verslag passen enkele kanttekeningen.
Dat met de kerk van Wageningen als afdelings c.p. (later ook als w.p.) de RK kerk wordt bedoeld is duidelijk. Al in de ochtend van 11.5 werd de spits van de NH kerk geschoten (door III-8 RA). Later werd dit gebouw opnieuw onder vuur genomen (door II-19 RA). De omgeving stond als gevolg van beide acties in brand [55].
Vuuropdracht voor de afdeling was "vernielen". De kazematten werden echter "veroverd". Dat geeft al aan, dat de schade gering zal zijn geweest. Dat kan ook niet anders. De kazematten waren kleine doelen, met weinig trefkans. De opstellingen waren zelfs met pantser- of betongranaten (die er voor de 15,0 cm s FH 18 wel waren) niet ernstig te beschadigen. Waarschijnlijk werd die speciale munitie hier niet gebruikt [56]. Het zullen overwegend brisantgranten geweest zijn, met wat rookgranaten ertussen gestrooid. Een Duits rapport geeft aan, dat om dit soort doelen uit te schakelen de 10,5 cm FK 18 (niet de FH van dat kaliber) uitstekend geschikt was. Van zeer nabij, met puntvuur, en met gebruik van pantser- en betonmunitie kon ook met lichter geschut nog wel enig resultaat geboekt worden [57].
De tekst over s Art.Abt.735 werd hier vertaald met wordt (niet is) aangetrokken. Dat lijkt de beste vertaling. Er stond "der die I/735 zugeführt wird" (wordt, zal worden). De verplaatsing naar het vak van 207. ID kostte veel tijd. De Mörser-afdeling werd pas bij het aanbreken van de dag op 13.5 tot vuren gereed gemeld [58].

Bijzonder interessant is, dat de batterijen van IV./256. AR op verzoek [!] werden ingezet voor het afgeven van een vuurconcentratie, maar blijkbaar planmatig voor het bestrijden van vijandelijke mitrailleurposities. Trefkans op die kleine objecten en kans op schade waren, zoals gezegd (zie het punt over vernielen), gering. Zeker vanuit de stellingen in Renkum. Er kon hoogstens tijdelijke uitschakeling van vijandelijke vuurposities (door gebruik van rookgranaten, "Blenden", of het afgeven van vuur met de bedoeling de verdediging in dekking te dwingen, "Niederhalten") worden verwacht. Inschakeling van deze batterijen wijst op een tekort aan geschut van voldoende kracht bij de Divisieartillerie. Ook betekent het, dat men aanvankelijk de eigen artilleristische mogelijkheden blijkbaar sterk overschatte ("Feuer frei zum Zerstören" voor alle afdelingen). Tegenvallende resultaten vanuit de eerste stellingen van 10. en 11./256. AR zullen aanleiding zijn geweest om 10. en 11./256. AR (samen met II./SS AR) een flink eind naar voren te verplaatsen. De afstand van stelling tot doel werd voor beide eenheden met ongeveer 3 km ingekort. Te oordelen naar de in Nederlandse gevechtsverslagen vastgelegde resultaten was ook dat nog niet voldoende om opstellingen te vernielen. Er was naast een enkele voltreffer overwegend scherfschade [59].
Uit dit alles volgt, dat er geen urenlange zware Duitse artillerievuren kunnen zijn afgegeven, zoals in Nederlandse publicaties tot nu toe wel wordt gesuggereerd [60]. Alleen al door de beschreven problemen met het inschieten en de uitgevoerde verplaatsingen (die aanleiding gaven het aanvalstijdstip verschillende malen te verzetten). Er zijn nog andere argumenten aan te voeren. In de eerste plaats, dat maar voor korte tijd in hoogste tempo mocht worden gevuurd. Dat was voorschrift, om te voorkomen dat materieel en personeel overbelast zouden worden [61]. Een ondersteunend punt is het munitieverbruik. Uit het KTB van de logistiek stafofficier van de divisie (Ib) blijkt dat tot 13.5.40 door de artillerie van 207. ID ruim 250 ton aan munitie werd verschoten. Dat werd door hem als buitensporig veel beschouwd en verklaard uit het vastlopen van de aanval [62]. Maar het voorbereidingsvuur van 20 minuten rond 12.00 uur zal circa 72 ton hebben gevergd. In een intensief vuur van een uur (verspreid over de dag) zou dan al 86% van het opgegeven verbruik kunnen zijn verschoten [63].
In totaal werden deze dag bij 207. ID waarschijnlijk (uitval verwaarlozend) 52 stukken artillerie ingezet.

Tabel 9. Toewijzing artillerie op 12.5.40

Eenheid	Aantal en type		Dracht (km)	Gewicht geschut (kg)	Gewicht munitie (kg)	Vuur-snelheid (s/min)	Taak bij 207. ID	Locatie	Inzet
I./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	)	9,225	2.300	(SprGr) 14,81	6 - 8	Geen	Ede	Bij 227. ID
II./207. AR	8 st 10,5 cm le FH 16	)					Directe steun	Wageningen	Ingezet *
III./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	)					Directe steun	Wageningen	Ingezet
III./311. AR	12 st 15,0 cm s FH (lg) 13		8,986	3.000	(SprGr) 39,17	3	Directe steun	Wageningen	Ingezet
II./SS AR	12 st 10,5 cm le FH 18 (mot)		10,675	3.500	(SprGr) 14,81	6 - 8	Directe steun	Renkum > Wageningen	Ingezet
10./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	)					Art bestrijding, storende vuren	Renkum > Wageningen	Ingezet
11./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	)	13,325	6.300	(SprGr) 43,50	4	Als boven	Als boven	Ingezet

* Niet zeker. De derde batterij (5./207. AR) bij Abteilung Brückner in de Betuwe.

Een serie mogelijke stellingen voor de volle sterkte is hieronder ingetekend. Het plaatje geldt voor de situatie rond 12.40 uur op 12.5.40 (het begin van de aanval op de HWS).

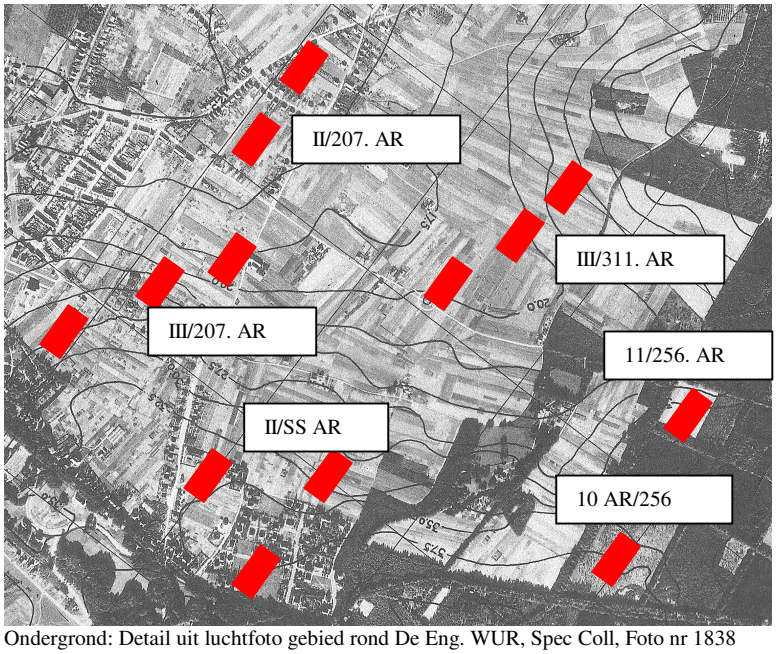

Ondergrond: Detail uit luchtfoto gebied rond De Eng. WUR, Spec Coll, Foto nr 1838

2.6 13 mei - Doorbraak

SS "DF" doorbrak de HWL tussen Hoornwerk en Heimerstein kort na de middag van de vorige dag. Een voorhoede van II. en III./SS "DF" wist zich op het oosthelft van de Grebbeberg te nestelen. Nadat een noodbrug was gebouwd, waren ook de zware wapens bij te halen. Eenheden van I./SS "DF" hadden de verdedigende posities langs de Grift tot aan Kruiponder opgerold. De stoplijn bleef intact. Er waren kort enkele gaten gevallen, maar de verdediging werd daar nog op tijd gereorganiseerd en aangevuld met reserves.
Een kleine stoottroep onder bevel van SS Ostuf Wäckerle lukte het in de nacht, bij verrassing, de stoplijn te passeren. Die groep (delen van III. en 15./SS "DF") wist zich in geïsoleerde positie te handhaven. Ze had zich in timmerfabriek "De Stoomhamer", zuid van de straatweg bij het viaduct van Rhenen, verschanst.
Hierna kwam het tot verbeten gevechten. Aan Duitse zijde vorderde de aanval op de Grebbeberg niet veel. Mogelijk, omdat er moest worden omgegroepeerd en de situatie in het vak van 227. ID ook veel aandacht vroeg. Pas in de late avond van 13.5 kantelde de situatie definitief. Het Nederlandse leger was toen al uren in volle terugtocht naar de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Het plan van 207. ID was, om over de Grebbeberg door te stoten naar Rhenen. Daarvoor zouden voor het eerst nu twee bataljons van 322. IR (I. en III.) worden ingezet. De twee voorbataljons van SS "DF" (II. en III.) werden door de divisie teruggeroepen. De Standarte kreeg bevel naar het noordwesten af te draaien, en de verdedigende posities in het lage terrein tussen Grift en Achterberg op te rollen [64].
Aan Nederlandse zijde was voor de vroege ochtend een sterke tegenaanval gepland. Hiervoor werden iets minder dan vier reserve-bataljons ingezet. Zij kregen opdracht de vijand terug te werpen en het gat in de HWL te dichten. Als voorbereiding zouden drie afdelingen met kanonnen 7 Veld (II-4 RA, I-8 RA, I-16 RA) en twee afdelingen met houwitsers 15 cm (III-8 RA en I-15 RA) afsluitingsvuren afgeven oost van de Grift [65].
Op papier had de aanvallende partij geen duidelijk overwicht. Zelfs niet locaal. Op de Grebbeberg waren de krachten ongeveer gelijk, met twee bataljons aan beide zijden. Pas in de loop van de dag sloeg de balans hier in Duits voordeel door. In de aanvalssector van SS "DF" lagen de verhoudingen anders. Bij Achterberg ontstond een ontmoetingsgevecht van drie tegen vier bataljons. De Duitse infanterie was daar in de minderheid en kreeg van hooguit twee afdelingen artillerie vuursteun (zeker van II./SS AR, misschien ook nog van III./207. AR). De Groep Metger (divisieartillerie) was aan 322. IR toegedeeld [66]. Toch verliep de Nederlandse tegenaanval rampzalig. De vier beschikbaar gestelde bataljons vertrokken niet op tijd en waren toen nog niet compleet. De opmars vorderde langzaam, door de vele obstakels in het terrein en zoekacties om zeker te zijn dat het doorschreden gebied vrij van vijand was. Men liep recht in de armen van de oprukkende SS-troepen en het Duitse vuur. De eigen artillerie werd niet effectief ingezet. Een Stuka [?]-bombardement was de druppel die de emmer deed overlopen. De tegenactie verloor alle resterende kracht en moest in chaos worden afgebroken [67].
Het artilleristisch verloop van de strijd deze dag aan Duitse zijde werd in veel stukken vastgelegd. Naast de KTB's met bijlagen zijn er een gedetailleerd artilleriebevel en drie verslagen. Van Arko 22 (Generalmajor Walter Büchs), Kdr 207. AR (Oberst Metger), en IV./256. AR. Daarnaast zijn nog verschillende Lagekarten opgespoord.
Arko 22 kwam in de namiddag van 12.5 bij Wageningen aan. Hij nam het commando over van Kdr 207. AR met zijn c.p. in Landhuis Bel Monte op de Wageningse Berg. De Generalmajor coördineerde het gebruik van de artillerie, maar liet de Divisieartillerie in handen van de Oberst. Hij zal zich eerst in het veld georiënteerd hebben, commandanten en staven geraadpleegd, daarna een artilleriebevel geschreven voor de volgende dag. Uit dat document blijkt, dat bijna al het geschut vroeg in de ochtend verplaatst werd. Alleen s Art.Abt.735 (nog niet in actie gekomen) en II./SS AR (in de Sahara) bleven waar zij waren. Op 13.5 werd alle beschikbare artillerie benut. Aan Divisieartillerie minstens twee afdelingen, daarbij één zware. Verkenning voor de nieuwe locaties diende zo tijdig plaats te vinden, dat de batterijen om 6.20 uur tot vuren gereed stonden. In het bijzonder III./207. AR moest zich op snelle stellingwisseling instellen. Oberst Metger zou daarvoor bevel geven. De Divisieartillerie stond aan het begin van de dag in de westrand van Wageningen. In een boog van de Grindweg naar de kop van de Oude Haven [68].
De taakverdeling werd als volgt. De Groep Metger (Divisieartillerie) en II./SS AR bestreden in hun gevechtsstrook infanteriedoelen. De Zwaartepuntsgroep (10. en 11./256. AR met s.Art.Abt.735) bestreed met waarnemingsvliegtuig en B.Abt.30 artilleriedoelen, bevolen weerstandsnesten, en flankerende gevechtsposities. 11./256. AR kreeg de Geluidmeetgroep voor doelopsporing toegewezen, 10./256. AR de Lichtmeetgroep en het artillerie-waarnemingsvliegtuig. Om 5.20 uur werd bij de [RK] Kerk van Wageningen een radiopost ingericht. De 1. en 2. batterij van s Art.Abt.735 was na mondeling gegeven bevel vrij om te vuren op vastgestelde vijandelijke artillerie. Verdere opdrachten voor deze groep zouden ook van Arko 22 komen. De Mörser afdeling stond bij het aanbreken van de dag vuurgereed. B.Abt.30 was vanaf 12.5 om 22.20 uur volledig inzetbaar. De Lichtmeetgroep had de vorige dag drie meetposten ingericht, dat werden er nu vijf. Vuurplan voor de aanval [69]:

x - 25 tot x -15	Vuurconcentratie in normaal vuurtempo
x - 15 tot x - 5	Vuurpauze voor het vaststellen van vijandelijke batterijen door B.Abt.30
x - 5 tot x	Vuur in hoogste tempo op verkende vijandelijke voorste stellingen

Duidelijk is hiermee, dat ook deze dag voor het beoogd aanvalstijdstip geen langdurige zware vuren waren gepland.
Het dagrapport van Kdr 207. AR geeft onder meer aan, dat de regiments-c.p. op de Grebbeberg kwam. De afdelingen gingen naar het voorpostengebied. III./207. AR noord van de Rijksstraatweg, III./311. AR zuid daarvan. De vierde batterij [4./207. AR] kwam op de Grebbeberg in stelling. De Divisieartillerie bestreed de gehele dag vijandelijke stellingen op de Grebbeberg en noord daarvan. Volgens het rapport was er weinig vijandelijk vuur, vooral activiteit van vliegtuigen. III./311. AR leed door vijandelijk vuur sterke verliezen aan paarden (40 dood, 20 gewond), III./207. AR verloor ook paarden (2 dood, 11 gewond). Er ontstond verder wat munitieschaarste. Volgens melding van de munitiecolonne bevond zich in het depot Wolfheze geen munitie meer voor de 15,0 cm s FH 13 [70].
Het verslag van IV./256. AR geeft een interessant beeld van het dagverloop in Duitse ogen. De volgende tekst is, zoals in voorgaande gevallen, een vrijwel letterlijke eigen vertaling [71].
Ochtend 2.40 uur. De afdeling (zonder 12. batterij) staat onder bevel van Arko 22. De divisie heeft opdracht om de aanval te heropenen op de tegenstander noordwest van de Grebbeberg [richting Utrecht]. Rechts SS "DF", links 322. IR. Directe steun aan SS "DF" van II./SS AR, van de Groep Metger aan 322. IR met minstens 2 afdelingen, daaronder 1 zware. De afdeling vormt samen met I./735. AR (21 cm Mörser) een zwaartepuntsgroep. De 11. batterij zal met Geluid, 10. batterij met Licht en vliegtuigwaarneming vuren. Om 4.20 uur volgt een bomaanval met vliegtuigen van geringe hoogte op de vuurstelling van 10. batterij. Afweer met MG en geweervuur. Geen verliezen. Tegen 6.50 uur zet een hevige beschieting in met lichte en middelzware kalibers op het centrum van Wageningen, waarbij de afdelings c.p. twee voltreffers krijgt. Gewond wordt de Beobachtungs-officier [waarnemer] van de 11. batterij (Lt Schmitt). De commandant van de [Munitie]kolonne (Hptm Schmiedel), die juist aanwezig is om zich te melden, wordt [ook] door een granaatsplinter gewond. De afdeling heeft als bijzondere opdracht het I./SS "DF" mogelijk te maken naar voren te komen en in te breken in de Grebbelinie. Rond 10.20 uur worden 10. en 11. batterij met middelzware kalibers herhaald in een soort van vuurovervallen bestookt. De afdelingscommandant geeft aan 10. batterij bevel om stuksgewijs de wisselstelling noordoost te betrekken. Vanaf 11.50 uur gaat I/SS "DF" op de rechtervleugel vooruit naar de bunkerlinie. Sterke vijandelijke troepenverplaatsingen worden door 10. en 11. batterij onder vuur genomen. Dit leidt tot het in overhaaste vlucht verlaten van een verdedigingslinie. Rond 12.20 uur bestrijdt de 11. batterij met Geluid vijandelijke artillerie. Een bomaanval door vijf vijandelijke vliegtuigen van geringe hoogte eindigt met het neerhalen [van een vliegtuig ?] door Duitse jagers. Tegen 12.50 uur komt bericht binnen dat tot 13.20 uur geen vuur afgegeven mag worden vanwege een aangekondigde Stuka-aanval op de Grebbelinie. [Als gevolg daarvan kan weer terreinwinst worden geboekt]. Om 14.05 uur rukt SS [na een inzwenkmanoeuvre] op naar station Rhenen. Tien minuten later rijdt de afdelingscommandant naar de oostuitgang van Rhenen om verbinding op te nemen met 322. IR en I./207. AR [?]. Om 16.15 uur wordt met twee batterijen een vuuroverval uitgevoerd op de westuitgang van Rhenen. Vijf minuten later is de oostuitgang van Rhenen bereikt en de Grebbeberg [volledig] in eigen hand. Om 19.20 uur komt de afdeling opnieuw onder bevel van [Kdr] 207. AR.
Uit een foto (veldgraven aan de kop van de Oude Haven) blijkt, dat in de nacht van 12 op 13.5.40 van III./311. AR drie mannen sneuvelden [72].
Uit Nederlandse bronnen zijn de volgende gebeurtenissen bekend. Voor een groot deel acties gericht op bestrijding van vijandelijke artillerie, na soms vrij onduidelijke waarnemingen. Op Stab/Mörser (nr 2) en Stab/256. AR (Nr 4) vielen toevalstreffers. De in kaart gebrachte acties worden hierna kort toegelicht.

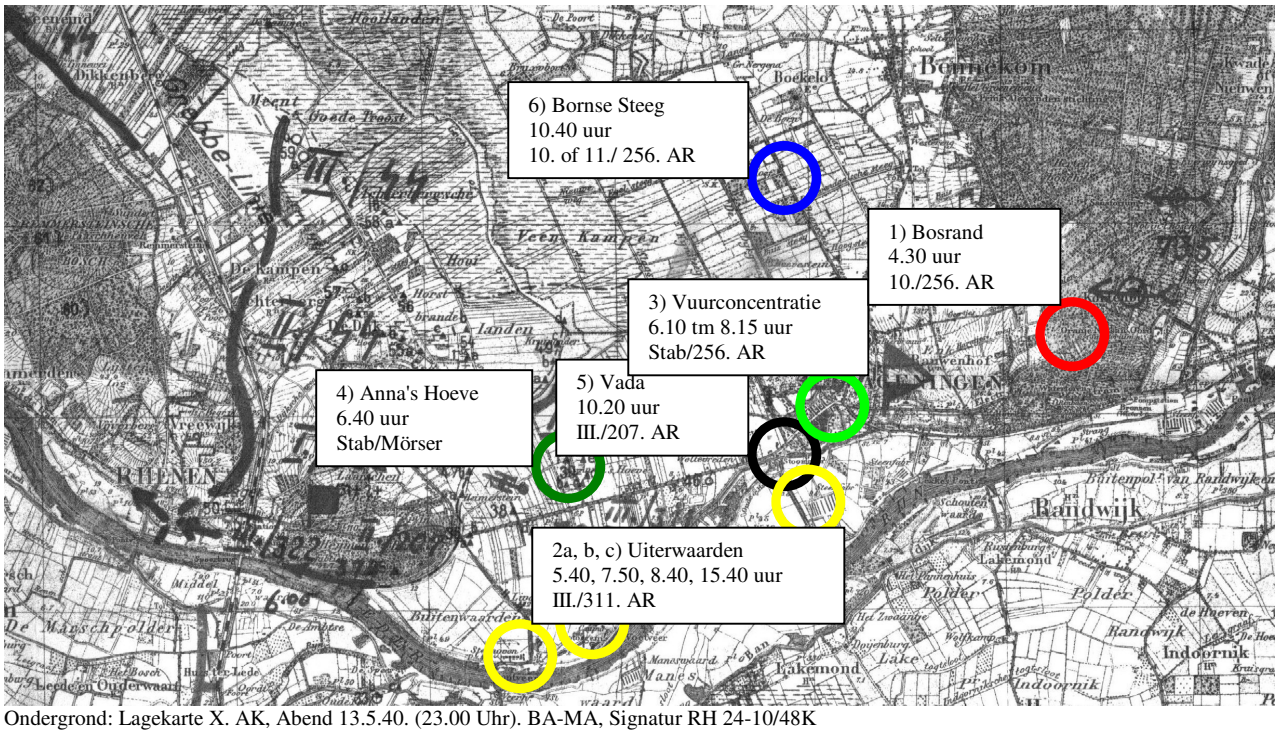

Ondergrond: Lagekarte X. AK, Abend 13.5.40. (23.00 Uhr). BA-MA, Signatur RH 24-10/48K

De acties zijn op het kaartje genummerd in tijdsvolgorde.
Eerste actie was een bomaanval in de Bosrand (rode cirkel). Die werd in de gevechtsverslagen van de betrokken eenheden en commandanten tamelijk beknopt vastgelegd. Molenaar geeft een overzicht van de gegevens in zijn standaardwerk over de luchtverdediging in mei 1940. Hieruit als de twee in dit verband belangrijke punten [73]:

"Bevel.
1 Vijand stootte op 12/5 door in de lijn Renkum - Wageningen - Rhenen en bereikte de oostrand van de Grebbe onder steun van artillerievuur uit opstellingen in westelijke bosrand vt. 36-38 [dat zal vt. 36-68 moeten zijn] bij O van Oranje-Nassau-Oord. [..]
3. Opdracht: Bombardeer op 13/5 de artillerie-opstellingen genoemd in punt 1 en mitrailleer deze opstellingen en troepen, welke in de omgeving hiervan en in of nabij Wageningen worden waargenomen." [..]

Volgens de gevechtsverslagen werd deze opdracht uitgevoerd door twee GI-en en vier CX-en onder bescherming van vier DXXI-toestellen. Een vijfde CX, met vliegtuignummer 713, had moeilijkheden met taxien en startte niet. Elt-vlieger R. Hofstede voerde het bevel over deze missie. Boven zijn rapport staat dat het de bombardementsvlucht op 13 mei voor de bosrand noordoost van Wageningen betrof. Halverwege komt dan [74]:

"De koers ging verder over het IJ, Loosdrecht, de Bildt. Daarna over Grebbe, alles op plus minus 5 m. Van hier werd op 1 km van de rivier naar het Oosten gevlogen. Tussen Rhenen en Wageningen werd gestegen naar 350 m om de bommen te laten vallen [anders werkten de ontstekers niet]. De bommen sloegen te 4.30 in op de aangegeven plaats, er zijn 32 bommen geworpen, het bos vloog in brand."

Volgens het verslag van Commandant Luchtverdediging werden de bommen in de bosrand afgeworpen op frontbreedte van 80 à 100 m, diepte ± 100 m. De GI's hebben troepen op de wegen tussen Rhenen en Wageningen gemitrailleerd [75]. Zoals in de label staat en ook uit het verslag van IV./256. AR al bleek, werden de bommen op de stelling van 10./256. AR afgeworpen. Deze batterij werd niet getroffen. De stukken werden daarna wel verplaatst.
Tweede actie was een aantal beschietingen op vijandelijke bespannen eenheden in de uiterwaarden (gele cirkels). In de KTB's en het dagrapport van Oberst Metger wordt melding gemaakt van personele en materiële verliezen bij III./207. AR en III./311. AR. Naast Kdr 207. AR (zie boven) rapporteerde ook de Korpsveearts uitval van 60 paarden (40 dood, 20 gewond) in de nacht van 12 op 13 mei. Dan moeten minstens twee batterijen onder vuur gekomen zijn. De plaats en tijd waarop de genoemde verliezen optraden zijn niet nauwkeurig te bepalen. Bijna zeker is, dat de 15 cm afdeling in de vroege ochtend onder vuur kwam van I-22 RA, een afdeling 7 Veld. Die was opgesteld ongeveer halverwege Lienden en De Spees in de Betuwe. De gevechtsberichten van (Cdt) I-22 RA geven veel bijzonderheden die in die richting wijzen. De rechter batterij schoot van 5.40 tot 5.45 in op de steenfabriek Blauwe Kamer. Om 6.07 uur werd op die plaats een colonne opgemerkt en onder vuur genomen. Deze sloeg op de vlucht en werd door I-22 RA met het eigen vuur achtervolgd. Een half uur later kwam er een nieuwe melding, artillerie in 171,90 - 439,90. Daar lag een tweede steenfabriek, bij boerderij Den Dooven. Tussen 8.00 en 8.30 uur werd die onder vuur genomen (breedte 200 m, bg versnelde buis, normale lading, strooien met 50 m op drie afstanden). Kort daarop volgde een derde vuur op vijandelijke bespannen troepen, vermoedelijk vijandelijke artillerie. Een colonne vrij opgesteld bij de Sluis zuidwest van Wageningen. Vlakbij een derde steenfabriek [76].
Derde actie was een serie vuurconcentraties op de noordoosthoek van Wageningen (lichtgroene cirkel). Een vuurconcentratie is een gebundeld vuur van verschillende afdelingen tegelijk op een bepaald doelgebied. In het Verslag van IV./256. AR staat, dat tegen 7.00 uur met lichte en middelzware kalibers een hevige beschieting werd ingezet op het centrum van Wageningen, waarbij de afdelings c.p. [RK Kerk] twee voltreffers kreeg. Dat zal slaan op de vuurconcentraties die om 6.10, 6.30 en 6.57 werden ingezet. Resp. door III-8 RA, I-8 RA en I-15 RA. Eén afdeling 7 Veld (I-8 RA) en twee afdelingen 15 cm Hw (III-8 RA en I-15 RA). Uit een kaartje van Nierstrasz blijkt dat de RK (Nieuwe) Kerk inderdaad in één van de doelgebieden lag. De treffers waren toeval. Het vuur werd niet speciaal op dat doel gericht. Uit een kaartje van Elt T.L. Houdret (officier-waarnemer van I-15 RA) en het Dagboek van Cdt I-15 RA Maj J.H. Kramer is op te maken hoe deze vuurconcentratie werd uitgevoerd. Om het verrassingseffect te bewaren, nam de Afdeling telkens een ander vak van een groter doelgebied onder vuur [77].
Vierde actie was een vuur bij Anna's Hoeve (donkergroene cirkel). Die kan gekoppeld worden aan een melding van Oberst Metger. Die meldde in zijn dagrapport, dat de Afdelingsstaf Mörser uit de gevechts-c.p. weggeschoten was. Tijd en plaats gaf hij niet aan. Gezien de plaatsen van andere gevechtsposten is aannemelijk, dat die c.p. bij Anna's Hoeve was. In de buurt van de c.p. van SS "DF" (2 km west van de westingang van Wageningen, dat betekent ongeveer op x-coördinaat 172). Waarnemers gingen naar Duitse gewoonte ook zo ver mogelijk vooruit. Een vuur voor steun aan de tegenaanval lag volgens de gevechtsrapporten van 4 RA bij Anna's Hoeve. Het werd daar door II-4 RA om ongeveer 4.30 afgegeven en omstreeks 5.30 herhaald in lager vuurtempo. De batterijen van deze afdeling waren uit de geschutsputten gehaald om in zuidoostelijke richting vuur af te kunnen geven. Ze bleven in het oude stellinggebied. Waarschijnlijk viel dit vuur bij eerste afgifte niet helemaal juist. Een weerbericht was volgens de verslagen nog niet ontvangen, waardoor geen goede dagcorrectie kon worden gemaakt. Ook vuurde één van de drie batterijen op maximale dracht. Dan was de spreiding voor lengte en breedte het grootst. Volgens de schootstafels op 10,6 km 160 m voor de lengte, 15 m voor de breedte. Binnen die gebieden viel gemiddeld 50% van de schoten [78].

Rond de ondersteuningsvuren voor de tegenaanval zijn op het volgend kaartje rode cirkels gezet. Hierop zijn ook bijvoorbeeld de vuurconcentraties bij Wageningen te zien (aangegeven als Snelconcentratie 161).

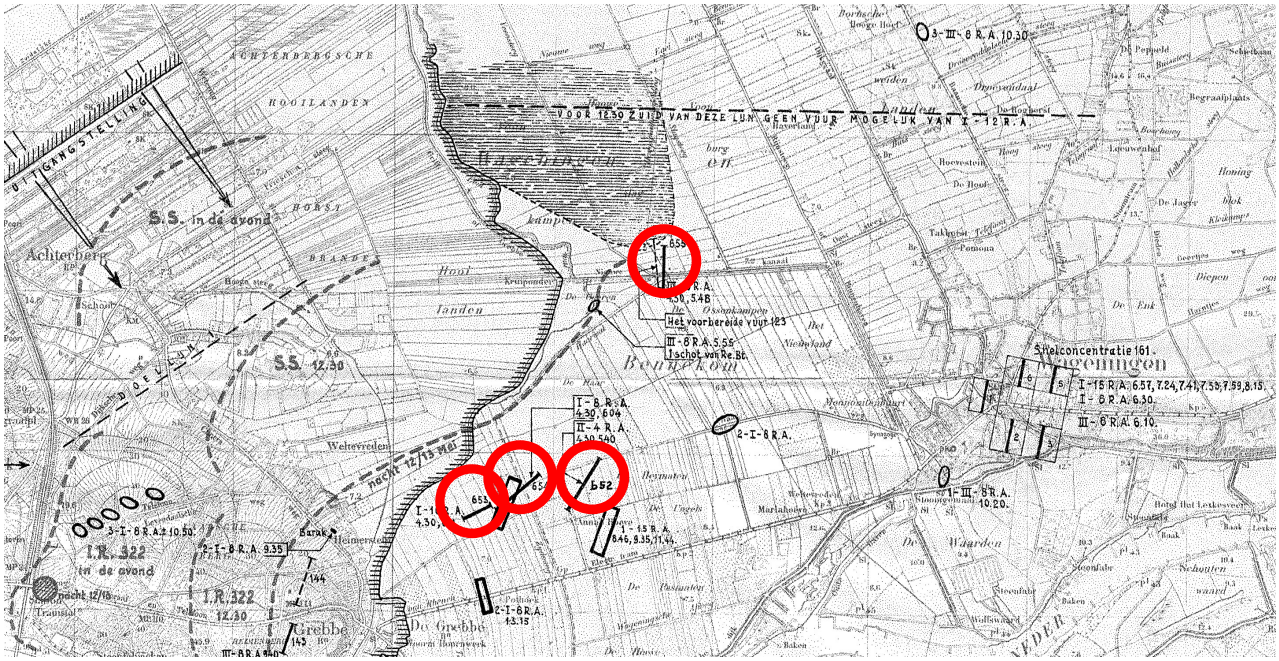

Uitsnede Nierstrasz, "De Strijd", Deel III.3. Schets/Kaart C.13. Oorspronkelijke kaart in hoge resolutie te raadplegen op http://storage.kennispuntmei1940.nl/images/greb/kaart/hires/greb_230111_02.jpg

Vijfde actie was een artillerievuur op vijandelijke artillerie bij het nieuwe gebouw van drukkerij Vada van uitgeverij Zomer en Keuning (zwarte cirkel). Oberst Metger rapporteerde aan het eind van de dag ook bij III./207. AR verliezen (2 dode en 11 gewonde paarden). Die melding kan in verband worden gebracht met vuren in de Westrand bij Wageningen. Uitgebracht door 1-III-8 RA om 10.20 uur. Mogelijk ook door I-15 RA. Opgegeven doel was "vijandelijke artillerie bij een fabriek". Daarmee werd (zoals aangegeven in het Dagboek 1-III-8 RA, de batterij die dit vuur afgaf) de drukkerij Vada bedoeld [79].
Bij de zesde actie werd opnieuw vijandelijke artillerie onder vuur genomen (blauwe cirkel). In de Duitse stukken wordt daarover niets gezegd, maar vermoedelijk doel was een batterij van IV./256. AR. In het Gevechtsbericht van III-8 RA staat wel een mogelijke melding daarover. Als afgegeven vuur van 3-III-8 RA, om 10.40 uur op vijandelijke artillerie bij Bornse Steeg (zie ook de markering op het voorgaand kaartje, aan de rand boven rechts). Een nadere beschrijving staat in het dagboek van Elt L.D. Broekema, officier-waarnemer van III-8 RA. Hij zat in de w.p. met het beste uitzicht, Groene Bank aan de Bergweg bij Rhenen (RD-coördinaten ongeveer 167,8 - 442,3). De luitenant beschreef, hoe een groep donkere auto's uit de Bosrand kwam over de Molenweg. Met de hele afdeling werd dit doel onder vuur genomen. Het werd blijkbaar niet nauwkeuriger herkend dan als "Duitse troepen". De groep vluchtte onder het vuur vandaan naar het westen. Ze stak de Grindweg over, richting Pomona. Daarbij volgens Broekema "voortdurend achtervolgd door afgegeven lagen uit alle vuurmonden van III-8 RA" [80].
In totaal werden deze dag bij 207. ID waarschijnlijk (uitval verwaarlozend) 58 stukken artillerie ingezet.

Tabel 10. Toewijzing artillerie op 13.5.40

Eenheid	Aantal en type		Dracht (km)	Gewicht geschut (kg)	Gewicht munitie (kg)	Vuur-snelheid (s/min)	Taak bij 207. ID	Locatie	Inzet
I./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	)	9,225	2.300	(SprGr) 14,81	6 - 8	Geen	Ede	Bij 227. ID
II./207. AR	8 st 10,5 cm le FH 16	)					Directe steun	Wageningen	Ingezet *
III./207. AR	12 st 10,5 cm le FH 16	)					Directe steun	Wageningen	Ingezet
III./311. AR	12 st 15,0 cm s FH (lg) 13		8,986	3.000	(SprGr) 39,17	3	Directe steun	Wageningen	Ingezet
II./SS AR	12 st 10,5 cm le FH 18 (mot)		10,675	3.500	(SprGr) 14,81	6 - 8	Directe steun	Wageningen	Ingezet
10./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	)					Art bestrijding, storende vuren	Wageningen	Ingezet
11./256. AR	4 st 15,0 cm s FH 18 (mot)	)	13,325	6.300	(SprGr) 43,50	4	Als boven	Wageningen	Ingezet
s Art.Abt.735	6 st 21,0 cm Mörser 18		16,700	22.700	(SprGr) 113,0 (BeGr) 121,4	1	Art bestrijding, storende vuren	Wageningen	Ingezet

De derde batterij (5./207. AR) bij Abteilung Brückner in de Betuwe.

2.7 14 mei - Achtervolging

De Duitse troepen wonnen bij Wageningen maar moeizaam veld. Een "Blitzkrieg" volgens het boekje was het zeker niet [81]. X. AK was na het begin van de opmars vier dagen in touw geweest. Weer stokte de aanval, nu op de Grebbeberg. De vorige dag was daarom bevel gegeven voor hergroepering en werd 322. IR aangetrokken om, met verse krachten, een nieuwe poging te doen tot Rhenen door te stoten. Belangrijke acties waren vanaf dat punt [82]:

Tabel 10. Strijdverloop tot de avond van 13.5.40 vanaf de val van de stoplijn (in geel de acties op 12.5)

Tijd	Actie
11.20	Doorbraak van de bosstelling op de Grebbeberg (stoplijn), noord van de straatweg.
13.20	Stuka-aanval in de sector van SS "DF" bij Achterberg. 322. IR bereikt de spoorlijn bij de "Stoomhamer". Er wordt contact gemaakt met de groep Wäckerle van III./SS "DF".
Namiddag	Ook I./322. IR wordt ingezet. Het lukt de bataljons nog altijd niet, de spoorlijn te overschrijden.
18.50	II./SS "DF" bereikt Achterberg. I./SS "DF rukt verder op naar het gebied noordwest hiervan, in de richting van Veenendaal.
21.20	Eerste groepen van 322. IR zijn Rhenen binnengedrongen. Opdracht om over Amerongen naar Utrecht door te stoten. Het regiment wordt daarvoor versterkt met enkele gemotoriseerde groepen van SS "DF" (een sectie pantserwagens, een sectie verkenners en een sectie infanteristen op motoren).
0.35	Overgangen (noodbrug) voor voertuigen over de spoorweg bij Rhenen gereed.
Ochtend	3./Pi. 651 wordt ingezet voor het opruimen van obstakels in de opmarsweg over Elst naar Amerongen.
3.20	De aan 322. IR toegevoegde motoreenheden bereiken Amerongen. Verkenning naar alle zijden wordt uitgevoerd. Een groep rukt op in de richting van Doorn, een andere naar Wijk bij Duurstede.
3.50	De zuidelijke verkenningsgroep neemt sterke vijand waar, die overgezet wordt over de Lek bij Wijk bij Duurstede. Hiertegen wordt een batterij van IV./256. AR als geïmproviseerde gevechtsgroep ingezet. Zie 8.20 uur.
4.20	Om de opmars op de linkervleugel geen kracht te laten verliezen, wordt nu ook 368. IR aangetrokken over Wageningen.
4.50	SS "DF" rukt op uit Achterberg naar de Dikkenberg en Landgoed Prattenburg (bijVeenendaal).
5.50	De voorhoede van 322. IR bereikt Leersum. Terugtrekkende Nederlandse troepen raken hier in vijandelijk vuur.
8.20	11./256. AR wordt (versterkt met een motorrijdersgroep van SS "DF") vooruit gezonden naar Culemborg. Opdracht is, vijandelijke overgangspogingen over de Lek daar te verhinderen. Delen van 9./SS "DF" zullen worden nagezonden. Er volgen op dit acces schermutselingen in het zicht van Fort Honswijk.
10.50	De voorhoede van 322. IR bereikt Doorn.
14.05	207. ID heeft de NHW bij Utrecht (Fort Vechten) bereikt, zonder vijandelijk vuur te ontvangen. Oberstlt Von Zitzewitz wordt als parlementair naar de vesting (stad Utrecht) gezonden. Duitse verkenningsvliegtuigen werpen strooibiljetten uit met een oproep tot overgave [anders "zou de stad Utrecht het lot van Warschau ondergaan" d.w.z. zwaar worden gebombardeerd].
17.05	De parlementair is niet ontvangen door de stadscommandant. De divisie krijgt bevel zich gereed te stellen voor een nachtaanval op Utrecht. De hoofdmacht van de artillerie ligt nog te ver achter.
18.10	Om de artillerie te versterken worden Arko 22, I./697. AR (van 227. ID), s Art.Abt.735 en B.Abt.30 bij de divisie ingedeeld.

De situatie aan het front bleef lang onduidelijk voor X. AK. Laat in de avond van 13.5.40 drong door, dat het Nederlandse leger de verdediging in het zuiddeel van de Grebbelinie misschien wel had opgegeven. De divisie kreeg bevel de opmars voort te zetten "unter rastloser Ausnützung der Marschfähigkeit". De aanval bij 227. ID moest krachtig worden voortgezet om ook daar een doorbraak te bereiken [83].
De Lagekarte van 207. ID voor 14.5.40 laat zien, wat er in hoofdlijn verder gebeurde. Bij de buurdivisie loopt de aanval nog. De eigen hoofdstoot is gericht op Utrecht. Vooraan, op alles wat maar rijden kan, de infanterie: 322. IR (Neidholt), gevolgd door 368. IR (Von Oesterreich) uit de Korpsreserve. Daarachter, inhalend, de bespannen eenheden van de divisieartillerie (Metger). In de achterhoede de Pioniers, die na het opruimen van versperringen en het bouwen van bruggen nog de straten repareren. Bij Wageningen nakomend 374. IR (Klemm) uit de divisiereserve. Op de flanken twee SS-groepen voor verkenning en beveiliging. In de Betuwe trekt de Abteilung Brückner mee op.

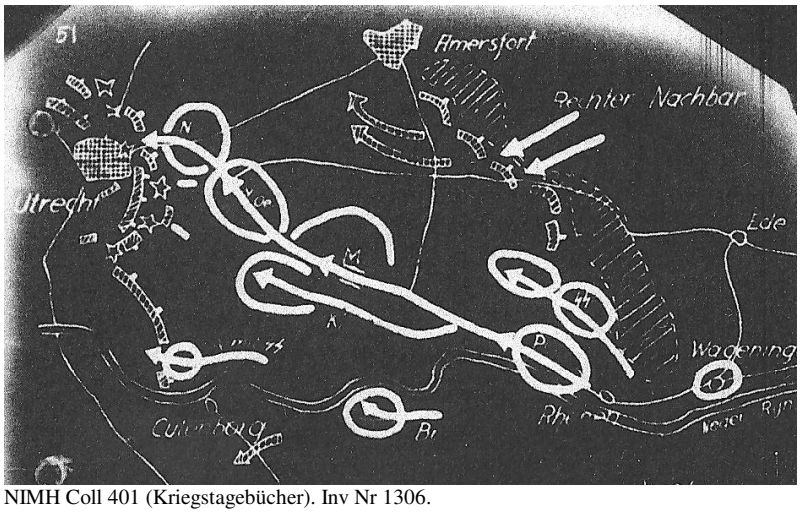

NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1306.

Hauptmann Rechlin, Stafofficier Inlichtingen (Ic) van de divisie beschreef dit alles beeldend (in mijn vertaling) [84].

"Bevel kwam [laat in de avond van 13.5, ergens tussen 20.00 en 24.00 uur] binnen, om zonder rust te nemen en met gebruik van de laatste marsvaardigheid van man en paard tot de achtervolging over te gaan. Vlak voor middernacht wordt al aangetreden. Om het succes uit te buiten, wordt 322. IR versterkt met een gemotoriseerde groep van Untersturmführer [vergelijkbaar met Tweede luitenant] Schneider. Ze vliegen de geestdriftige mannen uit Pommeren voorbij, die hen benijden om de grotere snelheid die zij maken. De voorhoede bereikt Amerongen om 3.20 uur, de voorste infanteriecompagnieën komen daar tegen 5.00 uur aan. In één ruk gaat het verder. Om 10.20 uur is Doorn bereikt, om 13.20 uur de buitenforten van Utrecht [waarschijnlijk de lijn tussen Fort aan de Biltstraat en Fort Vechten]. Vlak daarop komen in snelmars 374. IR en 368. IR na. Ertussen geschoven, en inhalend in draf, volgen de afdelingen van 207. AR. De batterijen van de zware gemotoriseerde Afdeling Andreae, de "Brummer" [15 cm s FH 18] die door de mannen uit Pommeren en de Ostmark op grond van de ervaring van de voorgaande dagen hoog geschat worden, beveiligen met hun inzet, die het verschil uitmaakte, de achtervolging. De afdelingscommandant neemt een batterij [11./256. AR] zelfs onder persoonlijk bevel. Hij gaat voorop naar Wijk bij Duurstede, daarbij alleen maar door enkele motorrijders beschermd. De [toegezegde] gemotoriseerde compagnie van SS "DF" komt in de loop van de middag aan. In de avond kan worden gemeld dat het voornemen is [van deze groep], de aanval te openen op de Vesting Holland, noordwest van Culemborg [bij Fort Honswijk]. Deze actie komt niet meer tot uitvoering, want de tegenstander legt de wapens neer. [De bezetting van het Fort en de daarbij liggende versterkingen wordt gevangen genomen].
SS "DF" (Keppler) rolt tot aan de avond de Grebbestelling op tot in het gebied west van Veenendaal. Ze bestaat uit de Bataljons I./SS "DF" (Müller) en II./SS "DF" (Von Scholz) en wordt daarbij ondersteund door de artillerie van de afdeling Erspenmüller [II./SS AR].
Van Stad en Vesting [Utrecht] wordt overgave opgeëist. Het gesteld ultimatum loopt om 13.50 uur af. Bijna twee uur later wordt die eis afgewezen, met de opmerking dat de Vesting hardnekkig weerstand zal bieden. Om 18.20 uur komt bericht binnen, dat de Vesting en Stad Utrecht [in het kader van het bevel daartoe voor het gehele Nederlandse leger van Generaal Winkelman] de wapens neergelegd heeft. Een inleidend Stuka-bombardement was [bij gebrek aan zware artillerie] al in voorbereiding."

Over de inzet van artillerie op deze gevechtsdag zegt dit stuk nog niet zoveel. Een tweede document van Hptm Rechlin, zijn samenvatting van het KTB van 207. ID, levert ook geen nieuwe informatie op. Die eindigt vrij abrupt, nog in de ochtend van 14.5 [85].
De "Brummer" van Major Andreae (IV./256. AR) hadden volgens Rechlin de taak om de hoofdmacht te beveiligen. II./SS AR was ingedeeld voor directe steun aan de voorhoede van SS "DF".
Het verslag van IV./256. AR geeft nog wat meer en duidelijker informatie [86]. De afdeling stond sinds 13.5 19.20 uu weer ter beschikking van [Kdr] 207. AR. De voortgang van 207. ID moet worden bewaakt [hier bedoeld als observeren, gereed om in te grijpen]. Uit verdere gegevens blijkt, dat later naar een hogere graad van paraatheid overgeschakeld werd. Op dezelfde manier als op 10.5.40. (per opmarsrichting één batterij) werden nu 10. en 11./256. AR eerst nog naast elkaar ingezet. In vertaling:

De nacht verloopt rustig. Rond 0.20 uur ontvangt de Afdeling bevel zich vanaf 4.20 uur in en bij de vuurstellingen marsgereed te houden. Afmarsbevel om over de Grebbeberg naar Rhenen op te rukken en uit vuurstellingen west van [de lijn] Rhenen - Remmerden de opmars van 207. ID te bewaken. Deze stellingen worden echter niet meer ingenomen. Er wordt verder opgerukt, naar pal noord van Elst, waar 10. en 11. batterij in stelling komen. Major Andreae ontvangt om 8.20 uur van Kdr 207. ID de opdracht om met een motorrijdersgroep, delen van de gevechtsstaf van IV./256. AR en met de volledige 11. batterij, gemelde vijandelijke overgangspogingen over de Lek te verhinderen en de rivierovergangen te beveiligen. Delen van III./SS "DF" zouden nog als versterking nagestuurd worden. De 11. batterij wordt voor met deze opdracht over Amerongen en Wijk bij Duurstede aangetrokken. Tegen 9.20 uur bereikt de groep de spoorbrug bij Culemborg. Die blijkt niet door de vijand bezet, maar wel van circa 1.500 kg springstof voorzien. De brug wordt met 2 MG beveiligd. Sterkte van deze gevechtsgroep is ongeveer 30 man. Bij de ± 1.000 m verderop liggende kazematten en versterkingen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt sterke activiteit en autoverkeer waargenomen.
De groep ontvangt kort na 10.00 uur van beide zijden van de Lek zwaar mitrailleurvuur uit acht tot tien stukken, waarbij de Scherenfernrohrunteroffizier Schneider door een kopschot dodelijk getroffen wordt. De 11. batterij bestrijdt met een stuk dat vuurklaar gemaakt is, een bijzonder hevig vurend mitrailleurnest in een boerenhoeve en bereikt na vuur van een half uur, dat de witte vlag wordt getoond. Gevangen genomen worden: 3 officieren, 162 man en 9 mitrailleurs. Lt Kummer krijgt opdracht het zuidelijke bruggenhoofd met twee MG vast te houden. Nog twee MG worden later als aanvulling van de 11. batterij aangetrokken. De vijand valt om 14.20 uur aan allebei de kanten van de Lek het bruggenhoofd aan. Met wielrijders, infanterie en verschillende stukken Pag, onder dekking van acht tot tien mitrailleurs. Deze aanval kon door MG-vuur en het goed liggend vuur van 11. batterij worden afgewezen.
20.00 Nu pas komen als toegezegde versterking delen van 9./SS "DF" aan, die zich voor de tegenstoot gereedstellen. Tijdens de vuurvoorbereiding van de 11. batterij tonen enkele kazematten de witte vlag. Ze sturen na het staken van het vuur een parlementair, die bericht dat ze opdracht van de regering hebben de vijandelijke activiteiten te staken. Kdr [IV./256. AR] gaat daarop met een deel van zijn Staf en van 9./SS "DF" naar voren, ontruimt en ontwapent de verdediging in dit gedeelte van de Waterlinie [de infanteriestelling, bekend als het Werk aan de Groeneweg] met het Fort "Honswijk", waarbij zich 72 officieren en 2.700 man met ca. 100 mitrailleurs en één regimentsvaandel overgeven. Om 22.20 uur zijn de verdedigingswerken ontruimd en de gevangenen afgevoerd.
De 10. batterij bleef onder bevel van 207. ID, met taak de opmars naar het noorden en noordwesten te beveiligen. Ze ging in de ochtend zuid van Amerongen in stelling en werd om 13.20 uur oost van Doorn gereedgesteld. De batterij zou naar Zeist worden aangetrokken, wat [door het staken van de vijandelijkheden] niet meer tot uitvoering kwam.

Samengevat waren de voornaamste acties van de Duitse artillerie in het zuiddeel van de Grebbelinie:
De Divisieartillerie (afdelingen 207. AR, min de aan 227. ID en Abteilung Brückner afgestane eenheden) volgde ver achter de spitsen en werd daarom bijna zeker niet ingezet. Hetzelfde geldt voor s Art. Abt.735 van de Korpsartillerie.
II./SS AR had als taak directe steun te geven bij de opmars van de twee SS-voorbataljons. Of dit geschut bij een confrontatie gevuurd heeft, is niet bekend. De kans daarop is verwaarloosbaar, omdat het tijd kostte om de stukken in stelling te brengen en vuurgereed te maken. Er is wel op enkele plaatsen ander vuurcontact geweest tussen de Duitse voorhoede en terugtrekkende Nederlandse troepen.
Van IV./256. AR werden de twee batterijen die al bij de divisie waren, ingezet. Even noord van Elst kwamen die eerst in stelling, om de opmars van 207. ID te beveiligen. Kort daarna kreeg 11./AR 256 opdracht om gemelde vijandelijke overgangspogingen over de Lek te verhinderen. De batterij werd daarom versterkt met de Staf van de afdeling en een motorrijdersgroep. Zo snel mogelijk zou nog verdere aanvulling (uit III./SS "DF") volgen. Er vond een vuurgevecht plaats bij Culemborg met een mitrailleurgroep in een boerenhoeve. Een Nederlandse tegenaanval van beide zijden van de Lek werd afgewezen. Met hulp van de intussen aangekomen delen van 9./SS "DF" kwam de groep bij de verdedigingslinie voor Fort Honswijk. Aan Nederlandse zijde werden de wapens neergelegd. Zo kwam dit deel van de linie zonder verdere gevechten in Duitse hand. De tweede batterij, 10./256. AR, was naar een gereedstelling bij Doorn verplaatst. Ze bleef daar gedurende de nacht. Die batterij heeft waarschijnlijk na 13.5.40 geen vuurcontact meer gehad.

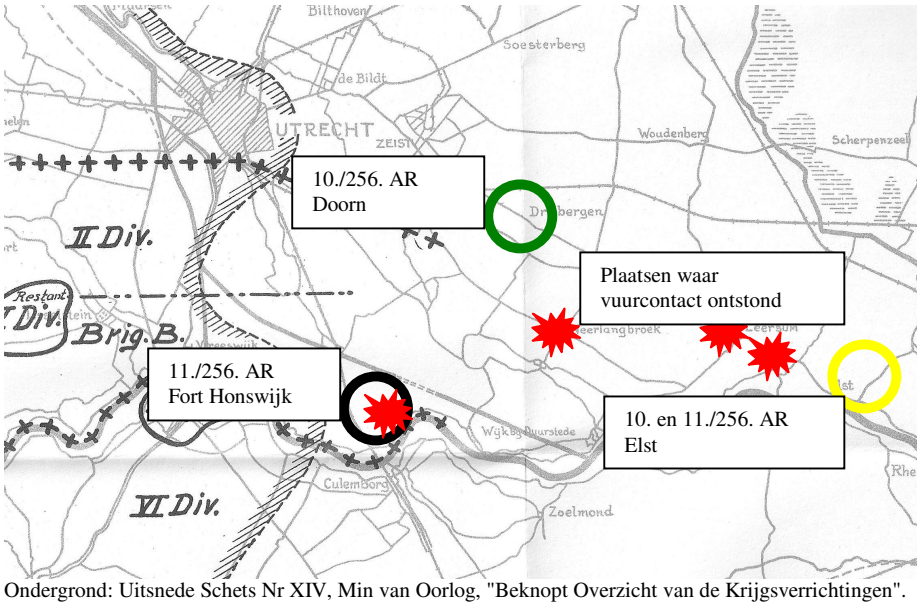

Ondergrond: Uitsnede Schets Nr XIV, Min van Oorlog, "Beknopt Overzicht van de Krijgsverrichtingen".

Hiermee kan de inzet over alle gevechtsdagen in tabel worden gezet. De kleur van de balk geeft de alarmfase aan (rood = in gevecht, geel = gereed gesteld, groen = niet gereed om te vuren, blauw = niet bij 207. ID).*

Tabel 11. Beschikbaarheid en inzet van Duitse artillerie tijdens de gevechtsdagen 10. tm 14.5.40

	Aantal	Type	10.5		11.5		12.5		13.5		14.5	
EB 674	1 st	24,0 cm SK L/40	1 st	1 st	1 st	1 st	1 st	1 st	1 st	1 st	1 st	1 st
I./207. AR	12 st	10,5 cm le FH 16	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st
II./207. AR	8 st	10,5 cm le FH 16	8 st	8 st	8 st	8 st	8 st	8 st	8 st	8 st	8 st	8 st
5./207. AR	4 st	10,5 cm le FH 16	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st
III./207. AR	12 st	10,5 cm le FH 16	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st
III./311. AR	12 st	15,0 cm s FH 13	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st
II./SS. AR	12 st	10,5 cm le FH 18	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st
10./256. AR	4 st	15,0 cm s FH 18	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st
11./256. AR	4 st	15,0 cm s FH 18	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st
12./256. AR	4 st	15,0 cm s FH 18	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st	4 st
I./697. AR	12 st	10,5 cm le FH 18	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st	12 st
s Art.Abt.735	6 st	21,0 cm Mörser 18	6 st	6 st	6 st	6 st	6 st	6 st	6 st	6 st	6 st	6 st
Beschikbaar	91 st		69 st	69 st	56 st	56 st	52 st	52 st	58 st	58 st	70 st	70 st
Ingezet	0 st		21 st	21 st	52 st	52 st	52 st	52 st	58 st	58 st	20 st	20 st
In gevecht	0 st		20 st	20 st	32 st	32 st	44 st	52 st	58 st	58 st	1 st	0 st

* De tabel gaat uit van volle beschikbaarheid. Dat is een vereenvoudiging. Vijandelijk vuur heeft verliezen veroorzaakt waarvan de omvang niet precies genoeg bekend is. Er kan ook uitval zijn geweest door andere oorzaken (defecten door intensief gebruik en schade bij verplaatsingen).

2.8 Superieur (2) ?

De verzamelde gegevens bevestigen een eerste indruk uit Hoofdstuk 1 (Par. 1.8). De Duitse aanval op onze hoofdverdediging was geen "Blitzkrieg". Het leek er niet op. Er was geen doorbraak met geconcentreerde krachten op een als zwak ingeschat punt. Er werden hier nauwelijks pantsers ingezet. Er was weinig luchtsteun. Er volgde dus ook geen snelle doorbraak in de diepte. De mobiliteit was trouwens ook aan Duitse kant nog gering.
De troepen bij de Grebbeberg wonnen daarom maar langzaam veld. Elke keer weer werd het tempo door nieuwe obstakels afgeremd. Op de hele Grebbelinie werd maar één Duits legerkorps met twee versterkte divisies tegenover twee verdedigende legerkorpsen gezet. Er was, zelfs op de beoogde doorbraakpunten (Grebbeberg, Scherpenzeel), geen duidelijke numerieke meerderheid in uitgangssituatie. Een aanvallende partij moest die volgens het boekje toch wel hebben. Zeker bij een aanval op een verschanste vijand in onoverzichtelijk terrein. Terrein waarin een divisie zich bovendien moeilijk volledig ontplooien kon.

Beeld is nu, dat er bij de toewijzing van middelen aan de opgegeven doelen drie ernstige tactische fouten werden gemaakt. En dan niet eenmalig, maar in deze hele eerste fase van de Westfeldzug. Ook al bleef succes uit, toch werd stug volgehouden, (in de verwachting dat het de volgende keer beter zou gaan ?). Diagnose is, dat de kracht van de verdediging werd onderschat, de eigen stootkracht (op grond van vermeende superioriteit of het beoogd verrassingseffect ?) zwaar overschat, de vuurkracht van de artillerie onvolledig benut. Hierop een korte toelichting.

Verdediging onderschat ?
Er was, net als in andere sectoren, zwaar op overrompelingstactiek met bijzondere acties ingezet. Men dacht bijvoorbeeld met een pantsertrein bij Ede achter de Grebbelinie te kunnen komen, om daar een bruggenhoofd te vestigen. Er waren ook overvalgroepen op pad gezonden met de opdracht om minstens één brug over de IJssel ongeschonden in handen te krijgen. Voor de pantsertreinen waren vooral de spoorbruggen van belang. Ook stond een "Handstreich" op Fort Pannerden in de plannen. Merkwaardig is dan, dat zo weinig brugslagmateriaal was ingedeeld. Juist genoeg om de pontonbrug bij Doesburg te herstellen en om bij Westervoort een 8-tons brug te slaan. De IJssel had (afhankelijk van de waterstand) een breedte van 75 tot 160 m. In Wesel lag materiaal voor een overspanning van 120 m met een 16-tons brug. Dat kon pas worden aangevoerd als Fort Pannerden vast in Duitse handen was.
Volgens Duitse documenten had men geoefend op kazematbestrijding en op het oversteken van rivieren. Toch kostte het op de meeste plaatsen uren om over de rivier te komen. Het ruimen van mijnenvelden, verhakkingen, wegopbrekingen, en andere obstakels leverde onverwacht grote vertragingen op. Dat werd in de KTB's in elk geval als excuus aangevoerd voor een minder snelle opmars.
Dit zijn heel wat signalen, dat men de kracht van de Nederlandse verdediging mogelijk flink heeft onderschat.

Eigen stootkracht overschat ?
Opdracht was, zo mogelijk nog op dag 1 door te stoten naar Rhenen. De pantsertreinen en tweede lijns marsgroepen voerden vooral eigen eenheden van de divisie mee. Aan de spits werden daarnaast de bataljons SS "DF" gezet, die als versterking waren toegevoegd. Na het mislukken van de overvalacties bleven bijna alle eigen troepen in reserve. Een klein deel werd nog voor flankbeveiliging benut. Dat gold voor 368. IR met I./207. AR (bij Ede) en voor de Abteilung Brückner die op 12.5.40 5./207. AR als versterking kreeg. Pas op dag vier werd naast SS "DF" ook 322. IR ingezet. Beide met twee bataljons, waarbij het zelfs in de bedoeling gelegen had om SS "DF" af te lossen. De aanvallende troepen waren op dit front toen nog altijd niet duidelijk in de meerderheid.
Het lijkt het er zo toch op, dat men de eigen stootkracht in dit terrein dagenlang heeft overschat.

Artillerie onvolledig benut ?
Het regiment divisieartillerie (207. AR) had vier bespannen afdelingen. Elk op zijn minst toereikend voor directe steun aan een bataljon infanterie in een niet te breed vak. Die vuurkracht werd erg versnipperd en in het begin niet eens volledig benut. Op de eerste gevechtsdag bij Wageningen (11.5.40) werd maar één afdeling ingezet met lichte houwitsers (III./207. AR). De afdeling zware houwitsers (III./311. AR) verkende stellingen voor inzet de volgende dag. De dag erna ging een afdeling naar Ede (I./207. AR) en een batterij naar de Betuwe (5./207. AR).
Met de taak directe steun aan SS "DF" was een afdeling uit de SS-Verfügungsdivisie ingedeeld (II./SS AR). Voor artilleriebestrijding en storende vuren had de divisie twee batterijen 15 cm (10. en 11./256. AR). Dit gemotoriseerd geschut, met grootste dracht, bleef ver in veilig gebied. Tever weg om kazematten te kunnen vernielen. Dat kon alleen met speciale munitie en van korte afstand. Het infanteriegeschut was daarvoor niet krachtig genoeg. Toch bleef de opdracht "Zerstören". Daarom werd in de avond van 11.5 een tweede zware afdeling aangevraagd. XXVI. AK, zuid van de Waal, moest twee batterijen Mörser afgeven. Die stonden in de vroege ochtend van 13.5. vuurklaar bij Bennekom in stelling. Maar de kazematten boden zelfs op middelbare afstand nog weinig trefkans. Achteraf werd vooral scherf- en trefferschade van veel minder krachtige wapens (Pak, mortier, mitrailleur) vastgesteld.
Slotsom is, dat de beschikbare artillerie onvolledig en ook niet erg doelmatig werd benut.

Noten bij Hoofdstuk 2.

[1] Dat blijkt uit vergelijking van de KTB's.
In het divisiedagboek is de motivatie door brandschade weggevallen. Daarna volgt: "Hierzu ist [12.5.] um 20.00 Uhr das I.R.322 bereits mit vorderen Teilen (I.Btl.) durch Wageningen am Dammweg entlang durchgezogen, um in der Nacht das III. und Teile des II./SS vorn abzulösen. Umgliederung der Division während der Nacht: Einsatz des I.R.322 links, das SS Rgt. rechts." NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1812.
In het (uittreksel) dagboek SS "DF" is aangetekend: "Zur Entlastung sollte dem Rgt. [SS "DF"] das I./322 zugeführt werden, da im bisherigen schweren Kampf unsere Btlne. [Bataillone] stark gelitten hatten. An Ort und Stelle gab der Rgts.-Kdr. Befehl, daß das III.Btl. [SS "DF"] entlang der Straße - Rhenen - Grebbe weiter durchstoßen solle und bis zum Bahndamm ostw. Rhenen vordringen solle. Das I./I.R. 322 erhielt Befehl, die dadurch entstehende Lücke zwischen dem III. und II. Btl. [SS "DF"] zu schließen."
NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 0018a, Pag. 8.

[2] Meestal worden alleen grotere eenheden met nummer genoemd. Soms onder toevoeging "Teile" [d.w.z. delen van]. Uit toevoeging van compagnienummers is in andere gevallen af te leiden dat de bataljons niet volledig ontplooid in de aanval gingen.

[3] Bij Amersfoort c.s., Brongers, De Jong. Een enkele keer wordt dan een kleinere eenheid genoemd.
H. Amersfoort, P. Kamphuis (red.), "Mei 1940 De strijd op Nederlands grondgebied" (2005). Pag. 268 - 310.
E.H. Brongers, "Grebbelinie 1940" (2002). Pag. 83 - 95, 114 - 117, 187 en 192 - 193, 238 - 241.
L. de Jong, "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog 1939 - 1945", Deel 3 (1970). Pag. 189, 232 en 235, 306.

[4] Met zijn verliescijfers. G. Terwisscha van Scheltinga, "Trouw zonder eer" (2008). Pag. 399 (Bijlage 7).

[5] NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1564 (Divisionsbefehl Holl. Nr. 2, 14.4.40).

[6] Als [5]. Inv Nr 1570.

[7] Als [5]. Inv Nr 1564. Voor de overval op een commandopost in Ede:
G. Müller, F.W. Guttmann, "Die Geschichte der 207. und 281. Infanterie Division [..] 1939 - 1945" (1958). Pag. 24.

[8] Als [5]. Inv Nr 1565, 1566. De bestemming Didam (door brandschade onleesbaar) blijkt uit het volgend document.
NIMH Coll 400 (Washington Papers). Inv Nr 2.0406 (Samenstelling Marsgroepen).

[9] Cijfers van Terwisscha van Scheltinga, in aangepaste tabel. Als [4].

[10] Zie bijvoorbeeld Amersfoort c.s. Als [3]. Pag. 427 - 450 (Beredeneerde literatuurlijst) en het overzicht van publikaties op http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=grebbeberg-en-omgeving-2

[11] NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 0023. Pag. 2.

[12] Volgens een Duits verslag http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=duitse-militaire-rapporten (Besprechung Gen.Oberst Von Bock)

[13] NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1548 (Divisionsbefehl Holl. Nr. 1, 11.4.40).

[14] Als [5].

[15] Als [5] en NIMH Coll 400 (Washington Papers). Inv Nr 2.0406 (Samenstelling Marsgroepen).

[16] E.H. Brongers, "Gegevensbestand Duitse gevallenen Mei 1940" (Laatst bijgewerkt 23 maart 2008). Upload:
http://www.grebbeberg.nl/uploads/downloads/duitse_gesneuvelden_nl_mei_1940.pdf

[17] II./SS AR was uit de SS-Verfügungsdivision ingedeeld voor directe steun aan SS "DF". SS "DF" kwam ook zelf uit die divisie.

[18] BA-MA. Signatur RH 41-1111 (Kriegstagebuch 10. en 11./256. AR). Pag. 1, 3, 5, 7, 9, 11 (het KTB heeft geen even nummers).

[19] V.E. Nierstrasz, "De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II", Deel III/2E (De krijgsverrichtingen oost van de IJssel en aan de IJssel, 1953). Schets/Kaart Nr 3.

[20] Als [19]. Pag. 57, 59. Voor Duitse zijde het KTB van 10. en 11./256. AR. Als [18].

[21] Als [19]. Schets/Kaart Nr 3.

[22] Als [19]. Pag. 40, 41. Voor Duitse zijde het KTB van SS "DF" en het KTB van 10. en 11./256. AR. Als [1] resp. [18].

[23] NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1874 (Abendmeldung Gr. Metger), 1875, 1876 (Abendmeldung 207. ID, Ia).

[24] Uit KTB SS "DF", KTB van 10. en 11./256. AR, Gegevensbestand Duitse gevallenen Mei 1940. Als [1], [16], resp. [18].

[25] NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1807, 1808 (KTB 207. ID, Meldung AR 207 über Gefechtsverlauf).
NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 0023, Pag. 2 (Idem).

[26] Als [25].

[27] NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1806 (KTB 207. ID, 11.5.40 15.30 Uhr).
NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 0018a. Pag. 1 (Idem).

[28] Verplaatsingen volgens het KTB 207. ID. Als [25]. Ook:
NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1920 (Tagesmeldung 207. ID, 11.5.40 16.45 Uhr).
Idem. Inv Nr 1932 (Leitungsskizze 11.5.40, Wageningen Berg)
Het vuur van de 10 Veld in stellingen bij Elst/Veenendaal reikte (dracht was 16,5 km) tot de grens van Renkum.

[29] Als [18].

[30] Idem. Pag. 13.

[31] Als [1]. Pag. 4, 5.

[32] V.E. Nierstrasz, "De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II", Deel III/3 (De operatiën van het Veldleger en het Oostfront van de Vesting Holland). Pag. 175.

[33] Als [32]. Pag. 185. Daarvoor wordt op deze plaats het tijdstip van 17.30 uur genoemd.

[34] Het storend vuur van II-19 RA is in twee verslagen vastgelegd. Opgegeven tijd daar is anders: 1.45 - 3.00 uur, resp. 2.30 - 2.55 uur.
NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Inv Nr 502013 (Kol P.J.A. Bartels), 502027 (Maj H. de Groot).

[35] NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Inv Nr 509006 (Maj. C.J. Voigt).

[36] NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Inv Nr 509014 (Kap. G. Cornelissen).

[37] G. van der Schouw, " Schouwburcht, 60 jaar na dato!". In: Kwartaalblad "Genealogisch en Historisch Genootschap Redichem", Renkum - Heelsum etc. "Echo's van zes dorpen" (april 2002). Pag. 5 - 10.
F.A.J. Mesker, "De oorlogsjaren 1940 - 1945" (z.j.). Pag. 7 - 8.
Van der Schouw telde 7 stukken, Mesker 5.

[38] Eigen inschatting voor de afdeling. Nierstrasz nam daar stellingen van vijandelijk geschut gemeld door krijgsgevangenen aan.
Als [32]. Schets/Kaart C.5. Met verklarende tekst op pag. 186. Nierstrasz baseerde zich daarbij vermoedelijk mede op het verslag van Cornelissen. Als [36].

[39] Eigen inschatting op basis van verzamelde gegevens.
NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Inv Nr 502013 (Kol P.J.A. Bartels), 502027 (Maj H. de Groot), 506020 (LKol W.F. Hennink) 509003 (Kap G.J. Gouda), 509006 (Maj C.J. Voigt), 509014 (Kap. G. Cornelissen), 511001 (Staf 8 RA), 511006 (Staf I-8 RA), 511007 (VRR I-8 RA), 511014 (Kap J. van 't Land), 511015 (Elt T.J. Canter), 511016 (BMR III-8 RA), 511017 (VRD III-8 RA).

[40] Volgens het KTB SS "DF". Als [1]. Pag. 6. Overgenomen door O. Weidinger in zijn boek over de geschiedenis van SS "DF".
O. Weidinger, "Kameraden bis zum Ende" (2007). Pag. 30.

[41] Dat zijn de gebruikelijke artilleristische voorwaarden. Rechlin noemt die ook in zijn samenvatting van het KTB 207. ID.
Rechlin, "Der Kampf um die Grebbe-Linie zwischen Wageningen und Rhenen (Auszug KTB 207. ID).
NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 0018a. Pag. 3.

Noten bij Hoofdstuk 2. (Vervolg)

[42] BA-MA. Signatur RH 24-10/45 (X. AK, Abendmeldung 11.5.40)
[43] NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Map 550 (Voorbereiding en uitvoering van de Duitse aanval). Inv Nr 0018a. Pag. 4.
[44] Er is ook een Duits kaartje bekend, waarop de Nederlandse stellingen in door de kaartmaker bijgefantantaseerd detail zijn aangegeven. http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=photo&pid=10542
[45] NIMH Coll 401 (Kriegstagebücher). Inv Nr 1809 (KTB 207. ID, 12.5.40 Tätigkeit der Artl. bis 6.15 Uhr).
[46] Als [45]. Inv Nr 1810 (Idem, 12.5.40 10.15 Uhr).
[47] Zoals het geval blijkt te zijn geweest. De Mörser gingen van Kessel over Calcar - Emmerich - Elten en Arnhem naar Bennekom.
[48] Volgens de samenvatting van Rechlin en het (uittreksel) KTB SS "DF".
Als [41]. Pag. 3. Als [1]. Pag. 6.
[49] Als [45]. Inv Nr 1311. Hptm Rechlin, "Mit Pommern und Ostmärkern in 5 Tage von Emmerich nach Utrecht". Kaartje bij verslag.
[50] Eigen interpretatie van de vooral in dagboeken opgetekende waarnemingen. Als [39].
[51] Eigen interpretatie van de nu bekende gegevens uit diverse bronnen (KTB's, foto's, getuigen, dagboeken).
[52] Als [1]. Pag. 6.
[53] Als [45]. Inv Nr 1984 (Arko 22, Artilleriebefehl zum Angriff des 13.5.40). Onder punt 10.
[54] Als [18]. Pag. 13, 15.
[55] Aanvankelijk werd in de opgetekende waarnemingen de brand als referentiepunt gebruikt, later de toren van de RK Kerk.
[56] Er werden overwegend brisantgranaten gebruikt. Betongranaten werden in bekende documenten niet specifiek genoemd. Wel pantser- en nevelmunitie voor de 10,5 cm le FH. Verder pantsergranaten voor het Pak. Betongranaten kunnen alleen gebruikt zijn door het 15,0 cm s FH 13 en 18 en 21,0 cm Mörser 18 geschut. Die munitie maakte bij die typen een klein deel van de Kalibereinheiten (KE) uit.
Als [45]. Inv Nr 0012, 0014 (KTB X. AK, Ib. Pag 12, 14).
Idem. Inv Nr 1785 (Verschuss 227. ID).
NIMH Coll 410 (Praagse Coll). Inv Nr 75-079 (Beladung der l. Artl.Kol. SS).
Idem. Inv Nr. 75-082 (Anteil Nebelmunition in Kalibereinheiten).
[57] NIMH Coll 410 (Praagse Coll). Inv Nr 75-004 (Auswertung der Erfahrungen der Artillerie im Westen), 75-096 (Waffenwirkung gegen Befestigungen).
[58] Als [45]. Inv Nr 2030 (Arko 22, Tagesmeldung 13.5.40).
[59] Voor deze passage zijn de Nederlandse gevechtsverslagen geanalyseerd. Bronnen en uitkomsten op http://geschutopdewageningseberg.blogspot.com/2011/12/vernielingsvuur.html
[60] Bij Amersfoort c.s., Brongers, De Jong. Met name voor de gevechten op 12.5.40. Waarschijnlijk vooral op grond van enkele passages uit de Groene Serie en de gevechtsverslagen. Vijandelijke vuren werden door infanteristen bijna altijd als "zwaar", "hevig" en "langdurig" gerapporteerd. Dat kan wel zo ervaren zijn. Nierstrasz plaatst hiertegenover ook soms een nuancerende opmerking.
Nierstrasz, als [32]. Pag. 186, 200, 204, 207, 237, 259, 260, 261.
Amersfoort, als [3]. Pag. 280, 281.
Brongers, idem. Pag. 114, 115, 117.
De Jong, idem. Pag. 234, 235.
[61] H. Dv. 200/5. "(Entwurf) Ausbildungsvorschrift für die Artillerie". Heft 5, "Die Führung der Artillerie" (1937). Pag. 16.
[62] Als [45]. Inv Nr 0014 (KTB X. AK, Ib. Pag. 14).
[63] Eigen taxatie op basis van de bij 207. ID beschikbare artillerie en het Duitse dienstvoorschrift uit [61].
[64] Als [1]. Inv Nr 00181a (Uittreksel KTB SS "DF"). Pag. 9.
Als [41]. Inv Nr 0018a (Uittreksel KTB 207. ID). Pag. 5.
Als [45]. Inv Nr 1812 (KTB 207. ID, tussen 18.00 en 23.00 Uhr).
[65] Als [32]. Pag. 440, Schets/Kaart C.15 (De vuren der artillerie bij IVe Divisie op 13 mei 1940.
NIMH Coll 409 (Gevechtsberichten). Inv Nr 511002 (Gevechtsbericht 13 mei 8 RA).
Idem. Inv Nr 511016 (BMR III-8 RA. 13 mei 1940, Afschrift vuurbevel).
[66] Als [53]. Punt 5.
[67] NIMH Coll 445 (Meidagen, capitulatie en demobilisatie). Inv Nr 1 (Gevecht Grebbeberg).
[68] BA-MA. Signatur RH 24-10/48K (X. AK Lagekarten. Lage 13.5 am 14.00 Uhr).
[69] Als [53]. Punt 8.
[70] Als [45]. Inv Nr 0012, 0014 (KTB X. AK, Ib. Pag 12, 14).
[71] Als [41]. Inv Nr 0018a (Verrichtingen 207. ID met bijlagen). Kdr 207. AR. Tagesmeldung vom 13.5.40, Stand 20.00 Uhr. Slot.
[72] http://www.grebbeberg.nl/index.php?page=slachtoffers (vierde foto).
[73] F.J. Molenaar, "De luchtverdediging mei 1940" (1970). Pag. 298. De daar opgegeven coördinaten zijn van kaartmateriaal volgens de Bonne-projectie. In dit stelsel liepen de x-waarden van 0 - 40, de y-waarden van 50 - 75. Volgens de ook in andere documenten aangegeven ligging (bij de [eerste] O van Oranje Nassau Oord, westelijke Bosrand) zal er 36 - 68 gestaan hebben. Het basisdocument (telegram) is nog niet opgespoord.
[74] NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Inv Nr 540003 (Verslag Elt-vlieger R. Hofstede, 1-I-1 LvR).
[75] Idem. Idem (Resultaten aanval Wageningen).
[76] Idem. Inv Nr 513017 (Verslag Maj K.J. van de Brandeler, Cdt 22 RA).
Idem. Inv Nr 513028 (Dagboek Maj J. Roodenburg, Cdt I-22 RA).
Idem. Idem (Maj J. Roodenburg, "Stuk .... vuur").
[77] Idem. Inv Nr 502022 (I-15 RA, Gevechtsberichten).
Idem. Idem (I-15 RA, Dagboek).
[78] Ministerie van Defensie, Voorschrift Nr. 395 (1939). Schootstafel voor het kanon 7 Veld. Pag. 33.
[79] NIMH (Gevechtsverslagen), als [1]. Inv Nr 511019 (Dagboek Kap H. Ballot, 13 mei 1940).
[80] L.D. Broekema, "Oorlogservaringen" Deel 2. In "Oud Wageningen" (Jrg nr 3, Sept 2010). Pag. 84, 85.
[81] Al kan uitgebreid gediscussieerd worden over de juiste inhoud van die term. In mijn opvatting begint een "Blitzkrieg" met een geconcentreerde aanval op een zwak geacht punt in de verdediging. Die aanval vindt plaats met gecoördineerde inzet van alle wapens (infanterie, artillerie, vliegtuigen, tanks) om een doorbraak te forceren. Daarna snelle doorstoot in de diepte met pantservoertuigen. Zo mogelijk onder een paraplu van de eigen luchtmacht. Artillerie en infanterie volgen, om verzetshaarden op te ruimen.
[82] Eigen samenvatting van hoofdpunten uit de KTB's.
[83] Als [45]. Inv Nr 1815 (Eerste zin 14.5.40).
[84] Als [49]. Inv Nr 1302 - 1304. Verslag Rechlin. Pag. 15 - 17 (hernummerd met de hand 47 - 49).
[85] Als [41]. Inv Nr 0018a (Uittreksel KTB 207. ID). Pag. 6 - 7. Als [41]. Inv Nr 0018a (Uittreksel KTB 207. ID). Pag. 5.
[86] Als [18]. Pag. 19, 21, 23, 35 (nummers 25, 27, 29, 31, 33 bevatten gebeurtenissen bij 12./256. AR).